

T.C
SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

“101 TÜRK EFSANESİ” ADLI ESERİN SÖZ VARLIĞININ
TÜRKÇE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Fırat YOLCU

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Mehtap ALPER

Sivas-2018

**“101 TÜRK EFSANESİ” ADLI ESERİN SÖZ VARLIĞININ
TÜRKÇE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Fırat YOLCU

**Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
EĞitim Bilimleri Enstitüsü**

Lisansüstü EĞitim Ğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Türkçe ve
Sosyal Bilimler EĞitimi Ana Bilim Dalı İçin ngrdĞ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır.**

Tez Danışmanı

Dr. ÖĞr. Üyesi Mehtap ALPER

Sivas

Temmuz 2018

KABUL VE ONAY

Fırat YOLCU'nun hazırlamış olduğu“101 Türk Efsanesi Adlı Eserin Söz Varlığının Türkçe Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma, 23.07.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından, “Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr.Öğr.Üyesi Fatih KAYA

(Jüri Başkanı)

Dr.Öğr.Üyesi Mehtap ALPER

(Danışman)

Dr.Öğr.Üyesi Özkan AYDOĞDU

(Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

.../.../

Doç.Dr.Hakan KOÇ

Enstitü Müdürü

ETİK SÖZÜ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez Yazım Kılavuzu (Yönerge)' nda belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- ✓ Bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- ✓ Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- ✓ Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere, bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu ve atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- ✓ Bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ✓ Tezin herhangi bir bölümünü, Cumhuriyet Üniversitesi veya bir başka üniversitede, bir başka tez çalışması olarak sunmadığımı; beyan ederim.

F. Yolcu

26/07/2018

Fırat YOLCU

ÖZET

YOLCU, Fırat “101 Türk Efsanesi” adlı eserin söz varlığının Türkçe öğretimi açısından değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2018.

Bu çalışmada Saim Sakaoğlu'nun “101 Türk Efsanesi” adlı eserinin söz varlığının ortaya çıkarılması ve bu söz varlığının Türkçe öğretimine katkılarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışma içerisinde söz varlığının tanımı ve kapsamı incelenerek, söz varlığının öğeleri anlamları ve bağlarıyla belirlenmeye çalışılmıştır. Eserin söz varlığı öğeleri; argo bildiren anlatımlar, atasözleri, deyimler, tekrar öbekleri, terimler, yabancı sözcükler, yöreye ait sözcükler, özel adlar olarak saptanmıştır. Bununla birlikte belirlenen söz varlığının Türkçe Öğretim Programındaki genel amaçlara ve Türkçe dersi kazanımlarına ne ölçüde katkılar sunabileceği belirlenmeye çalışılmıştır.

Sonuç olarak, Türkçe tarihin ilk dönemlerinden itibaren zengin yazılı kaynaklara sahip olmasının yanı sıra zengin bir sözlü anlatıma da sahip olmuştur. Özellikle halk arasında yüzyıllar boyunca bir anlatı geleneği olarak nesilden nesile aktarılıp günümüze kadar ulaşan efsaneler, dilin en zengin pınarlarından biridir. Geniş bir coğrafyada konuşulan Türkçenin farklı bölgelerine ait olan yüz bir efsanenin sahip olduğu söz varlığının zengin bir anlatımı sağladığı görülmektedir. Bu çalışmada biz de bu zengin söz varlığını belirleyerek bu söz varlığı öğelerinin Türkçe öğretimine katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Anahtar Sözcükler: Söz Varlığı, Efsane, Eğitim, Türkçe Öğretimi.

ABSTRACT

Yolcu, Firat, Assessment of "101 Turkish Legend" in terms of Turkish teaching, M.Sc. Thesis, Sivas, 2018.

In this study, it was aimed to reveal the vocabulary of Saim Sakaoglu's work titled "101 Turkish Legends" and to determine the contribution of this vocabulary to Turkish teaching.

In this study, the definition and scope of word existence were examined and tried to determine the meanings and the relationships of word existence's elements. Elements of word existence were determined as proverbs, idioms, repetitions, terms, foreign words, locality words, private nouns. Nevertheless, it has been tried to determine how the word existence can support the general aims of Turkish Curriculum and the achievements of Turkish lessons.

As a result, since the early periods of Turkish history, it has rich written sources as well as rich verbal expression. Especially, the legends which are transferred as from generation to generation and reached to today, are one of the richest sources of the language among the people for centuries as a narrative tradition. It has been seen that 101 legends belonged to the different areas of Turkish language in a large geography word existence in these legends provide a rich narration. In this study, we also think that these elements of vocabulary will contribute to Turkish teaching by determining this rich word existence.

Key Words: Speech, Myth, Education, Turkish Teaching.

ÖNSÖZ

Söz varlığı; bir milletin maddi ve manevi mirasının somutlaşmış biçimi, aynı zamanda o milletin tarihinden günümüze kadar getirdiği kültür, gelenek-görenek ve kavramları yansıtıcı özelliğiyle de dil, kültür ve sanat araştırmalarının temelini oluşturmaktadır.

Bir milletin tarihi, kültürü ve yaşam biçimi o milletin dilinde gizlidir. Söz varlığı, dilin başlangıcından günümüze kadar ulaşan milli hafızası ve hayatı kavrayış biçimidir. Eğitim yoluyla yeni nesillere doğru ve zengin bir söz varlığı kazandırmak ve bu yolla eğitimin genel amaçlarını gerçekleştirmenin yanı sıra zengin bir kültürü de yeni nesillere aktarmak geleceğimize yapabileceğimiz en büyük yatırım olacaktır.

Bu çalışmamızda Türk dünyasının birçok farklı coğrafyalarından derlenmiş olan “101 Türk Efsanesi” adlı eserdeki yüz bir efsane, söz varlığı yönüyle incelenerek elde edilen söz varlığı öğelerinin Türkçe öğretimine ne gibi katkılar sunabileceği değerlendirilmiştir.

Bu çalışma; Giriş, Kuramsal Bilgiler ve İlgili Araştırmalar, Araştırmanın Yöntemi, Bulgular ve Yorum, Değerlendirme ve Sonuç olmak üzere beş ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın; problem durumuna, araştırmanın amacına, araştırmanın önemine, araştırmanın sınırlılıklarına, varsayımlara ve tanımlara yer verilmiştir. Kuramsal Bilgiler ve İlgili Araştırmalar bölümünde bu alanla ilgili yazılmış kitap, yüksek lisans ve doktora tezleri ile konuyla ilgili akademik çalışmalar belirlenmiştir. Yöntem bölümünde nitel bir araştırmanın yöntemleri ortaya konmuştur. Bulgular ve Yorum bölümünde; söz varlığının tanımı, kapsamı ortaya konmuş ve eserin söz varlığı tespit edilmiştir. Sonuç bölümünde ise bulunan söz varlığı yorumlanmış ve bu söz varlığının Türkçe öğretimine katkıları değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak yararlanılan kaynaklar kaynakça bölümünde tez yazım kurallarına uygun olarak belirtilmiştir. Ayrıca yazım ve noktalamada TDK'nin belirlediği kurallara uyulmuş fakat alıntılarda eserin aslına sadık kalınmıştır.

Sivas, Temmuz, 2018

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın her aőamasında yardımlarını eksik etmeyen danışman hocam Sn. Dr. Öğr. Üyesi Mehtap Alper başta olmak üzere, eğitimin boyunca emeği geçen bütün öğretmenlerime teşekkürlerimi ifade etmekten mutluluk duyarım.

Özellikle yoğun çalışma dönemimde her zaman beni destekleyen eőim Sümeyra Hanım'a destekleri ve özverisi için teşekkür ederim.

Varlığıyla mutluluk kaynağım sevgili oğlum Yiğit Bera'ya ve bu çalışmada emeği geçen herkese en içten teşekkürlerimi sunarım.

Fırat YOLCU

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	iii
ETİK SÖZÜ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR DİZİNİ	x
KISALTMALAR	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.5. Varsayımlar	3
1.6. Tanımlar	3

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL BİLGİLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
---	---

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	10
3.1. Araştırmanın Modeli	10
3.2. Çalışma Evreni ve Örneklem	11
3.3. Verileri Toplama Teknikleri	11
3.4. Verilerin Analizi	11

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUM.....	13
4.1. Efsane Türü ve Özellikleri	13
4.2. Saim Sakaoğlu'nun Hayatı, Eserleri ve Hakkında Yapılan Çalışmalar ...	15
4.3. Saim Sakaoğlu'nun "101 Türk Efsanesi" Adlı Eseri	18
4.4. Türkçe Öğretiminde Söz Varlığının ve Efsanelerin Önemi.....	22
4.5. Söz Varlığı	28
4.5.1. Söz Varlığının Tanımı.....	30
4.5.2. Türkçenin Söz Varlığı ve Zenginliği	31
4.5.3. Söz Varlığının İçerdiği Ögeler	31
4.6. "101 Türk Efsanesi" Adlı Eserin Söz Varlığı	40
4.6.1 "101 Türk Efsanesi" Adlı Eserde Geçen Deyimler	40
4.6.2. Eserde Geçen Atasözleri	88
4.6.3. Eserde Geçen Argo Sayılabilecek İfadeler	89
4.6.4. Eserde Geçen Yöresel Sözcükler	91
4.6.5. Eserde Geçen Tekrar Öbekleri(İkilemeler).....	99
4.6.6. Eserde Geçen Terim Anlamlı Sözcükler.....	111
4.6.7. Eserde Geçen Yabancı Sözcükler	132
4.6.8. Eserde Geçen Kalıplaşmış İfadeler	137
4.6.9. Eserde Geçen Özel Adlar	144

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	199
KAYNAKÇA	201
ÖZGEÇMİŞ.....	206

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1. Deyimlerin sıklık ve ortaklık tablosu.....	79
Tablo 2. Atasözlerinin sıklık ve ortaklık tablosu.	89
Tablo 3. Argo ifadelerin sıklık ve ortaklık tablosu	90
Tablo 4. Yöresel sözcüklerin sıklık ve ortaklık tablosu.....	97
Tablo 5. Tekrar öbeklerinin sıklık ve ortaklık tablosu.....	107
Tablo 6. Terimlerin sıklık ve ortaklık tablosu.....	127
Tablo 7. Yabancı sözcüklerin sıklık ve ortaklık tablosu	136
Tablo 8. Kalıplaşmış ifadelerin sıklık ve ortaklık tablosu	142
Tablo 9. Özel adların sıklık ve ortaklık tablosu	171

KISALTMALAR

Alm. : Almanca

Ar. : Arapça

bs. : basım

C : Cilt

Far. : Farsça

Fr. : Fransızca

Holl. : Hollandaca

İng. : İngilizce

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

mec. : mecazi

Rus. : Rusça

s. : sayfa

T. : Türkçe

TDK : Türk Dil Kurumu

vb. : ve benzeri

Yun . : Yunanca

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Bu bölümde çalışmanın; problem durumuna, araştırmanın amacına, araştırmanın önemine, sınırlılıklara, varsayımlara ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Saim Sakaoğlu, birçok edebî türde çok sayıda eserler vermiş bir yazarımızdır. Özellikle Anadolu ve Türk efsanelerini bir araya getirerek kendi özgün anlatımıyla sunduğu eserleri (101 Türk Efsanesi ve 101 Anadolu Efsanesi) oldukça ilgi çekicidir. Yazarımız eserleriyle toplumun geçmişten gelen güçlü bağlarına ve bu yolla oluşturduğu dil birikimine ışık tutmaya çalışır. İçerdiği zengin söz varlığıyla pek çok eseri bir kültür pınarı olarak değerlendirilebilir.

Şunu her şeyden önce belirtelim ki, bir dil, onu konuşan ulusun yaşayış biçiminin, en geniş anlamda kültürünün, dünya görüşünün, tarih boyunca geçirdiği çeşitli evrelerin ve başka toplumlarla kurduğu ilişkilerin yansıtıcısıdır. Ama bütün bunların yanı sıra her dilin kendine özgü “dünyayı anlayış ve anlatış biçimi” vardır. Bu biçim, dilin sözvarlığının, anlam açısından incelenmesiyle ortaya konabilir. Dildeki benzetmeler, aktarmalar, deyim ve atasözleri incelendiğinde o ulusun çeşitli nitelikleri kendiliğinden belirir (Aksan 2001: 14)

Bir eseri meydana getiren söz varlığıdır. Bir eserde söz varlığı ne kadar zenginse o eserin dilinin, üslûbunun ve içeriğinin de o kadar zengin olması beklenir. Yazar okuyucuyla iletişimini söz varlığı üzerinden kurar, duyguları ve düşünceleri söz varlığıyla aktarır. Okuyucunun okuduğu kitaptaki en büyük kazanımlarından birisi de söz varlığı hazinesini geliştirmektir. Özellikle Türkçe öğretiminde söz varlığı kazanımları çok büyük öneme sahiptir. Bir kitabın eğitim materyali olarak ilk, orta ve lise dengi okullarda kullanılmasında içerdiği söz varlığının büyük önemi vardır. “101

Türk Efsanesi” adlı eserde söz varlığının nelerden oluştuğu ve bu söz varlığının Türkçe öğretiminde ne ölçüde yarar sağlayabileceği bu tezin problem durumunu oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı; “101 Türk Efsanesi” adlı eserdeki efsanelerde söz varlığının ne ölçüde yer aldığını ortaya koymaktır. Bu yolla zengin bir söz varlığı hazinesine sahip olan eserin Türkçe öğretiminde genel amaçların gerçekleşmesine olumlu katkılar sunabileceği değerlendirilmektedir. Bu nedenle eserdeki söz konusu yüz bir efsanede yapılan inceleme sonucunda tespit edilen söz varlığının Türkçe öğretiminde, eğitimde ve Türk dili çalışmalarında ne ölçüde önemli olduğu saptanmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın bir önemli amacı da zengin bir söz varlığına sahip altmışı Türk dünyasından seçilmiş, kırk biri de Türkiye efsanelerinden oluşan metinlerin Türkçe ders kitaplarına seçilerek Türkçe öğretiminde zengin bir kaynak olacağını göstermektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Edebiyatımızın önemli bir türü olan efsaneler; içerdikleri söz varlığıyla dilin en sade pınarlarından, bu kaynağın tespiti ve belirlenmesi hem dil alanında hem de dil eğitimi alanında çok önemlidir. Efsaneler yaşayan dilin en güzel kaynaklarıdır. Gelecek nesillere doğru bir dil öğretimi ancak dilin söz varlığını doğru ve eksiksiz bir biçimde öğretmekle mümkün olabilir. Çalışmada bu söz varlığını ortaya çıkarmak ve bu söz varlığının Türkçe öğretimindeki yerini değerlendirmek, çalışmanın önemini teşkil etmektedir. Ayrıca bu çalışma, efsanelerin ders kitaplarında yer almasının öğrencilerdeki söz varlığı gelişimine ne derecede katkılar sunacağını göstermesi yönüyle de önemlidir.

Efsanelerin, Türkçe öğretiminin dışında öğrencilerde bir bütün olarak kişilik gelişimlerine ne gibi olumlu katkılar sunabileceğini Saim Sakaoğlu, “101 Anadolu Efsanesi” adlı eserinde, Efsanelerin hemen hepsinde ortak bir hususiyet olarak, insanların doğruluktan ayrılmamaya davet edildiğini görürüz. Yalan söyleyenler, tartıda hile yapanlar, emanete ihanet edenler, doğru söze kulak asmayanlar, kendini beğenmişler ve daha başkaları, efsanelerde ya cezalandırılır veya uygun bir şekilde ikaz

edilirler. Gzlerini mal hırsı bürüyen pek çok insan, efsanelerin büyülu havasında iyilik yapmayı, doğru yola girmeyi kolaylıkla öğreniverir, diye belirtmektedir (Sakaoğlu, 2007: 11). Efsanelerin Türkçe öğretiminde kullanılması öğrencilere olumlu değerler kazandırma yönüyle de önemlidir.

Bu çalışma daha sonra yapılabilecek çalışmalara veri kaynağı oluşturması açısından da önemlidir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, “101 Türk Efsanesi” adlı eserdeki altmışı Türk dünyasından derlenen, kırk biri de Türkiye efsanelerinden oluşan ve yazarın özgün üslûbuyla kaleme aldığı yüz bir efsane ile sınırlandırılmıştır.

1.5. Varsayımlar

Bu çalışma aşağıdaki varsayımlardan hareketle gerçekleştirilmiştir.

1. Yapılan araştırmayla ilgili sağlanan bilgiler gerçeği yansıtmaktadır.
2. Konuya ilişkin bilgileri ve durumları saptamak için geliştirilen veri toplama araçları yeterlidir.
3. Efsaneler zengin bir söz varlığına sahiptir.
4. Efsanelere anlatım zenginliği katan söz varlığı Türkçe öğretimine de büyük katkılar sunabilir.
5. Eserdeki yüz bir efsane de Türkçe ders kitaplarına kaynak metin olarak alınabilir.

1.6. Tanımlar

“101 Türk Efsanesi” adlı eserin söz varlığının Türkçe öğretimi açısından değerlendirilmesi” konusunda “**söz varlığı**”, “**efsane**” ve “**eğitim**” kavramlarına değineceğiz.

Söz varlığı. Söz varlığı TDK (2005) Türkçe Sözlükte, Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler, anlamıyla tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük [TDK], 2005).

“Bir dilin sözcüklüğü, o dilin tarihine geniş ölçüde ışık tutmakta, yüzyıllar boyunca ortaya çıkan ses, biçim, sözcük ve anlam değişikliklerini yansıtmakta, hangi dillerin etkisiyle, ne türden değişimlerin gerçekleştiğini göstermektedir.” (Aksan 2015: 19)

“Söz varlığı toplumun kültürüne ışık tuttuğu gibi birey için de son derece önemlidir. Birey dünyayı sözcüklerle tanır. Söz varlığının güçlü olması bireyin dış dünyayı anlaması ve anlamlandırması adına son derece önemlidir.” (Budak 2000: 92)

Efsane. TDK (2005). Türkçe Sözlük'te “efsane” sözcüğü şu anlamları içermektedir:

1. Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence.
2. Gerçeğe dayanmayan, asılsız söz, hikâye vb.
3. Olağanüstü bir başarı elde etmiş kimse, kurum vb. (Türkçe Sözlük [TDK], 2005).

Efsanelerin halk anlatımları arasında ayrı bir yeri vardır. Daha çok dinleyeni inandırma gayesi üzerine kurulu, anonim, kısa ve nesir şeklindeki bu anlatılar, dinleyeni anlatının büyülü ortamına çekmekte; âdeta anlatıda verilmek istenen ana fikri dinleyiciye kısa ve özlü bir biçimde vermeyi hedeflemektedir (Gönen, 2015: 181).

Saim Sakaoğlu “Efsane Araştırmaları” adlı eserinde, Efsanenin tanımını kaynaklar birkaç kelimedenden oluşan cümleciklere sığdırmak istemişlerdir. Aslında onu daha ayrıntılı olarak tanımlayanlar da vardır. Bu tanım işi, yer aldığı kaynağa ve ortaya konulduğu yıla göre değişmektedir. El kitapları, ansiklopediler, sözlükler, bağımsız araştırmalar hep benzer şeyleri söylemişler fakat söyleyiş biçimleri farklı olmuştur. Onun, zaman ve mekânla ilgili olduğu gibi insan ve öbür canlılarla, hatta cansızlarla da ilgisi vardır. Bu ilgi daima göz önüne alınmış, olağanüstü gibi görülen motiflerine karşılık inandırıcılık özelliği de vurgulanmıştır, şeklinde ifade eder (Sakaoğlu, 2018: 13).

Güzel ve Torun, efsanelerin en belirgin özelliklerini inanılır nitelikte bir anlatım türü olması, konuşma diliyle anlatılması ve kişi, yer, olaylarla ilgili olağanüstülükler taşıması, olarak belirtirler. Ve onlara göre bu özellikler efsaneleri benzer özellikler taşıyan masal, destan, gibi türlerden de ayırt eder (Güzel ve Torun, 2012: 174).

Eğitim. Eğitim, TDK (2005). Türkçe Sözlükte, ocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye, anlamıyla tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük [TDK], 2005).

Çocukların gerekli bilgi, beceri ve anlayışları kazanabilmeleri ancak ana dillerini iyi bir şekilde ğrenebilmelerine bağlıdır. Bu da ancak ana dilde yazılmış eserleri okuma ve bu yolla sözcük hazinesini zenginleştirerek kavrama becerilerini geliştirmelerine bağlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL BİLGİLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde; söz varlığı üzerine yapılan akademik çalışmalar, konuya kaynak teşkil edecek kitaplar, alanla ilgili kaynak oluşturabilecek akademik makale ve yayınlar üzerinde durulmuştur.

Söz varlığı üzerine yapılmış yüksek lisans ve doktora çalışmaları. YÖK'ün veri tabanı üzerinden ulaşılan tezler incelenmiş ve 21/04/2018 tarihli son incelemeyle söz varlığını konu alan doksana sekiz adet yüksek lisans tezine ulaşılmıştır.

Söz varlığı alanında yapılmış yüksek lisans tezleri. Değirmenci, Halit (2004). *Sakarya ve Kocaeli Üniversiteleri ölçeğinde öğretmenlik mesleğiyle ilgili kitapların söz varlığı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya. (Araştırmamızda tespit edebildiğimiz, söz varlığı üzerine yapılmış ilk yüksek lisans tezidir).

Gül, Zülküf (2008). *Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü romanındaki söz varlığı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Morina, Fikret (2014), *Reşit Hanadan'ın romanlarındaki söz varlığı*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

Şirinoğlu, Haydarlar (2015). *İhsan Oktay Anar'ın Amat romanı üzerine söz varlığı incelemesi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Söz varlığı alanında yapılmış doktora tezleri. YÖK'ün veri tabanı üzerinden ulaşılan tezler incelenmiş ve 21/04/2018 tarihli son incelemeyle söz varlığını konu alan yirmi altı adet doktora tezine ulaşılmıştır.

Baş, Bayram (2006). *1985-2005 yılları arasında çocuk edebiyatı sahasında yazılmış tahkiyeli metinlerin söz varlığı üzerine bir araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. Bu araştırma, çocuklar için son 30 yılda hazırlanan roman, hikâye, masal, destan ve efsane türündeki çocuk kitaplarının söz varlığını tespit edebilmek ve elde edilen neticeleri ilköğretim öğrencilerinin kelime hazineleri ile karşılaştırarak ortaya koyabilmek amacıyla yapılmıştır, oldukça hacimli (1046 s.) olan bu doktora tezi, ilgili alanda yapılmış en önemli akademik çalışmaların başında gelmektedir. Söz varlığı incelemesine dayanan bu araştırma ilgili alanda yapılan ikinci doktora tezi olarak da dikkat çekmektedir.

Y. Bilgen, Dilek (2017). *1970-2015 Yılları arasında yayımlanan çocuk şiir kitaplarındaki söz varlığı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çavdar, Yıldırım (2018). *Kemal Tahir'in romanlarında söz varlığı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yıldırım, Nilüfer (2015). *Orhan Pamuk'un Cevdet Bey ve Oğulları ile Masumiyet Müzesi romanlarında söz varlığı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.

Söz varlığı üzerine yapılan akademik çalışmalar, 2004 yılından itibaren her geçen yıl artarak devam etmektedir. Bu araştırmalarda, yazılı eserlerin incelenmesiyle söz varlığı öğelerinin tespiti yapılmaktadır. Konuşma dilinin söz varlığının tespitiyle ilgili akademik çalışmalar oldukça azdır. Birçok edebi türde söz varlığı çalışması yapılmasına rağmen efsane türü özelinde tamamlanmış herhangi bir yüksek lisans ve doktora çalışmasına rastlanılamamıştır.

Söz varlığıyla ilgili başlıca kaynak kitaplar. Doğan Aksan'ın, (2015) "*Türkçenin Sözvarlığı*" adlı kitabı: Hazırlamış olduğumuz tezde faydalandığımız en önemli kaynak kitaptır. Söz varlığının tanımı, kapsamı ve içerdiği öğelerin tespitinde tezimizin temel kaynağıdır.

Doğan Aksan'ın (1999) "*Türkçenin Gücü*" adlı kitabı: Bu eser Türkiye Türkçesini temel alıp Türkçenin söz varlığını bir süzgeçten geçirerek, onun engin gücünü ortaya koymaktadır. Biz de çalışmamızın söz varlığı bölümlerinde bu eserden faydalandık.

Doğan Aksan'ın, (1990) "*Her Yönüyle Dil*" adlı kitabı: Dilbilimin günümüzde büyük bir önem kazandığı, birçok bilim dalıyla yakından ilişkili ve iç içe bulunduğu, herkesçe bilinmektedir. Bu durum, yurdumuzda konuyla ilgili yayımların bundan 20-30 yıl öncesine oranla büyük ölçüde artmasından da belli olmaktadır. Bizi her yönüyle saran, adına dil dediğimiz kurumla ilgili sorunlar, ülkemizde başarıyla gerçekleşen dil devrimi nedeniyle de önemini ve güncelliğini korumaktadır. Kitap bu yüzden, hem dille ilgilenenlere, dilseverlere, hem de dilbilim öğrenimini görenlere yararlı olmak amacıyla hazırlanmıştır. Dille ilgili konular ve sorunlar, dilbilimin bugün değişik alanlara ve doğrultulara yayılan geniş çerçevesi içinde, çeşitli yönleriyle bir bütün olarak ele alınmış, dilbilimin çerçevesi dışına taşan kimi konular da yararlı olması nedeniyle işlenmiştir, tezimizde yararlandığımız önemli bir kaynaktır.

H. İbrahim Delice'nin, (2003) "*Türkçe Sözdizimi*" adlı eseri: Bu eser Türkçenin sözdizimi kurallarını ayrıntılı bir şekilde incelemektedir. Dilin bütün parçalarını yorumlamaya ve bu yolla dili en iyi şekilde tanıtmayı amaçlamaktadır. Dil öğretimi alanında önemli bir eserdir. Tezimizde faydalandığımız başlıca eserlerden biridir.

Zeynep Korkmaz'ın, (1992) "*Grammer Terimleri Sözlüğü*" adlı kitabı: Bu eser, dilbilgisi alanında yazılmış en kapsamlı eserlerden biridir. Dilimizdeki gramer terimleri, örnekler üzerinden anlatılarak konu olabildiğince detaylı bir şekilde bu eserde incelenmiştir.

Vecihe Hatipoğlu'nun, (1972) "*Türkçenin Sözdizimi*" adlı kitabı: Bu eser, sözdizimi çalışmalarlarıyla bu alanda önemli bir kaynak kitaptır. Tezimizde atasözleri, deyimler ve özellikle de ikilemelerin kapsamaları ve sınıflandırılmaları konusunda bize rehberlik etmiştir.

Tezimizde faydalandığımız diğer başlıca kitaplar. Zeynep Korkmaz'ın, (2007). "*Türk Dili ve Kompozisyon*" adlı kitabı.

Mehmet Hengirmen'in, (2002). "*Türkçe Dilbilgisi*" adlı kitabı.

TDK, (2005). *Türkçe Sözlük*.

Söz varlığını konu edinen başlıca akademik makale ve yayınlar. Deniz Melanlıoğlu ve Murat Özbay'ın, (2008) "Türkçe Eğitiminde Kelime Hazinesinin Önemi" adlı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, *Eğitim Fakültesi Dergisi*'nin 1. sayısında yer alan makalesi.

Bilginer Onan'ın (2016) "Söz Varlığı Üzerine Bir Analiz Çalışması" adlı, *Milli Eğitim* dergisinin 210. sayısında yer alan makalesi.

Muna Yüceol Özezen'in, (2001) "Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz" adlı, *Türk Dili Dergisi*'nin 2. sayısında yer alan makalesi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

“Metot bilimsel araştırmanın belkemiğidir. Denebilir ki araştırmanın yarısı doğru konu seçmekse, diğer yarısı doğru ve uygun yöntem kullanmaktır. Bir araştırmanın bilimselliği, büyük ölçüde onun metoduyla ölçülür.” (Seyidoğlu, 2009: 61).

Söz varlığı araştırmaları üzerine herkes tarafından kabul gören ortak bir yöntem, bugüne dek belirlenememiştir. Farklı amaçlarla yapılan çalışmalar, araştırmacıların birbirlerinden habersiz ve bağımsız hareket etmesi, yabancı ülkelerdeki çalışmalara olan bağımlılık, ekip çalışmalarındaki sınırlılıklar, disiplinler arası ilişkilendirmedeki eksiklikler, söz varlığı unsurlarının benimsenmesindeki ölçütler, hedef kitlenin belirlenmesi vb. faktörler bu durumun en önemli etkenleridir (Baş, 2011: 27).

Bu bölümde; araştırma modeli, çalışma evreni ve örneklem, veri toplama teknikleri ve verilerin analizi hakkında açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, 101 Türk Efsanesi adlı eserdeki söz varlığının tespiti ve Türkçe öğretimine katkılarını değerlendirme üzerine kurgulanmıştır. Araştırma, bütünüyle nitel bir araştırmadır

Nitel araştırmanın en temel özelliği, üzerinde araştırma yapılan kişilerin bakış açılarıyla araştırılan olay, olgu, norm ve değerleri incelemeye çalışmasıdır. Bu inceleme sırasında, araştırma yapılan kişilerin oluşturdukları ve kullandıkları özel dil, anlamlar, kavramlar üzerinde durup onları anlamak ve bunların araştırılan kişiler için ne anlam ifade ettiğini ortaya çıkarmaya çalışmak önemli bir çalışma stratejisidir (Ekiz, 2003).

Diğer yandan Nitel araştırmaların birincil kaygısı; belirli bir evrene sağlam genellemeler yapmak değil, bir evrende olması olası çeşitlilik, zenginlik, farklılık, benzerlik ve aykırılıkları ile bütüncül bir resim elde etmektir. Nitel araştırma çalışılan konuyu derinlemesine ve tüm olası ayrıntıları ile incelemeyi amaç edinmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden Doküman İncelemesi (analizi) yöntemi uygulanmıştır.

3.2. Çalışma Evreni ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, “101 Türk Efsanesi” adlı eserde yer alan yüz bir efsane oluştırmaktadır. Ayrıca söz varlığıyla ilgili kavramlar evreni oluştururken, söz varlığıyla ilgili eserden alıntılanan cümleler örneklemini oluştırmaktadır.

3.3. Verileri Toplama Teknikleri

Bu araştırmada veriler, Doküman İncelenmesi nitel araştırma tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Diğer yandan kaynakçada belirtilen ilgili yayınlar, kitaplar, akademik çalışmalar, sözlükler ve genel aç adreslerinden yararlanılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Nitel araştırmalar, araştırma sırasında elde edilmiş verileri ya da bulguları inceleyerek hipotezlerini çürütmek ya da desteklemek için bir çaba içerisinde değildirler. Aksine, elde edilen verilerin sistemli ve planlı bir şekilde incelenmesi sonucunda, tümevarım yöntemiyle kuram üretme yoluna gidilir (Ekiz, 2003).

Nitel araştırmalarda veri analizini iki grupta incelemek mümkündür. Betimsel Analiz ve İçerik Analiz. Betimsel analizde elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. İçerik analizinde ise, temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen ve farklılaşan verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayacağı bir biçimde organize ederek yorumlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Araştırmada kullanılan nitel araştırma yöntemleri ışığında elde edilen veriler, İçerik zmleme yöntemleri uygulanarak değerlendirilmiş ve söz varlığı olarak tespit edilen ögeler sınıflandırılarak analiz edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Efsane Türü ve Özellikleri

“Efsane kelimesi dilimize Farsçadan geçme bir kelime olup Arapçası ustâredir.” (Güzel ve Torun, 2012: 173).

Efsanelerin halk anlatmaları içerisinde ayrı bir yeri vardır. Kısa, nesir ve inandırıcılık özellikleriyle diğer anlatmalardan kolaylıkla ayrılabilen efsaneler sözlü kültürde yaşama direncini gösteren ve bugün canlılığını hem geçmişten geleceğe taşınması hem de yeni metinlerin ortaya çıkması yönüyle sürdüren önemli ürünlerdir. İnsanı ilgilendiren her konuda efsaneler oluşabildiği gibi, bu oluşum süreci canlılığını hâlâ devam ettirmektedir (Gönen, 2015: 183).

TDK(2005). Türkçe Sözlük'te “efsane” sözcüğü şu anlamları içermektedir:

1. İsim, edebiyat Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence.
2. Gerçeğe dayanmayan, asılsız söz, hikâye vb.
3. Olağanüstü bir başarı elde etmiş kimse, kurum vb. (Türkçe Sözlük [TDK], 2005).

İnsanoğlunun tarih sahnesinde görüldüğü ilk devirlerden itibaren aynı coğrafya, muhit veya kavimler arasında doğup gelişen; zamanla inanç, âdet, anane, merâsimlerin teşekkülünde az çok rolü olan bir çeşit masallar vardır. Sözlü gelenekte yaşayan bu anonim masallara dilimizde Arapça <<Ustâre>> (cem'i : esâtir); Farşça: <<Fesâne, efsâne>>; Yunanca: <<Mitos, mit>> kelimeleri ad olarak kullanılmıştır. İlk devir insanları- bugün okumamış zümrelerde görüleceği üzere- tabiat hâdiselerinin sebeplerini bilemiyorlardı. İnsanın nereden gelip nereye gittiği, hayatla ölümün

mâhiyeti, yıldızların hareketi, denizin yükselmesi, yağmurun yağması; hayvan, bitki, toprak, orman, dağ, maden vb. gibi hâdise ve maddelerin teşekkül ve icâdı onları hayret, korku, heyecan veya memnunluk içinde birtakım hayaller kurmaya yöneltti. Bu hayaller, insanın kendi ruhunu, hayatını eşyaya, tabiata aksettirmesinden ibaret olan düşünce tarzını doğurdu (Elçin, 1986: 314).

Saim Sakaoglu'na göre efsanelerin dört ana özelliği vardır.

1. Şahıs, yer ve hadiseler hakkında anlatılırlar.
2. Anlatılanların inandırıcılık vasıfları vardır.
3. Genellikle şahıs ve hadiselerde tabiatüstü olma vasfı görülür.
4. Belirli bir biçimleri yoktur, kısa konuşma diline yer veren anlatı türleridir (Sakaoglu, 1980: 115).

Güzel ve Torun(2012), “Türk Halk Edebiyatı El Kitabı” adlı eserinde: Efsanelerin en belirgin özelliklerini “inanılır nitelikte bir anlatım türü olması, konuşma diliyle anlatılması ve kişi, yer, olaylarla ilgili olağanüstülükler taşıması” olarak belirtirler. Ve onlara göre bu özellikler efsaneleri benzer özellikler taşıyan masal, destan, gibi türlerden de ayırt eder (Güzel ve Torun, 2012: 174).

Güzel ve Torun efsanelerle ilgili şu bilgileri paylaşır.

“Efsaneler bilim dünyasında dört grupta değerlendirilmektedir. Buna göre:

1. Dünyanın Yaratılışı ve Sonu (Kıyamet) ile İlgili Efsaneler
2. Tarihî Efsaneler ve Medeniyet Tarihi ile İlgili Efsaneler
 - a. Medeniyet ile İlgili Yer ve Eşyanın Menşei
 - b. Bazı Yerler ile İlgili Efsaneler
 - c. Dip Tarihi (prohistorya) ve İlk Zamanlar ile İlgili Efsaneler
 - d. Harpler ve Felâketler
 - e. Temâyüz Etmiş Kişiler
 - f. Bir Düzenin Bozuluşu
3. Tabiatüstü Varlıklar ve Kuvvetler/ Mitik Efsaneler
 - a. Kader
 - b. Ölüm ve Ölüler
 - c. Tekin Olmayan Yerler ve Hayaletler
 - d. Hayaletlerin Resmî Geçitleri ve Savaşları
 - e. Öbür Dünyada İkamet

- f. Cinler, Periler, Ruhlar
 - g. Medeniyetle İlgili Yerlerdeki Hayaletler
 - h. Değişmiş Varlıklar
 - i. Şeytan
 - j. Hastalık Yapan Kötü Ruhlar (cinler) ve Hastalıkları
 - k. Tabiatüstü (sihrî) Kuvvetlere Sahip Kimseler
 - l. Efsanevi (mitik) Hayvanlar
 - m. Hazineleler
4. Dinî Efsaneler/ Tanrı ve Kahramanlarla İlgili Efsaneler (Güzel ve Torun, 2012: 174).

4.2. Saim Sakaoğlu'nun Hayatı, Eserleri ve Hakkında Yapılan Çalışmalar

Hayatı. 28 Şubat 1939 tarihinde Konya'nın Fahrünnisa Mahallesi, Çaybaşı Caddesi üzerindeki 22 numaralı evde doğmuştur. Ev hanımı Zeliha (Köseoğlu) ve Hattat Hafız Mehmet Sakaoğlu'nun üç çocuğunun sonuncusudur. Ağabeyi Hasan Sakaoğlu 1923 ve ablası Hayriye Karpuzoğlu 1927 doğumludur. Ablası 1959 yılında vefat etmiştir.

Sakaoğlu, eğitim hayatına ilk olarak Hâkimiyeti Milliye İlkokulunda başlamıştır (1946-1955). 1951 yılında da Konya Lisesinin orta kısmında okumuştur (1951-1955). 1955 yılında da aynı okulun lise kısmına kaydolmuş ve 1959'da bitirmiştir. 1960 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde lisans tahsiline başlamış ve 1965 yılında diplomasını almıştır. Sakaoğlu, aynı zamanda Çapa Yüksek Öğretmen Okulunu da bitirmiştir (1960-1965). İlk görev yeri Tokat Gazi Osman Paşa Lisesidir (1965-1967), daha sonra Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde, önce asistan (1967-1971), sonra sırasıyla asistan doktor (1971-1977), doçent doktor (1977-1988) unvanlarını almış, 1988 yılında Konya Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne profesör olarak atanmıştır. 1988 – 1994 yılları arasında iki dönem Eğitim Fakültesi Dekanlığı görevini yürütmüştür. 1994'ten emekli olacağı tarihe kadar Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanlığını yürütmüştür. Özel çabalarıyla kurulmasını sağladığı Selçuk Üniversitesi Türk Halk Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezinin emekli oluncaya kadar altı dönem başkanlığını yürütmüştür. 20 Mart 2006 tarihinde ise 67 yaşını tamamlayıp emekli olmuştur. Kitapları, makaleleri ve bildirileri aynı kıtalarda

İngilizce, Almanca, Makedonca Fransızca ve Japoncaya çevrilmiştir. Hakkında üç kitap ve üç dergi özel sayısı yayımlanan Prof. Sakaoğlu'nun basılı çalışmalarının sayısı 1500'ün üzerindedir. Prof. Sakaoğlu; 1981 yılında Atatürk ve Türkçe konulu eser yarışmasında, 23 eser arasında birinciliğe layık görülmüştür. Sakaoğlu ayrıca 1990 yılında İş Bankası'nın Büyük Edebiyat Ödülü'ne layık bulunmuştur. Sakaoğlu'nun ayrıca çeşitli birincilikleri ve layık bulunduğu ödülleri vardır.

Türk Dil Kurumu başta olmak üzere birçok saygın enstitü ve kurumlarda üyeliği olan Sakaoğlu'nun, eserlerinden seçilen örnek metinler, ilköğretim Türkçe ve lise edebiyat ders kitaplarına alınmıştır. Yurdanur Sakaoğlu ile evlidir. Prof. Sakaoğlu'nun (Selcen Sakaoğlu ve Seren Sakaoğlu Üstün) iki kızı vardır. Prof. Sakaoğlu askerlik görevini yedek subay olarak Tuzla ve Sivas'ta tamamlamıştır (Http://www.millifolklor.com, 2018; Sakaoğlu, 2014: 5).

Eserleri.

1. Gümüşhane Masalları / Metin Toplama ve Tahlil, 1973. (2. bs. Gümüşhane ve Bayburt Masalları, 2002).
2. Halk Şiirinde Atatürk, 1974(Turgut Günay ile).
3. 101 Anadolu Efsanesi, 1976, 1989, 2003, 2004 ve 2009 (İlk 71 efsane 1978'de Japonca'ya çevrilmiştir).
4. Türk Çocuklarına Masallar, 1977.
5. Sarı Çiçek / Sivaslı Âşık Kul Gazi, 1980.
6. Anadolu – Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu, 1980.
7. Kıbrıs Türk Masalları, 1983 ve 1986.
8. Azerbaycan Âşıkları ve El Şairleri I, 1985 (Ali Berat Alptekin Ema şimşek ile). (1989'da Tebriz'de Azerbaycan Türkçesiyle de yayımlanmıştır.)
9. Azerbaycan Âşıkları ve El Şairleri II, 1986 (Alptekin ve Şimşek ile).
10. Dadaloğlu, 1986.
11. Ercişli Emrah, 1987.
12. Senin Aşkınla / Kadırlılı, Âşık Halil Karabulut, 1987.
13. Bayburtlu Zihnî, 1988.
14. Dadaloğlu Bibliyografyası, 1990 (Alptekin ile).
15. Bayburtlu Zihnî Bibliyografyası, 1990 (Alptekin ile).

16. Atatürk, Gençlik ve Kültür, 1990.
17. Tümken Halk Masalları, 1991 (Metin Ergun ile).
18. Folklor Bibliyografyaları Bibliyografyası Üzerine Bir Deneme, 1991.
19. Azerbaycan Tapmacaları / Bilmeceleri, 1992 (Alptekin ve Şimşek ile).
20. Türk Fıkraları ve Nasrettin Hoca, 1992.
21. Hikâye-i Garîbe, 1992 (Ahmet Sevgi ile).
22. Efsane Araştırmaları, 1992; genişletilmiş 2. bs. 2009.
23. Hurşit ile Mahmihri Hikâyesi, 1996 (Ali Duymaz ile).
24. Proben VIII, 1997 (Ergun ile).
25. Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri I, 1997 (Alptekin, Yurdanur Sakaoğlu ve Şimşek ile).
26. Âşıkların Diliyle Cumhuriyet, 1988 (Zekeriya Karadavut ile).
27. Dede Korkut Kitabı / İncelemeler – Derlemeler – Aktarmalar, 2.C. 1998.
28. 80. Doğum Yılında Şair Ahmet Tufan Şentürk, 1999, 2002.
29. Masal Araştırmaları, 1999, 2003, 2007.
30. Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri II, 1999 (Alptekin, Sakaoğlu ve Şimşek ile).
31. Azerbaycan Âşıkları Halk Şairleri Antolojisi I (16 -18. Yüzyıl), (Alptekin ve Şimşek ile) 2000.
32. Çaybaşı Yazıları, 2000 ve 2003
33. Türk Ad Bilimi I / Giriş, 2001.
34. İslâmiyet Öncesi Türk Destanları / İncelemeler –Metinler, 2002, 2003,2008 ve 2010 (Duymaz ile).
35. Destan Destan Üstüne / Kadırlılı Âşık Halil Karabulut'un Destanları, 2002.
36. Ercişli Emrah Bibliyografyası, 2002(Alptekin ile).
37. Konya Üzerine Şiirler, 2002.
38. 1001k Efsanesi, 2003, 2004 ve 2009.
39. Türk Gölge Oyunu Karagöz, 2003.
40. Karaca Oğlan, 2004, 2011.
41. Nasrettin Hoca Fıkralarından Seçmeler, 2005, 2006, 2011.
42. Türk Saz Şiiri Antolojisi, (14 -21. Yüzyıllar), 2006, 2008 (Alptekin ile).
43. Halk Şiirlerinden Seçmeler, 2007, 2009 (Alptekin ile).
44. Dostlar Beni Hatırladı, 2009.

45. Nasrettin Hoca, 2009 (Alptekin ile).
46. Dostlara Mektuplar, 2010.
47. Yarenlik (Çeşitlemeler), 2009.
48. Halk Hikâyeleri ve Masallar, 2010 (Karadavut ile).
49. Konyalı Hattat Hafız Mehmet Sakaoğlu, 2011.
50. Nasrettin Hoca Üzerine Yazılar
51. Meram Yazıları
52. Konya Yazıları
53. Âşık Edebiyatı Üzerine Yazılar (Sakaoğlu, 2014: 6-7).

Hakkında yapılan çalışmalar. Prof. Sakaoğlu'nun çalışmalarını içeren kitap ve dergi özel sayıları Milli Folklor Dergisi (2007)'nde şu şekilde yer almaktadır:

Kitaplar.

1. Doğumunun 50. Yazı Hayatının 30. Yılı Münasebetiyle Hocam Prof. Dr. Saim Sakaoğlu (Hayatı, Yayınları ve Yazılarından Seçmeler), (hzl. Yard. Doç. Dr. Ali Berat Alptekin), Konya 1989, VI+162+4 s. fotoğraf.
2. Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'na 55. Yıl Armağanı (hzl. Yard. Doç. Dr. Ali Berat Alptekin), Kayseri 1994, C+332 s. (s. 317-332 arası fotoğraflara ayrılmıştır.)
3. Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'na Armağan, (hzl. Prof. Dr. Ali Berat Alptekin) Konya 2006, 734 s. (s. 701-724 arası fotoğraflara ayrılmıştır.)

Dergi özel sayıları.

1. "Prof. Sakaoğlu'na Saygı...", Kültür ve Sanat Dergisi Tarla'nın Özel Sayısı, 33. yıl, 99/5, Mayıs 1997, 48 s.
2. Milli Folklor özel sayısı, 76, Güz 2007.
3. Erciyes dergisi özel sayısı (Ocak 2008) ([Http://www.millifolklor.com](http://www.millifolklor.com), 2018).

4.3. Saim Sakaoğlu'nun "101 Türk Efsanesi" Adlı Eseri

Saim Sakaoğlu bu eserinde, altmışı Türk dünyasından, kırk biri de Türkiye efsanelerinden olmak üzere toplamda yüz bir efsaneye yer vermiştir. Efsanelerin kaynakları eserin sonunda verilmiştir. Ayrıca Sakaoğlu, efsanelere bir bilim adamı gözüyle de bakmış ve öğretici bilgiler de vermiştir fakat onun bu eserinin en önemli özelliği, efsaneleri özgün anlatımıyla eserinde sunmuş olmasıdır.

Eserde geçen 101 Türk efsanesi ve bu efsanelerin ait olduğu bölgeler .

Türk Dünyası Efsaneleri

1. Barak (Türk Dünyası)
2. Guguk Kuşu (Altay)
3. Yedi Yıldızlar (Altay)
4. Şaman Dağı (Hakas)
5. Ayların Başlangıcı (Tuva)
6. Orman Horozunun Gözü (Şor)
7. Ay Tutulması (Tofa)
8. Kendini Beğenen Avcı (Teleüt)
9. Ay Neden Göktedir? (Uygur)
10. Kazak Takviminin Yılları (Kazak)
11. Bülbül İle Kızıl Gül (Kazak)
12. Aydaki Kız (Kazak)
13. Kelişek Tağ (Kazak)
14. Korkut Atanın Ölümü (Kazak)
15. Yaşlı Kadının İği (Kırgız)
16. Isık Göl (Kırgız)
17. Kırk Kız Taşı (Kırgız)
18. Koyun Taşı (Özbek)
19. Aykız İle Künkız (Özbek)
20. Kaplumbağa (Karakalpak)
21. Kırk Kız Ata (Türkmen)
22. Taş Harman (Türkmen)
23. Urazlı'yı Yer Tutmuş (Tatar)
24. Dipsiz Göl (Tatar)
25. Guguk Kuşu (Kazan/İdil-Ural)
26. Nevruz Çiçeği (Başkurt/İdil-Ural)
27. Ay İle Zühre (Başkurt/ İdil-Ural)
28. Yılkı Çıkan Göl (Başkurt)
29. Başkurt (Başkurt)
30. Kızboyu Çiçeği (Azerbaycan)
31. Pervane İle Od (Azerbaycan)

32. Turac (Azerbaycan)
33. Kız Kulesi/Kız Kalesi (Azerbaycan)
34. Gelin Kayası (Azerbaycan)
35. Arpaçay'ın Aşıp Taşması (Azerbaycan)
36. Gelin Parmağı Çiçeği (Azerbaycan)
37. Geyti Dağı (Azerbaycan)
38. Maralın Göz Yaşları (Azerbaycan)
39. Kız Gölü (Azerbaycan)
40. Müslüman Mezar Taşları (Kumuk)
41. Arzı Kız (Kırım)
42. Evliya Kontuş (Polonya)
43. Çolpan Yıldızı (Romanya)
44. Ay ile Güneş (Gagauz Yeri)
45. İlmihan Kayası (Bulgaristan)
46. Veli Kardeşler (Yunanistan/Batı Trakya)
47. Gelin Mezarı (Yunanistan/Batı Trakya)
48. Kar Helvası (Yugoslavya/Kosova- Nobırda)
49. Süt Köprüsü (Yugoslavya/Kosova)
50. Gazi Mehmet Paşa Camii ve Hamamı (Yugoslavya/Kosova)
51. Horasanlı Hasan Baba (Yugoslavya)
52. Sarı Kızlar (Makedonya/Manastır)
53. Namaziye Camii'nin Minaresi (Makedonya/Manastır)
54. Turaç (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)
55. Tuz Gölü (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)
56. Hacı Mehmet Buba İle Lalası (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)
57. Canbulat Bey (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)
58. Gümüş Tas (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)
59. Çocuk Taşı (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)
60. Veba (Kerkük)

Türkiye Efsaneleri

61. Anadolu Adı (Anadolu)
62. Akdeniz'deki Öküzler (Anadolu- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)

63. Kıbrıs'taki Gazi (Anadolu- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)
64. Tuna'da Kaybolan Baston (Balkanlar-Anadolu)
65. Tuna-Yaba (Balkanlar Anadolu)
66. Yusuf ile Kardeşi (Adana/Ceyhan)
67. Ersandık (Amasya/Merzifon)
68. Yedi Kardeşler Ve Ülkeler (Antalya/Serik)
69. Avcı Ahmet Tepesi (Artvin)
70. Pamukçu Köyü ve Balıkları (Balıkesir)
71. Dubrak Taşları (Bingöl)
72. Altın Kalbur (Bitlis)
73. Burada Dur (Burdur)
74. Bursa Kalesi (Bursa)
75. Karacadağ'daki Ejderha (Diyarbakır)
76. Ekmek İsteyen Hızır (Edirne)
77. Hazar Gölü (Elâzığ)
78. Taşca Yokuş (Elâzığ)
79. Taş Kesilen Deve Kervanı (Erzincan)
80. Çifte Minareler (Erzurum)
81. Kınalı Parmaklar Ve Boyacı Camii (Gazi Antep)
82. Çürük Çaylak (Giresun/Tirebolu)
83. Büyük Delice Çayı (Hatay/ Hassa)
84. Kızlar Kavağı (Isparta/Şarkikarağaç)
85. Köpeğin Yaratılışı (İstanbul)
86. Hep Büyük (İzmir/Bayındır)
87. Yeşil Başlı Ördek ile Kınalı Ördek (Karabük/Safranbolu)
88. Dil İskelesi (Kocaeli/Gebze)
89. Sarıkız'da Kaybedilen Kaval (Konya)
90. Altın Beşik (Malatya/Darende)
91. Taş Kesilen Çoban Ve Kuzusu (Mardin)
92. Niğde Elması (Niğde)
93. Ay ile Güneş (Osmaniye)
94. Eli Bağlı Taş (Samsun/Bafra)
95. Gelin Kayası (Sivas/Yıldızeli)
96. Kalkankavak Çeşmesi (Tekirdağ/Muratlı)

97. Kadırğa Yaylasın'daki Kayalar (Trabzon)
98. Süpürgeç Dağı ile Karadağ (Tunceli/Pertek)
99. Artos Dağı (Van/Gevaş)
100. Ferhat ile Şirin (Yalova)
101. Balıklı Pınar ve Çolaklar(Yozgat/Boğazlayan) (Sakaoğlu, 2014: 9-14).

4.4. Türkçe Öğretiminde Söz Varlığının ve Efsanelerin Önemi

Söz varlığının önemi. Kelime hazinesi, bireyin öğrenme yaşantısı sonucunda bellekte depolanan birikimi ifade etmektedir. Bu birikimi en verimli şekilde artırma ve kullanmayı sağlayacak ortam, Türkçe dersleridir. Bu derste kelime hazinesini zenginleştirme çalışmaları ile öğrencinin hem dili iyi kullanması hem de düşünce dünyasını geliştirmesi sağlanır (Ozbay ve Melanlıoğlu, 2008: 33).

“Edebiyatımızın seçkin eserlerinin tamamının incelenmesi sonucu ortaya çıkarılacak ögeler, Türkçenin gerçek söz varlığının betimlenmesi açısından katkı sağlayacaktır.” (Gül, 2008: 108).

Öğrencilerin kelime dağarcığının geniş olması anlama ve anlatma becerilerini geliştirme ve işlevsel olarak kullanmalarının olmazsa olmazıdır. Okul hayatında öğrencilerin hem okudukları metinleri, dinledikleri konuşmaları tam ve doğru bir şekilde anlamaları hem de anladıkları ile ilgili düşüncelerini anlatabilmeleri için kelime dağarcığının önemi büyüktür (Göçer, 2009: 1029).

Çocuğun dil gelişiminde, kelime ediniminin çok önemli bir yeri vardır. Dinleme ve okuma becerilerini kullanan çocuk, alıcı kelime hazinesine dâhil ettiği yeni kelimeleri, dikey ve yatay doğrultuda, üretici kelime hazinesine, bu kanalla da konuşma ve yazma becerilerine transfer etmektedir. Bu transferin işlerliği ve geçerliliği, çocukların ve onların temel dil becerilerini geliştiren eğitim malzemelerinin söz varlığı açısından tespit edilebilmesiyle doğrudan bağlantılıdır (Baş, 2006: iii).

İlköğretim okullarında Türkçe dersleri, önceden belirlenmiş dinleme, okuma ve anlama etkinliğine yönelik bir metin işlenmesi biçiminde yürütülmektedir. Öğrencilerin becerilere yönelik kazanımlara sahip olabilmeleri, dinleme, okuma ve anlama çalışmalarında kullanılan metni tam ve doğru bir şekilde anlamalarına bağlıdır. Metinlerin anlaşılması ise kelime dağarcığının genişliğiyle doğru orantılıdır. İlköğretimin ilk sınıfından itibaren öğrencilerin Türkçeyi iyi kullanan ustaların

eserleriyle tanışmaları sağlanarak onların kelime dağarcıklarını geliştirmelerine, metinlerden anlam kurma ve oluşturulan bu anlam evreninden yapılacak çıkarımlardan hareketle düşüncelerini sözlü ve yazılı olarak ifade etmeleri büyük önem taşımaktadır (Göçer, 2009: 1046).

Türkçenin anlam yapısını, özelliklerini, anlatım gücünü ortaya koyabilmek için yapılacak en doğru işlerden biri, onun kavramlar dünyasını gözden geçirmek, Türk'ün dile getirdiği kavramları ve bu dilin anlatım yollarını başka dillerle karşılaştırmaktır (Aksan, 2001: 45).

Öncelikle bir dilin söz varlığı (millî söz varlığı) ile o dili konuşan bir kişinin sahip olduğu söz varlığını (kişisel söz varlığı) birbirinden ayırmalıyız. İkinci olarak kişisel söz varlığını beceri alanlarına göre kategorize edip tanımlamalı ve adlandırmalıyız. Üçüncü olarak da her eğitim öğretim kademesine veya her yaş grubuna göre temel söz varlığını belirleyip kelime listelerini oluşturmalıyız (Demir, 2016: 146).

Türkçe Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerini ve zihinsel becerileri kazanmaları, bu becerileri kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletişim kurmaları, Türkçe sevgisiyle, istek duyarak okuma ve yazma alışkanlığı edinmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içinde yapılandırılmıştır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı; dil becerilerinin ve yeterliliklerinin geliştirilmesini, diğer tüm alanlarda öğrenme, kişisel ve sosyal gelişme ile mesleki becerileri edinmenin ön şartı olarak kabul etmektedir. Tematik yaklaşım esas alınarak hazırlanan öğretim programında okuma ve yazma kazanımları metin içi, metin dışı ve metinler arası okuma yoluyla anlam oluşturmayı sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır. Birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar kazanımların yapısı ve hiyerarşisi, öğrencilerin temel dil becerilerinin yanı sıra üst düzey bilişsel becerilerini geliştirmelerine katkı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Öğrencilerin gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak dil bilgisi ve yazım kuralları ile ilgili kazanımlar artan bir yoğunluk içinde ve aşamalı olarak yapılandırılmıştır. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

- Dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi,
- Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması,
- Okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması,
- Okuma yazma sevgisi ve alışkanlığını kazanmalarının sağlanması,
- Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması,
- Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi,
- Basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanma ve üretme becerilerinin geliştirilmesi,
- Okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerinin ve sorgulamalarının sağlanması,
- Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi,
- Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması amaçlanmıştır (<http://mufredat.meb.gov.tr> :2018).

Yukarıda alıntılanan Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin kazanması amaçlanan genel amaçların birçoğunda söz varlığı hazinesinin geliştirilmesinin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Üçüncü sırada yer alan genel amaçta açıkça söz varlığına değinilmekte ve öğrencilerin dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarının gelişiminin ancak zengin bir söz varlığı öğretimiyle sağlanabileceği belirtilmektedir.

Türkçe dersi 5, 6, 7 ve 8. sınıf kazanımları tarandığında doğrudan söz varlığıyla ilgili kazanımlar aşağıda kazanım kodlarıyla listelenmiştir.

Türkçe dersi 5, 6, 7 ve 8. sınıf kazanımları tarandığında doğrudan söz varlığıyla ilgili kazanımlar aşağıda kazanım kodlarıyla listelenmiştir.

5. Sınıflarda doğrudan söz varlığıyla ilişkilendirilen kazanımlar listesi.

T.5.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.

- a. Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için görseller, sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır.
- b. Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturması teşvik edilir.

T.5.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.

T.5.3.33. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.

T.5.4.7. Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.

T.5.4.12. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.

6. Sınıflarda doğrudan söz varlığıyla ilişkilendirilen kazanımlar listesi.

T.6.2.7. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır

T.6.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.

- a) Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır.
- b) Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturması teşvik edilir.

T.6.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.

T.6.4.7. Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.

T.6.4.12. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.

7. Sınıflarda doğrudan söz varlığıyla ilişkilendirilen kazanımlar listesi.

T.7.2.7. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.

T.7.3.5. Bağlamdan hareketle bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.

- a. Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır.
- b. Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturması teşvik edilir

T.7.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.

T.7.4.7. Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler

T.7.4.9 kullanır.. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.

8. Sınıflarda doğrudan söz varlığıyla ilişkilendirilen kazanımlar listesi.

T.8.2.5. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.

T.8.2.6. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.

T.8.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.

- a. Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır.
- b. Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturması teşvik edilir.

T.8.3.6. Deyim, atasözü ve özdeyişlerin metne katkısını belirler.

T.8.4.7. Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.

T.8.4.8. Yazılarında mizahi ögeler kullanır.

T.8.4.10. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır (<http://mufredat.meb.gov.tr>. 2018)

Türkçe Dersi 2018 Müfredat Programından alıntılanan yukarıdaki kazanımlar, doğrudan söz varlığını zenginleştirmeyi amaçlayan kazanımlardır. Bu kazanımlar yoluyla öğrencinin söz varlığı zenginleştirilerek; okuma/yazma/konuşma/dinleme becerilerini geliştirme amaçlanmaktadır.

Türkçe öğretiminde efsanelerin önemi Efsaneler, eğitimin temel amaçlarının gerçekleştirilmesi için oldukça önemli kaynaklardır. Efsaneler, öğrencilerin anlama-anlatma becerilerinin gelişiminde, hayal dünyalarının zenginleşmesinde, değer öğrenmelerinde, sosyalleşmelerinde ve özellikle de dil becerilerinin bütün yönleriyle gelişiminde oldukça yararlıdır.

Türkçe derslerinde, Türk efsaneleri değerler bakımından zengin olması nedeniyle gerek ders içerisinde çeşitli dramatizasyon çalışmalarında, gerekse ders dışı etkinliklerde Türkçe öğretmenleri tarafından etkin bir şekilde kullanılabilir, bu şekilde öğrencilere doğru kişilik özellikleri kazandırılarak öğrencilerin kendini ifade yetenekleri geliştirilir.

Türkçe Dersi Öğretim Programının genel amaçlarından birisi olan “*millî, manevî, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi*” amacı efsanelerde yer alan değerler ve öğretiler yoluyla daha kolay gerçekleştirilebilir.

Ömer Yılar, *Mit, efsane ve eğitim* adlı makalesinde, Mitler ve efsaneler, toplumun hayat görüşünü, yaşam biçimini, ahlak anlayışını, yücelttiği değerleri içlerinde barındıran, yüzlerce hatta binlerce yılın izlerini taşıyan halk yaratması edebî ürünlerdir. Eğitimde yalnızca Türkçe derslerinde değil pek çok derste araç olarak kullanılabilirler. Türk mitolojisi ve efsaneleri, uygun seçimler yapılarak ve uzmanların kolektif bir çaba göstererek hazırlayacağı ders kitabı, cd, kaset v.b. araçlarla Türk çocuklarına tanıtılmalı, bu türlere gereken yer ve önem verilmelidir. Bu ve diğer halk edebiyatı ürünlerine verilecek değer, aslında Türk milli eğitiminin temel amaçları arasında da yer almaktadır. Bunun ötesinde milli şuuru oluşturmada her Türk

eğitimcisine bu konuda önemli görevler düşmektedir, demektir (Yılar, 2015: 391-392).

Eftatun Cem Güney, *Folklor ve eğitim*, adlı eserinde, Başka milletlerin böyle mitolojileri, efsaneleri vardır ve nice şaheserler için ilham kaynağı olmuştur. Oysaki biz, bizim sanatçılarımız kendi doğduğumuz yerin bile kuruluş efsanesini bilmiyoruz. Hele çocuklarımız, bu efsanelerden bir yudum tatmadan çıkıp gidiyorlar okuldan, ifadeleriyle, bu değerli kaynaklardan eğitimde yararlanmamanın büyük bir eksiklik olduğunu dile getirmiştir. Bugün de Türk eğitim sisteminde bu kaynaklardan yeterince faydalanmamanın büyük bir eksiklik olduğunu belirtmektedir (Güney, 1967: 12).

İbrahim Kıbrıs, *Uygulamalı çocuk edebiyatı*, adlı eserinde, Mitlerin ve efsanelerin birçoğu, gerçekleri hayali buluşlarla açıklama eğiliminde olan çocuğun doğa ve tarih olayları üzerindeki meraklarını giderebilecek niteliktedir. Mitler ve efsaneler, dikkatli, amaca uygun bir seçim yapıldığı takdirde çocuğun hayal gücünü zenginleştiren, halkın duygu ve inançlarını tanıtan eğitim-öğretim aracı demektir (Kıbrıs, 2000: 64).

Ömer Yılar, *Mit, efsane ve eğitim* adlı makalesinde, Çocukların yaratıcı düşüncelerini geliştirmedeki en önemli unsurlardan birisi onlardaki farklı düşünme yeteneğini geliştirmek üzerine; Bu tür düşünme, bir probleme birden fazla çözüm yolu getirir. Mitler ve efsaneler, farklı düşünme ve yaratıcı düşünme konusunda birçok fırsatlar sağlayabilirler. Daha ileriki yaşlarda da bilimsel olarak öğrenilmeye başlanılan birtakım sosyal ve tabiat olaylarını farklı şekilde yorumlayan bu anlatılar, duygusal zekâ, sosyal zekâ gibi pek çok farklı açıdan öğrencilerin kendilerini geliştirmelerine, olaylara, insan, doğa ve nesnelere farklı açıdan yorum getirebilme yeteneğine ulaşmalarına yani yaratıcı düşüncelerine katkı sağlayabilirler, demektir (Yılar, 2005: 388).

4.5. Söz Varlığı

Eğer elimizdeki en eski dil ürünleri olan Köktürk yazıtlarından başlayarak Türkçenin sözvarlığı incelenecek olursa aşağıda örnekleriyle ayrı ayrı ele alınacak olan şu nitelikleri saptamaktayız:

- 1) Türkçenin yapısından gelen güçlü türetme ve birleştirme yeteneği, ona somut ve soyut, çeşitli kavramları kolaylıkla oluşturma, ayrıntılara inen bir kavramlaştırma gücü vermiştir. Bu güç, en eski kaynaklarımız olan Köktürk metinlerinden bugüne, hiç eksilmeden süregelmektedir.
- 2) Türkler değişik toplumlarla kurdukları ilişkiler sırasında yabancı etkiye büyük ölçüde kapılarını açmış, çoğu zaman yabancı öğeleri kendi öz sözcüklerine yeğlemişlerdir. Bunun sonucunda birçok yerli ögenin kaybolup unutulmuş olarak yabancılarının yerleştiği görülmüştür.
- 3) Kavramlaştırma sırasında Türkçe en somut nesnelere, doğaya dayanmakta, böylece kavramları daha canlı olarak dile getirmektedir.
- 4) Türkçede ikilemelerin kullanılışı, anlatıma güç veren bir yol olarak çok yaygındır. Bu nitelik ona, tek tek sözcüklerin yanı sıra ayrı bir “kalıplaşmış öğelerden oluşmuş sözvarlığı” kazandırmıştır. Eşanlamlılarla kurulmuş ikilemelerin unutulmuş öğeleri ikilemelerde yaşamlarını sürdürmektedir.
- 5) Daha Köktürkçe döneminde Türkçe sözcüklerin geniş bir çokanlamlılık gösterdikleri göze çarpmakta, bu durum, dilin bir yazı dili olarak çok daha eskilere uzandığına tanıklık etmektedir.
- 6) En eski belgelerde bile eşanlamlıların sayıca çokluğu dikkati çekmekte, asıl ilginç olan bunların bir bölümünü birbirine anlamca çok yakın eşanlamlılar oluşturmaktadır.
- 7) Bugün Türkiye Türkçesi yazı dilinde unutulmuş, yitirilmiş birçok öğe-başka dillerde de benzerleri görüldüğü gibi- Türkçenin değişik lehçelerinde ve bugünkü Anadolu ağızlarında yaşamlarını sürdürmektedir (Aksan, 2015: 52).

Ferdinand De Saussure, söz varlığını bireylerin söylediklerinin toplamı olarak ifade etmekte ve dil ile söz arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklamaktadır:

Toplum içinde dil, her bireyinde bulunan bir izler bütünü olarak yaşar ve birbirinin eşi tüm örnekleri bireylere dağıtılmış bir sözlüğü andırır bir bakıma. Görüldüğü gibi bu öyle bir şey ki, herkesin ortak malı ve kişisel istenç dışı olmakla birlikte, ayrı ayrı her bireyde de bulunur. Dilin bu varlık biçimi şöyle gösterilebilir:

$$1+1+1+\dots=I \text{ (toplumsal örnek).}$$

Peki, aynı toplumda söz nasıl yer alır? Söz bireylerin söylediklerinin toplamıdır ve a) Konuşanların istencine bağlı bireysel birleştirmeleri, b) Bu birleştirmelerin gerçekleşmesi için zorunlu ve gene istençli sesleme edimlerini kapsar (Saussure, 2001: 49-50).

4.5.1. Söz Varlığının Tanımı

Aksan (2015). “Türkçenin Sözvarlığı” adlı eserinde söz varlığı, bir dilin sözvarlığı, o dilin tarihine geniş ölçüde ışık tutmakta, yüzyıllar boyunca ortaya çıkan ses, biçim, sözdizimi ve anlam değişikliklerini yansıtmakta, hangi dillerin etkisiyle, ne türden değişimlerin gerçekleştiğini göstermektedir, demektir (Aksan, 2015: 19).

Diller, her kavmin kendi toplum yapısına göre şekillenmiş özel birer anlaşma sistemi olduğu için dünyadaki kavim sayısınca dil var demektir. Bugün yeryüzünde kaç dil konuşulduğunu kesin bir sayı ile belirtmek güçtür. Bu güçlük, yeryüzünün daha yeterince tanınmamış olan bölgelerinde işlenip incelenmemiş veya henüz bir yazı dili durumuna gelmemiş birtakım dillerin varlığından ileri gelmektedir. Bunun yanında, bir dile veya dil ailesine bağlılığı henüz kesinleşmemiş bulunan diller de vardır. Bununla birlikte dil bilimi alanında yapılan çeşitli tespit ve sayımlara göre, dünyada ölü veya yaşayan 3000’in üzerinde dil bulunmaktadır (Korkmaz, 2007: 27).

Zeynep Korkmaz ayrıca konuyla ilgili şu ifade de yer vermiştir: “Bir dilin söz varlığının temelini kökler oluşturur” (Korkmaz, 2007: 107).

Türkçe sözlükte söz varlığı: “Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, sözcük hazinesi, vokabüler, kelime hazinesi” şeklinde tanımlanmıştır (Türkçe Sözlük [TDK], 2005).

Diller sürekli bir gelişim ve değişim içerisindedirler. Türkçenin söz varlığı da tarih içerisinde sürekli değişim göstermiş ve hâlâ göstermektedir. “Osmanlıca genel olarak sanıldığı gibi başka dillerden sadece kelime almamıştır. Uzun süren ilişkiler sırasında hemen hemen dilin her alanında etkilenmeler olmuştur. Ancak sanılanın tersine Osmanlı döneminde Türkçe sadece alıcı dil durumunda olmamıştır. Her şey önce Anadolu yanında güneydoğu Avrupa, Kuzey Afrika gibi geniş bir alanda devletler ve değişik halklar arasında iletişim aracı olduğu için hâkimiyet alanında kalan bölgedeki bütün dilleri yoğun biçimde etkilemiştir. Yapılan çalışmalar sadece başka dillerden

Türkçeye değil Türkçeden de diğer dillere çok canlı bir akış olduğunu göstermektedir.” (Demir ve Yılmaz, 2012: 114).

4.5.2. Türkçenin Söz Varlığı ve Zenginliği

Türkçenin söz varlığı zenginliğiyle ilgili Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'te söz varlığı birikimi ve zenginliğiyle ilgili şu bilgiler verilmektedir:

Türkçe Sözlük söz, terim, deyim, ek ve anlamdan oluşan 104.481 söz varlığına sahiptir. 63.818 madde başı, 13.589 da madde içi olmak üzere toplam 77.407 söz bulunmaktadır. Bu sözlerin 45.000'i isim, 11.305'i sıfat, 2.644'ü zarf, 13 87'si zamir, 33'ü edat, 289'u ünlem, 53'ü bağlaç, 6.444'i ise fiildir (Türkçe Sözlük [TDK], 2005).

Türkçenin bütün söz varlığını bir araya getiren ve ortak bir veri tabanında kullanıma sunulan Büyük Türkçe Sözlük, yazı dilimizin söz varlığının yanı sıra bütün bilim, sanat ve spor terimlerini, yer adlarımızı, kişi adlarımızı, bölge ağızlarımızdaki ve kaynaklarımızdaki sözcükleri, deyimleri içermektedir. Büyük Türkçe Sözlükte söz, deyim, terim ve ad olmak üzere toplam 616.767 söz varlığı bulunmaktadır (www.tdk.gov.tr: 2018).

Türkçenin söz varlığı ve zenginliğiyle ilgili; Aksan (1990). “Her Yönüyle Dil” adlı eserinde, bir dilin sözcük sayısı esas alınarak o dilin zengin olup olmadığı kanısına varılmaktadır. Buna göre, Türkçede köklere eklenen eklerin teker teker değişik görevleri yüklenebilmesinin dili zenginleştirdiğini, Türkçenin dile getirilmesi zor olan ayrıntı sayılabilecek kavramları son derece canlı imgelerle anlatan ifadeleriyle insan zihninde canlı imajlar yaratabildiğini savunan Aksan, bunların da göz önünde bulundurulmasıyla birlikte Türkçenin de zengin bir dil kabul edilebileceğini, savunmaktadır (Aksan, 1990: 220).

Türkçe yeryüzündeki dillerle kıyaslandığında pek çok dilden daha zengindir. Ancak İngilizce, Almanca, Fransızca gibi dillerle kıyaslandığında sözcük sayısı, bilimsel terimler ve soyut kavramlar yüzünden Türkçenin bazı eksiklikleri olduğu düşünülmektedir (Hengirmen, 2002: 41).

4.5.3. Söz Varlığının İçerdiği Ögeler

Doğan Aksan'a göre, bir dilin söz varlığını oluşturan sözcükler şu gruplar altında incelenir:

4.5.3.1. Temel Söz Varlığı

Temel söz varlığı bir dilin sahip olduğu bütün söz ve sözcükleri ifade eder. Temel söz varlığıyla ilgili dil araştırmacılarının görüşleri şu şekildedir:

Bir dilin sözvarlığının hangi öğelerden oluştuğu üzerinde durulurken ilk anılması gerekenler, temel sözvarlığı ya da çekirdek sözcükler adını verdiğimiz öğelerdir. Bunun sınırı çizilirken de insanın odak olarak alınması doğru olur: İnsanın organları başta olmak üzere onun en doğal gereksinimlerini karşılayan yemek, içmek, uyumak, gitmek, almak, vermek gibi kavramlar sayılabilir (Aksan, 2015: 34).

Yerli sözcüklerin bir bölümü “çekirdek sözcükler” ya da “temel sözvarlığı” olarak adlandırılır. Her dilde kuşaktan kuşağa aktararak yaşayan bu sözcükler, insan yaşamında birinci derecede önemli olan, insana ve çevresine ilişkin önemli kavramları yansıtır (Aksan, 1990: 19).

“İnsan yaşamında birinci dereceden önemli olan, çok kullanılan ve tarihsel süreç içinde en az değişikliğe uğrayan sözcüklerdir: El, ayak, baş, göz, ekmek, su, para, anne, baba... gibi.” (Hengirmen, 2002: 413).

4.5.3.2. Yabancı Sözcükler

Bir toplumun, bir ulusun öteki toplumlarla hiçbir ilişki kurmadan yaşamasına olanak yokken uluslar arasındaki ticaret, siyaset, kültür ve sanat ilişkileri hemen dile yansımakta ve yeryüzündeki bütün dillerde, başka dillerden alınma öğeler bulunmakta, kimi zaman bunlar bir dili bütünüyle yabancılaştıracak kadar artabilmektedir.

Bir yabancı dilden alınan öğeleri iki bölümde incelemek doğru olur:

- 1) Sözcükbilimde alışılmış terimleriyle yerleşmiş yabancı sözcükler (Alm Lehnwort karşılığı), bir dilin ses eğilim ve kurallarına uymuş, yabancılığı artık belli olmayan öğeler. Bunlar, yukarıda değindiğimiz Farsça kaynaklı kösele, çerçeve sözcüklerinin yanı sıra duvar (<Far. divar), kalıp (<Ar, kalib) surat (< Ar. Suret), sandık (<Ar.sanduk), ortanca (<Holl. Hortensia) gibi öğelerdir.
- 2) Yerleşmemiş yabancı sözcükler (Alm. Fermdwort) olarak nitelediğimiz örnekler ise dilin ses eğilim ve kurallarına uymayan, yabancılığını hemen

belli eden, Türkçedeki oksijen, lokomotif, devalüasyon gibileridir (Aksan, 2015: 37).

4.5.3.3. Çeviri Sözcükler

Doğan Aksan, çeviri sözcükleri “bir yabancı dilden olduğu gibi ya da bir bölümüyle çevrilen, yabancı dildeki örneğine benzetilerek dilde oluşturulan sözler, sözcük öbekleri ve benzerlerini içerir” diye açıklamaktadır (Aksan, 1990: 33).

4.5.3.4. İlişki Sözleri (Kalıp Sözler)

Alan araştırması yapan uzmanlar kalıp sözlerle ilgili şu bilgileri vermektedir:

Bu sözler, önceden belirli bir biçime girip öylece hafızada saklanan, söyleneceği sırada yeniden üretilmeyip olduğu gibi hatırlanarak ve eğer gerekiyorsa bazı ekleme ve çıkarmalar yapılarak kullanılan, tek bir sözcükten, ardışık veya aralıklı sözcüklerden oluşabilen, belirli durumlarda toplumun benimsendiği sözleri sunarak iletişimin kurulmasına veya devamına yardım eden ve kullanım yerleri çok sınırlı olan kalıplaşmış dil birimleridir (Gökdayı , 2008: 106).

Bilindiği gibi her toplumda belli durumlarda söylenmesi gelenek olmuş sözler, duyguları açığa vuran kalıplar, çeşitli klişeler vardır. Örneğin bir kimseyle karşılaşıldığında, onu selamlarken bir kimseden yardım ya da iyilik görüldüğünde, bir şey rica edildiğinde, hasta olduğunu öğrendiğimiz bir kimseye söylenen sözler gibi. Hitap biçimleri ve hitap davranışlarıyla iç içe olan bu konu, toplumsal dilbilimin ilgi çekici sorunlarından biri olup son zamanlarda yabancı dil öğrenimi alanıyla da ilgisi dolayısıyla daha çok önem kazanmıştır. Bir yabancı dil öğrenilirken yalnızca, onun dilbilgisi veya okuma kitaplarında, sözlüklerinde geçen kullanım biçimlerini öğrenmek yetmemekte, o dili konuşan toplumun kültürünü, insanlar arasındaki davranış biçimini, değişik durumlarda söylenmesi gereken sözleri, tepki tarzlarını, hitap yollarını ve davranışlarını da tanımak gerekmektedir (Aksan, 2001: 163).

Atasözleri ve deyimler ile birlikte kalıplaşmış dil birimlerini oluşturan kalıp sözler, araştırmacılar tarafından çeşitli adlarla ve farklı ölçütlere dayanılarak tanımlanmış, ilişki sözleri, kültür birim, bağlamsal sözler ya da karşılama sözleri olarak da adlandırılmıştır (Darıcı, 2012: 20).

Sözvarlığı içinde yer alan bu öğeler, bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması âdet olan birtakım sözlerdir. Sabahleyin karşılaşıldığında söylenen “günaydın”dan başlayarak bir toplumda değişik durumlarda söylenmesi gerekli hale gelmiş olan “afiyet olsun, affedersiniz, güle güle” gibi, hatta Türklerde yeni bir ev alan ya da yeni bir eve taşınan kimselere söylenen “güle güle oturun” gibi kalıp sözler, bir toplumun kültürünün ayrılmaz bir parçası kabul edilmektedir (Aksan, 2015: 42).

“mecazsız ve herkesçe büyük bir sıklıkla kullanılan tek bir kavramın karşılığı olan birliktelikler” olduğu belirtilmiştir (Özezen, 2001: 877).

4.5.3.5. Deyimler

Deyimler, anlatımı güçlü kılan kalıplaşmış ifadelerdir. Türkçe derslerinde; söz varlığı öğretiminde, metin yorumlamalarında ve özellikle yazma çalışmalarında öğrencilerin deyimleri kullanmasına özen gösterilmelidir. Söz varlığıyla ilgili çalışmalar yapan bilim adamları deyimlerle ilgili şu bilgileri vermektedir:

Deyimler- bir başka ulusla olan kültür ilişkileri sonunda, ondan çevrilme, alınma değilse- bir dili konuşan toplumun dünya görüşünü, yaşam biçimini, çevre koşullarını, gelenek, görenek ve inançlarını, önem verdiği varlık ve kavramları, kısacası, maddi ve manevi kültürünü yansıtan, o toplumun düşünme biçimini, hatta nükte ve buluşlarını ortaya koyan, dilbilim açısından da önemli olan sözlerdir. Ayrıca bu öğeler her dilin iç yapısını, anlam özelliklerini de yansıtır. Bu nitelikleriyle deyimler, her dilin kendine özgü, başkalarından ayrılan bir yönünü oluşturur; bir dilin gerçekleri dile getirmedeki anlayış ve anlatış biçimini gösterir (Aksan, 2001: 91).

Korkmaz’a göre deyimler “Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği”dir (Korkmaz, 1992: 43).

Genellikle gerçek anlamının dışında kullanılan, anlatımı daha güzel ve etkili yapan, toplum tarafından ortak olarak benimsenen kalıplaşmış sözlere deyim denir. Deyimler bir toplumun kültürünü, tarihini, ortak dil zevkini yansıtmaları bakımından son derece önemlidir (Hengirmen, 2002: 415).

Leyla Subaşı Uzun(1991). “Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri” adlı çalışmada deyim anlamını, deyim anlamı (idiomatic meaning)’nı oluşturmak üzere yan yana gelen göstergelerin kendi anlamlarından sıyrılarak anlambilim açısından

tek bir gösterge niteliğine sahip olması, yani, bütüne ait tek bir anlamı yansıtır duruma gelmesi, deyimleşme olgusu olarak görebileceğimiz anlam bilimsel etkileşim düzleminin sonucudur, olarak açıklamıştır. Uzun'a göre deyimleşme olgusu, bir anlam aktarımı olgusu olarak, belirlenebilir (Uzun, 1991: 30).

“Deyim: Belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür.” (Aksan, 1990: 37).

Deyimleşme olgusu; deyim aktarması, ad aktarması(metonymy), benzetme (simile), ve alüzyon (allusion) gibi anlam aktarımını sağlayan olayların etkisinin söz konusu olduğu bir süreci belirtir. Buna bağlı olarak, deyim anlamı, deyimleşme olgusu sonucunda ortaya çıkan parçaların anlamlarını aşan bütüne ait bir kavramdır. Uzun, deyimleri deyimleşme dereceleri açısından üç sınıfa ayırıyor:

1. Tam deyimler ya da birinci dereceden deyimler: Birinci dereceden deyimlerde, deyimlik anlam yapılanması içindeki göstergeler göndergesel anlamlarıyla deyimleşme olgusuna girer. Deyimleşme olgusunda işleyen çeşitli anlam aktarımı olaylarının etkisiyle göstergeler, göndergesel anlamlarından sıyrılarak, birlikte bir deyim anlamı yansıtır duruma gelir. Aba altından değnek göstermek, delik büyük yama küçük vb. deyimleri birinci dereceden deyimlere örnektir.
2. Yarı deyimler ya da ikinci dereceden deyimler: Deyimlik anlam yapılanması içindeki göstergelerden biri ya da birkaçının yan anlamlı olma niteliği göstermesidir. Deyimlik anlam yapılanmasının gösterdiği bu özellik, doğrudan deyim anlamı üzerinde etki yapmaktadır. Bu tür deyimlerde, yani öğelerden biri, çoğunlukla ilk öge, yan anlamında kullanıldığında, yan anlamlı gösterge, kendi anlamıyla birlikte ikinci ögenin göndergesel anlamını da deyim anlamı içine taşımaktadır. İkinci dereceden deyim örnekleri deyim yapısında belirlenen özellikleri tam anlamıyla göstermemektedir. Adam olmak, ağız değiştirmek vb. deyimler bu gruba girer.
3. Üçüncü dereceden deyimler: Bu tür deyimler, deyimleşmenin en zayıf olduğu örnekleri içermektedir. Deyim anlamının aktarılmasında kullanılan deyimlik anlam yapılanması içindeki göstergeler, üçüncü dereceden deyimlerde yan anlamlı 19 olma özelliğini gösterir. Deyim anlamı

göstergelerin deyimlik anlam yapılanması içindeki yan anlamları toplamına eşittir. Böylece, deyim yapısının en önemli özelliği olarak düşünülen parçaları aşan bütüne ait anlam, üçüncü dereceden deyimlerde oluşmaz. Adamına düşmek, başına ekşimek vb. üçüncü dereceden deyimleşmeye örnek olarak verilebilir (Uzun, 1991: 31–37).

Bir dildeki deyimler de sözvarlığı içinde yer alır. Deyimler; aynı dili konuşan toplumuna anlatımdaki gücünü ve başarısını, benzetmeye, nükteye olan eğilimlerini ortaya koyan önemli öğelerdir. Deyimler kimi zaman yüzyıllar boyunca hiç değişmeden, kimi zaman da sözcüklerinde yenilenmelerle yaşamakta, yeni deyimlere aktarabilmektedir (Aksan, 2015: 39).

Deyim (bir bakıma idiotisme, gallicisme), her dilin özelliğine göre kurulur ve bir dilden başka bir dile çevrilmesi çok güçtür. Türkçe için deyim tanımı şöyle yapılabilir: Deyim, anlatım gücünü artırmak için, az çok mantık dışına kayan, bazı sözcükleri değişmediği halde bazıları değişip çekimlere giren kalıplardır (Hatipoğlu, 1972: 194).

4.5.3.6. Atasözleri

Söz varlığı üzerine çalışmalar yapan bilim adamlarının atasözleriyle ilgili verdiği bilgilerden bazıları şunlardır:

Aksan atasözleriyle ilgili, Bir dilin sözvarlığı içinde yer alan atasözleri bir toplumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtan, yüzyıllarca yaşayabilen sözlerdir. Hiç değişmeden kuşaktan kuşağa aktarılabildiği gibi değişikliklere de uğrar, unutulup yitilebilir, demektir (Aksan, 2015: 41).

Anonim karakter taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği denemelerden, ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla dünya görüşünden oluşan, genel kural niteliğindeki kısa, özlü, kalıplaşmış sözlerdir (Korkmaz, 1992: 15).

Atalarımızın uzun deneyimlerinden yararlanarak kısa ve özlü öğütler veren, toplum tarafından benimsenerek ortak olarak kullanılan kalıplaşmış sözlere atasözleri denir. Atasözleri bir toplumun duygu, düşünce, inanç ve kültür dünyasını yansıtır (Hengirmen, 2002: 428).

Türkçenin sözvarlığını atasözleri açısından ele alacak olursak en eski ürünlerden bugünkü Türkiye Türkçesine, Asya'ya yayılmış çok çeşitli lehçelerden Balkanlar'daki Türkçeye kadar son derece zengin bir atasözleri hazinesiyle karşılaşırız. Bu sözler bir yandan Türk'ün bilgeliğini, zengin düşünce ve ruh dünyasının ürünlerini, karşılaşılan değişik durum ve olaylardan çıkarılan yargıları dile getirmedeki başarısını yansıtmakta, bir yandan da söylenişlerdeki şiirli anlatımla, etkileyici, kolay hatırda kalan anlatım biçimleriyle dikkati çekmektedir. En eski atasözlerimiz içinde, bugün unutulmuş, kullanımdan düşmüş olanlar bulunduğu gibi, yüzyıllardan beri dilden dile dolaşan, kimi çok az değişmiş, kimi hiç değişmeden günümüze ulaşmış olanlar da vardır (Aksan, 2001: 147).

Bütün atasözlerinde bir hikmet, bir öğüt, bir deneme, özlü bir düşünce vardır; atasözünün doğruluğu herkesçe kabul edilir. Onun için bunlara 'hazır akıllar' denebilir. Atasözlerinin sahipsiz, anonim olmaları, onlara herkesin kolaylıkla sahip olmasına yaramıştır. Vecizeler de, az çok atasözleriyle aynı özellikleri taşıdıkları halde, çok az insan arasında yayılmışlardır, sahipleri bilinir veya bilinmelidir ki, vecize olabilsin (Hatipoğlu, 1972: 190).

4.5.3.7. Terimler

Terim sözcüğü TDK Türkçe Sözlük'te şu şekilde tanımlanmaktadır: "Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, ıstılah" (Türkçe Sözlük [TDK], 2005).

Korkmaz, terimleri "Bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki ad" olarak açıklamaktadır (Korkmaz, 1992: 149).

Terim kavramı için kesin bir sınır çizme olanağı yoktur. Bununla birlikte terimlerin genel nitelikleri şu şekilde özetlenebilir.

- a. Terimler genel olarak tek anlamlı öğelerdir: üçgen (geometri terimi), toplardamar (tıp terimi), çekim (dil bilgisi terimi) gibi.
- b. Terimler türetilirken, yeni beliren ya da yerleştirilmek istenen kavramlar karşılanırken şu yollara başvurulmaktadır:

Dilin kendi öğelerine yeni anlamlar yükleme yoluyla: köprü (dişçilik terimi), diş (marangozluk terimi) gibi.

Birleşme yoluyla: tekel, bilgisayar, atardamar gibi.

Dilin unutulmuş, bazen de lehçe ve ağızlarında yaşayan öğelerinin yeniden canlandırılması yoluyla: nicelik, nitelik, alan, tanık gibi.

Başka dillerden çeviriler yoluyla: fizik ötesi, bilim kurgu, ısıölçer gibi.

Dilin kendi kök ve ekleri ile türetme yoluyla: saplantı, asalak, önlem gibi. Türetme yolu dillerin kendilerine yeterli bir kültür diline dönüştürülmesi için en geçerli ve en gerekli yoldur.

- c. Terimler bazı yönleri ile genel dilde kullanılan öteki sözcüklerden ayrılırlar. Terim dışında kalan herhangi bir sözcük bir cümlede, yanında bulunduğu sözcüklere göre anlamca ve görevce değişikliğe uğrayabilecekken, terimlerde böyle bir durum söz konusu olmaz. Terimlerin anlamları sabittir ve cümle içinde olsa bile değişik anlamlarda kullanılamaz.
- d. Terimler halkın söz varlığında yer almaz ama halk ağzında kullanılıp da sonradan terim özelliği kazanmış sözcükler vardır. Öte yandan halk arasında çeşitli sanat erbabının (kuyumcu, demirci gibi) kullandığı, o sanata ait sözcükler terim sayılır.
- e. Gündelik dilde sık geçen bir sözcüğün terim olarak kullanılması söz konusu olabilir. Çünkü sözcüklerin temel, mecaz ve yan anlamlarının dışında bir de terim anlamları vardır. "Bunda benim bir suçum yok." cümlesinde "suç" sözcüğü "kabahat" anlamındadır. Hukukun "kanunlara aykırı davranış, cürüm" diye tanımladığı "suç" ise terimdir (Zülfikar, 1990: 20-23).

Onan, terimler hakkında; Terimlerin anlamları sabittir. Cümle içinde olsa bile değişik anlamlarda kullanılamazlar. Dilin genel kelimelerinin hangi anlama geldiğini sözlüğe bakmadan cümledeki anlamından aşağı yukarı çıkarmak mümkündür. Terimlerin anlamları çok sınırlı ve özel olduğu için bunlarda böyle bir durum yoktur. Terimin bildirdiği anlam, yoruma açık değildir. Karşıladıkları kavramı net, açık ve kesin bir biçimde bildirirler. Terimler, halkın söz varlığında yer almaz ama halk ağzında kullanılıp da sonradan terim özelliği kazanmış kelimeler vardır. Gündelik dilde sık geçen bir kelimenin terim olarak kullanılması söz konusu olabilir. Kelimelerin temel

yan ve mecaz anlamlarının yanında terim niteliğinde olan anlamları da vardır, demektir (Onan, 2016: 25).

4.5.3.8 Tekrar Öbekleri (İkilemeler)

Söz varlığıyla ilgili alan taramalarının hepsinde “ikilemeler” önemli bir söz varlığı unsuru olarak kabul edilmektedir ve alan uzmanları ikilemeleri şu şekilde açıklamaktadır:

Aksan, ikilemelerle ilgili, Türkçenin en eski ürünlerinden beri görülen ve bugün de güçlü bir eğilim olarak beliren bir özellik, anlatımda çeşitli ikilemelere başvurmaktır. Dilcilikte hendiadyoin adını alan ve günlük yaşamda ev bark, yol yordam, yarım yamalak gibi sık kullanılan örnekleri en başta hatırlanabilecek olan bu ikilemeler çeşitli türleriyle anlatıma güç kazandırma amacına yönelir, der (Aksan, 2001: 65).

Yargısız anlatımların bir türü de ikilemelerdir. İkileme, anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır. İkileme, Türkçenin bilinenden çok daha önemli bir özelliğidir. İkileme ünlü uyumları, ünsüz benzeşmeleri gibi Türkçenin kuralları arasında yer almalıdır. Türkçede ikileme konusu ele alınmadan yapı bakımından aydınlatılamaz. Türkçede, ikileme o kadar yaygın, örnekleri o kadar çoktur ki, başka dillere bakarak, olayın ayrıca ele alınmasından, inceden inceye bütün örnekleriyle saptanmasından vazgeçilemez (Hatipoğlu, 1972: 51).

Aksan (2015), “Türkçenin Sözvarlığı” adlı eserinde, Türkçenin her döneminde, her lehçesinde belirgin bir biçimde karşımıza çıkan ve dilin gerek yapı, gerek sözdizimi, gerekse anlambilim açısından en önemli niteliklerinden birini oluşturan özellik, ikilemelerin sık kullanılmasıdır, der (Aksan, 2015: 67).

“Türkçede sekiz sözcük türünün (kelime sınıfının) hemen hepsinden ikileme yapılabilir.” (Hatipoğlu, 1972: 68).

Tekrar öbeği: “Ya yakın veya zıt anlamlı aynı cins iki kelimenin arka arkaya getirilmesini ya bir kelimenin ilk sesinin /m/ sesiyle değiştirilerek tekrar edilmesi ya da bir kelimenin ilk hecesinin üzerine /m,p,r,s/ seslerinden birinin ilave edilerek kelimeyle birlikte söylenmesi yoluyla oluşturulan kelime öbekleridir” (Delice, 2003: 31).

İbrahim Delice'ye göre tekrar öbekleri şu gruplar altında incelenir:

- a. Aynen Tekrar Öbeği
- b. Yakın Anlamlı Tekrar Öbeği
- c. Zıt Anlamlı Tekrar Öbeği
- d. Farsça /be, â, ender/ ile Yapılan Tekrar Öbekleri
- e. Sayılı Tekrar Öbekleri
- f. Edatlı Tekrar Öbekleri
- g. Bir Kelimesi Anlamlı Tekrar Öbekleri
- h. Aralıklı Tekrar Öbekleri
- i. İlaveli Tekrar Öbekleri

- 'M' İlaveli Tekrar

- Hece İlaveli Tekrar (Delice, 2003: 32-34).

4.5.3.9. Argo

Türk Dil Kurumunun Türkçe sözlüğüne göre argo, “her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken çoklukla eğitimsiz kişilerin söylediği söz veya deyim”; diye ifade edilmektedir (Türkçe Sözlük [TDK], 2005).

4.6. “101 Türk Efsanesi” Adlı Eserin Söz Varlığı

4.6.1 “101 Türk Efsanesi” Adlı Eserde Geçen Deyimler

Eserde bulunan deyimler anlamları ve metindeki bağlamlarıyla birlikte verilmiştir.

acısını çıkarmak (175): 1) acılığını yok etmek. 2) *mec.* uğradığı maddi veya manevi zararı karşılayacak bir iş yapmak. 3) *mec.* öç almak.

“...alabildiğince gür bir şekilde akarak âdeta yaz aylarındaki durgunluğun acısını çıkarır.” (s.175)

aç gözlü (31): Mala ya da yiyecek, içecek şeylere doymak bilmeyen.

“Bir gün, nereden çıktığı bilinmez, açgözlü bir cin belirivermiş.” (s.31)

adı sanı (170): bir kimsenin kimliği, soyu, sopu.

“Adı sanı hükümetçe de bilinmektedir.” (s.170)

adını ağzına almamak (45): dargınlık, kırgınlık, kızgınlık vb. sebeple bir kimseden veya bir şeyden söz etmemek.

“Artık Korkut daha dikkatlidir, ağzına “ölüm” sözünü almamaktadır.” (s.45)

ağırlığı gelmek (127): büyük abdest.

“Biraz sonra çocuğun ağırlığı (büyük abdest) gelir.” (s.127)

ağzından çıkmak(45): bir sözü istemeden, farkına varmadan söylemek, söylemiş bulunmak.

“O, ağzından çıkan ölüm sözüne son derece üzülür; pişmanlık duyar.” (s.45)

ağzından dökülmek (43): açıkça söylemekten çekindiği şeyin, sözlerinden belli olması..

“Kızının kanaatsizliğine kızmış ve ağzından şu sözler dökülüvermiş.” (s.43)

aklına gelmek (158): 1) hatırlamak, anımsamak. 2) bir şeyi yapmayı düşünmek, tasarlamak.

“Fatih Ahmet Baba'ya bağlı olarak anlatılanlar aklımıza geliveren ilk örnekleridir.” (s.158)

aklından geçirmek (183): bir şeyi yapmayı düşünmek, tasarlamak.

“Hemen herkesin aklından geçen aynı şeydir; tıpkı sizlerin aklınızdan geçirdiğiniz gibi.” (s.183)

alıp başını gitmek (70, 101): izin almaya gerek görmeden gitmek.

“Alıp başını çıkıp gider köyden.” (s.101)

Allah’ın emri (174, 184): 1) alınyazısı, yazgı. 2) değişmez şey, değişmez durum.

“Biz Allah’ın emriyle karşıya böyle geçeriz.” (s.174)

(...-mesi) an meselesi (183): olması her an mümkün, sürekli gerçekleşebilecek durumda.

“...kaçakların yakalanması an meselesidir.” (s.183)

analık etmek (65): ana şefkati göstermek.

“Babası da eve yeni bir hanım getirmiş kızına analık etmesi için.” (s.65)

and içmek (141): bir şeyi yapmaya ya da yapmamaya ant ile söz vermek.

“Bunlar, nerede olurlarsa olsun birbirlerine yardım etmek için and içmişler.” (s.141)

anlam vermek (208): kendince bir yargıya varmak, yorumlamak.

“Adam, balıkların bu davranışına bir anlam veremez.” (s.208)

(biriyle) arası iyi olmamak (23): o kimseyle aralarında gerginlik, geçimsizlik olmak.

“Belli ki araları önceden de iyi değilmiş.” (s.23)

ayakta durmak (108): 1) oturulan bir yerde oturulacak yer kalmadığı için oturamamak. 2) oturacak yer olduğu halde ayakta beklemek. 3) yıkılmamak, çökmemek. 4) mec. (kişi) birçok acıya, sıkıntıya karşın gücünü yitirmemek

“Onlar orada dilleriyle, kültürleriyle ayakta durmaya çalışıyorlar.”(s.108)

aydınlığa kavuşmak (125): 1) mec. Kötü günleri atlatıp rahatlamak. 2) ne olduğu anlaşılmaq.

“Coğrafyacılarımız ile jeologlarımız bu noktayı bilimsel araştırmalarıyla aydınlığa kavuşturabilirler.”(s.125)

azar işitmek (59): azarlanmak.

“Açlık ve yorgunluktan ayakta duracak hâli olmayan dilenci hangi kapıyı çaldıysa azar işitir.” (s.59)

bağrı yanmak (152): üzüntü çekmek, çok acı duymak. 2) çok susamış olmak

“Ulu Tanrım, susuzluktan bağrıları yanan şu hayvancağızların ateşini söndür.” (s.152)

bağrına basmak (97):1) kucaklamak. 2) biriyle ilgilenerek onu koruyup kayırmak, yetiştirmek.

“O zaman ay her yeri aydınlatıp Çolpan kızı da bağrına basarak alıp gitmek ister.”(s.97)

baş başa bırakmak (62): yanlarındakiler gidip yalnız birbiriyle kalmak.

“Guguk kuşları yavruları yumurtadan çıkar çıkmaz, onları kaderleriyle baş başa bırakıp uzaklara giderlermiş.” (s.62)

baş göstermek (129, 166, 206): belirlemek, ortaya çıkmak, zuhur etmek, vuku bulmak.

“Develeriyle yola çıkan bir kervan sahibi buralara gelince susuzluk baş göstermiş.” (s.166)

başına üşüşmek (133): istenmediği halde, ansızın birinin yanına gelmek ve ayrılmak bilmemek.

“Askerler oluğun başına üşüşürler.” (s.133)

başından savmak (119): bir istekte bulunanı sözde bir sebeple uzaklaştırmak

“...dervişi başından savmak için hemen bir bahane uydurur.” (s.119)

başını döndürmek (188): 1) mutluluktan yarı sarhoş duruma getirmek; 2) kendine hayran bırakmak

“Ancak beşiğin parıltısı gelenlerin başını döndürür.” (s.188)

başının çaresine bakmak (184): kimseden yardım görmeden kendi işini kendi yapmak.

“Bunun üzerine derviş kendi başının çaresine bakmaya karar vermiş.” (s.184)

(birinin) bedduasını almak (127,196): biri tarafından kendisine ilenilmek.

“...beddua alma gibi çeşitli sebeplerle taş kesilmelerine dair Anadolu’da pek çok efsane anlatılmaktadır.” (s.196)

beli bükülmek (65): yaşlılık yüzünden güçsüz kalmak, bir iş yapamayacak duruma düşmek

“Ağrılardan bel bükülmüş.” (s.65)

beşik kertme(nişanlı) (63): daha beşikte iken anası ve babası tarafından nişanlanmış olanlar.

“Digenek han hemen komşu hana gitmiş ve oğluyla kızını beşik kertme yoluyla nişanlamaya ve büyüdüklerinde de evlendirmeye karar vermiş.” (s.63)

bin pişman olmak (205): çok pişman olmak.

“Kızlar sararıp solarlar, yaptıklarına bin kere pişman olurlar.” (s.205)

bir yolunu bulmak (139): çare bulmak, çözüm üretmek

“Koç bir yolunu bulsa sürüden uzaklaşacaktır.” (s.139)

boş dur(ma)mak (111,135): 1) her zaman yapacak bir şeyler bulmak.

“Ancak boş durmak da elimden gelmiyor.” (s.111)

boşa çıkmak (64): umut, düşünce vb. şeyler sonuç vermemek, gerçekleşmemek:

“Ne çare ki aramalar boşa çıkmış.” (s.64)

boşa gitmek (84): harcanan emek, para hiçbir işe yaramamak, olumlu bir sonuca ulaşamamak

“Bu kardeşlerin attıkları hiçbir ok boşa gitmez, hedefe ulaşır.” (s.84)

boynu bükük (64, 108, 197): 1) kimsesi, arkası olmayan, zavallı. 2) üzüntülü, durgun.

“Umurzaya, boynu bükük olarak, üzgün üzgün oturan bir çiçeğe dönüşüvermiş.” (s.64)

boynunu bükmek (64): 1) acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak. 2) bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek. 3) bitki canlılığını yitirmek.

“De ki... ‘Kar arkasından çık da boynunu büküp kal.’ de” (s.64)

can derdine düşmek (149): canından başka bir şey düşünemeyecek kadar sıkıntıda olmak

“Günün birinde aç kalan eşkıyalar, köye inince ilk gördükleri eve girmişler. Görülen bu ev de karı kocanınmış. Can derdine düşen karı koca evlerini bırakıp kaçmaya başlamış.”(s.149)

can kulağıyla dinlemek (46): çok büyük bir dikkatle, iyice anlama, kavrama çabasıyla dinlemek.

“Anlatırlar ki o kopuzunu çalmaya başlayınca nağmelerini bütün dünya can kulağıyla dinlermiş.” (s.46)

canı gönülden (98): çok isteyerek, içten gelerek, içtenlikle.

“Eğer beni can u gönülden seviyorsan yüzündeki kara benini tırnağınla kopar, bana ver. ” (s.98)

canını vermek (50, 86): 1) kendini feda etmek: . 2) hiçbir şey esirgememek; 3) bir şeye çok düşkün olmak, çok sevmek.

“Can acısıyla bir o yana seğırtip bir bu yana koşan ‘maral balası’ dağın öbür yüzünde yere yıkılıp can verir.” (s.86)

can vermek (86, 133): 1) ölmek. 2) ruha güç vermek. 3) canlanmasına yol açmak. 4) bir şeyi çok istemek.

“ Anadolumuzun nice efsanelerine can veren...”(s.86)

canı sıkılmak (195, 204): 1) içi sıkılmak, yapacak bir işi olmamaktan tedirginlik duymak. 2) öfkelenmek. 3) üzölmek.

“Gelinin gecikmesine canı sıkılan kaynana başlar konuşmaya.” (s.195)

canı istemek (119): heves duymak.

“Derviş susamıştır, canı bir şeyler içmek ve yemek ister.” (s.119)

canına kıymak (39, 85, 92, 207): 1) acımadan öldürmek; 2) kendini öldürmek. 3) gücünden fazla iş görerek aşırı derecede kendini yormak.

“Kızı alamayacağını iyice anlar ve canına kıymaya karar verir.” (s.92)

canını almak (86): 1) öldürmek. 2) canını verdirecek kadar memnun etmek; 3) sıkıntıya sokmak.

“Yavru maralın canını aldığından habersiz olan avcı ertesi sabah yine av hazırlığına başlar.” (s.86)

canının derdine düşmek (149): ölüm korkusuna kapılmak.

“Can derdine düşen karı koca evlerini bırakıp kaçmaya başlamışlar.” (s.149)

cilve yapmak (99): 1) hoş gidecek davranışlarda bulunmak, nazlanmak. 2)mec. İsteksizmiş gibi davranmak.

“Güneş ise yaptığı oyuna pişman olur, aya ne kadar cilve yaparsa da cevap alamaz.” (s.99)

çalım satmak (36): kurulup büyüklük taslamak.

“Ay gururlanıp etrafa çalım satmaya başlar.” (s.36)

çare bulmak (135, 156, 205-2): olması, yerine gelmesi için bir çözüm yolu bulmak.

“Kıbrıslı çiftçi bakmış ki iyilikle olmayacak, buna başka bir çare bulunması gerekiyor.” (s.135)

çekip çevirmek (121): hâle yola koymak, yönetmek.

“Onun görevi efendisinin davarlarına bakmak, evi çekip çevirmek ve efendisine yardımcı olmakmış.” (s.121)

çok görmek (180): 1) bir kimseyi o şeye değer bulmamak, o şeyi o kimseden esirgemek. 2) bir kimsenin böyle bir şey yapmasını yadırgamak.

“Orada da oğul babasına bir salkım üzümü çok görmüştür.” (s.180)

dalga geçmek (201): 1) üzerinde durulması gereken işle ilgilenmeyerek başka şeyler düşünmek veya yapmak. 2) eğlenmek, alay etmek; 3) geçici sevgi ilişkisi kurmak, gönül eğlendirmek.

“Yaylacılar bu adamla dalga geçmeye, onu küçümsemeye devam ederler.” (s.201)

damağında tad bırakmak (166): 1) yenen bir şeyin tadını unutmamak; 2) hoşagiden, zevk alınan bir şeyi unutmamak

“İçtiğiniz zaman damaklarınızda maden suyu tadı bırakır.” (s.166)

darda kalmak (141): 1) paraca sıkıntı içine girmek; 2) zor duruma düşmek

“Meğer darda kalan Mehmet, Tuna kıyılarında düşman ile savaşıyormuş.” (s.141)

dediği dedik olmak (182): bir insanın sözünde direndiğini anlatmak için söylenen bir tekerleme.

“Ağanın ise dediği dediktir.” (s.182)

dediği çıkmak (143): dediği şey gerçekleşmek.

“Ama gelen cici anne hiç de babanın dediği gibi çıkmamış.” (s.143)

deliler gibi âşık olmak (206): aşırı derecede sevmek.

“Herkes bilir ki Ferhat, Şirin’e deliler gibi âşıktır.” (s.206)

denk getirmek (201): uygun zamanını ve durumunu bulmak, rastlatmak.

“Bölge insanı ta Avrupalardan gelir, yıllık izinlerini o günlere denk getirip Kadırga’ya çıkar.” (s.201)

derdini açmak (90,100): Üzüntü ve kaygı veren bir meselesini, samimi bulduğu birisine söylemek.

“ Ah bir derdini açabilse anlatabilse.” (s.100)

dert yanmak (41): derdini sızlanarak anlatmak

“Zavallı kız derdini yanacak, durumdan şikâyet edecek ama etrafında kimseler yokmuş.” (s.41)

dışa vurmak (169): belli etmek.

“Yorulup da canı su isteyince gizli duygular dışa vurur.” (s.169)

dikilip durmak (199): bir yerde kısa bir süre ayak üstünde durmak.

“Biraz önce nice emekle yere devirdiği kavak ağacı, sanki hiçbir şey olmamış gibi diğer kavakların arasında dikilip durmaktadır.” (s.199)

dikkat çekmek (110, 190): 1) “dikkat” komutunu yüksek sesle söylemek; 2) *mec.* ilgi toplamak 3) *mec.* göze batmak, fark edilmek.

“Bu geçidin üst taraflarında, tepelerin birinin yamacında bazı kayalar dikkat çekicidir.” (s.190)

dilden dile dolaşmak (57, 123, 158): Herkes arasında konuşulur olmak.

“İşte bu Karacadağ ile ilgili efsane de dilden dile dolaşır.” (s.158)

dile gelmek (133): 1) dile düşmek; 2) konuşma kudreti, yeteneği, olmayan varlık konuşmak, dillenmek, lisana gelmek

“Anadolu dile gelir, ağızlar açılır, başlar anlatmaya...” (s.133)

dile getirmek (72, 123, 124, 129, 190): 1) konuşturmak. 2) belirtmek, anlatmak, açıklamak, ifade etmek.

“Anlatılanların hepsinde bu insan ‘Çoban’ olarak dile getirilir.” (s.190)

dilinden düşürmemek (118, 125, 176): sürekli olarak aynı kişiden veya şeyden söz etmek, sık sık anmak.

“Kıbrıs için dilimizden düşürmediğimiz, sık sık kullandığımız yeni adlar vardır.” (s.125)

“Benzeri pek az bulabildiğimiz bu efsanemiz bölge halkının dilinden de düşmemektedir.” (s.176)

dillere destan olmak (35-2, 182) : herkes tarafından konuşulur olmak.

“Oymak beyinin de yakışıklılığı dillere destan, yiğit mi yiğit bir oğlu varmış.” (s.182)

doyum olmamak (152): 1) bir şeyden bıkmamak. 2) bir şey yetmemek, bir şeye kanamamak; 3) bir şeyi çok fazla beğenmek.

“O kadar soğuk, o kadar da tatlı suyu var; doyum olmaz.” (s.152)

dur durak bilmemek (54): hiç dinlenme olanağı, zamanı bulamadan sürekli olarak çalışmak zorunluluğu içinde olmayı anlatır.

“Tüccarın hilesi dur durak bilmiyormuş.”(s.54)

duzunan buz olmak (120): kırılıp çok küçük parçalara ayrılmak, paramparça olmak, kırılıp dağılmak.

“İnşallah duzunan buz olasin.” (s.120)

dünür olmak (104): kızı, evlenmek üzere bir erkeğe istemek.

“Karaçukur köylüleri Karaoğlan'ın yaşadığı Han Mahallesi'nden bir kıza dünür olurlar.” (s.104)

dünürcü gelmek (49-2): bir kızı, evlenmek üzere, ailesinden istemeye aracı ya da aracılar göndermek.

“Günlerden bir gün bu kıza iki dünür gelir.” (s.49)

dünyaya gelmek (63): insan, doğmak.

“Bir bahar günü üç çocuk dünyaya gelmiş.” (s.63)

düşman kesilmek (117): düşman olmak, düşman gibi görmek.

“Bu insanlara inanan kaynana da gelinine düşman kesilmiş.” (s.117)

düşüncelere dalmak (98): derin derin, dalgın bir durumda düşünmek.

“Bakar ki ay kendisinden daha güzel, düşüncelere dalar...” (s.98)

düşünüp taşınmak (70): konuyu bütün yönleriyle inceleyip ona göre davranmak, iyice düşünmek.

“Düşünüp taşınır, ölçüp biçer ve sonunda bir karara varır.” (s.70)

ekmeğine (kısmetine) mâni olmak (185): kazancına veya evlenmesine engel olmak.

“Aman sultanım, Boğaz’ı doldurup ekmeğimize mâni olma.” (s.185)

el bebek gül bebek (178): nazlı, şımarık bir biçimde.

“Hani şu bazılarımızın korktuğu, bazılarımızın ise el bebek, gül bebek beslediğimiz köpek.” (s.178)

el atmak (192): 1) birisinin işine karışmak, müdahale etmek. 2) bir işe girişmek, teşebbüs etmek. 3) sarkıntılık etmek. 4) yardım etmek, ilgilenmek.

“Hemen azık torbasına el atar.” (s.192)

ele geçirmek (154): 1) yakalamak. 2) sahibi olmak.

“Ancak, Konya’nın güneybatısı henüz ele geçirilmemiş.” (s.154)

eli boş (dönmek) (147, 197) : bir yere gidip umduğunu elde edemeden geri gelmek.

“Meğer bu keçilerin iyisi peri kızı Ahmet’in şanını işitmiş, keçilerini bundan kaçırmış; Ahmet’in eli boş dönmesinin sebebi bu imiş.” (s.147)

eli kolu (eli ayağı) bağlı kalmak (durmak veya olmak) (195, 196): bir engel dolayısıyla hiçbir iş yapamaz duruma gelmek.

“Gelini karşısında durmaktadır; hem de eli kolu bağlanmış ve taş kesilmiş olarak.” (s.196)

elinde bulunmak (113, 156): o şeye sahip bulunmak.

“Vaktiyle Bursa’yı elinde bulunduran bir hükümdarın genç bir kızı varmış.” (s.156)

eline düşmek (50, 91): 1) egemenliği, buyruğu altına girmek. 2) yakalanmak. 3) birine muhtaç olmak. 4) rastlamak, tesadüf etmek.

“Takipçilerinin ellerine düşmektense kendilerinin taş hâline getirilmelerini isterler.” (s.91)

emanet bırakmak (etmek, vermek) (109): bir şeyi veya bir kimseyi birine veya bir yere bir süreliğine bırakmak.

“Çocuğumu sana emanet ediyorum.” (s.109)

etmediğini bırakmamak (komamak) (74): elinden gelen her türlü kötülüğü yapmak.

“Ama evin hanımı pek kötü imiş, Turaç’a etmediğini komazmış.” (s.74)

eser kalmamak (157): hiçbir belirti, iz olmamak.

“Bu kız cüzzam hastalığına yakalandığı için güzelliğinden hiç eser kalmamış.” (s.157)

ev bark (130): 1) ev, barınak, mülk. 2)çoluk çocuk, aile, ev halkı.

“Orada evlenip ev bark sahibi olurlar.” (s.130)

farkına varmak(76, 176) : gözüne çarpmak, fark etmek, anlamak.

“Ancak o, bir gün bir şeyin farkına varır.” (s.176)

feda etmek (183): kıymak, gözden çıkarmak.

“Delikanlı kendisini feda edip sevgilisini kurtarmak ister.” (s.183)

ferman dinlememek (104): yasa, kural, yol, yöntem tanımamak.

“Ama sevgi bu, ferman dinler mi?” (s.104)

feryat etmek (27): 1) yüksek sesle haykırmak. 2) *mec.* büyük bir yokluk, zarar ve sıkıntı içinde bulunmak.

“Aynı anda adamın feryadı yükselmiş.” (s.27)

fırsat vermek (139, 192): bir işi yapmak için uygun, elverişli şartı sağlamak.

“Çoban ise fırsat vermemektedir.” (s.139)

fırsat bulmak (91): uygun, elverişli zaman bulmak.

“Takipçiler ise onları kovalamaktan taşları görmeye fırsat bulamazlar.” (s.91)

gark olmak (59): 1) gömülmek, batmak.

“Bu garip dilencinin son kelimesiyle birlikte köy suya gark olur.” (s.59)

geçit vermek (108): çay, ırmak, dağ vb.nin geçilecek bir yeri olmak.

“Bakmışlar ki Sitiniça Nehri geçit vermiyor, bir köprü yapmaya karar vermişler.” (s.108)

gelin gitmek (80, 81, 176) : bir aileye, bir yere gelin olarak gitmek.

“Yine öyle bir gündür Sara'nın gelin gittiği gün.” (s.181)

gelip çatmak (dayanmak) (162): vakti gelmek, kaçınılmaz olma.

“Aylar ayları kovalar, doğum günü gelip çatar.” (s.162)

geri çevirmek (88): 1) geri vermek, geldiği yere göndermek, iade etmek; 2) kabul etmemek, reddetmek.

“Kendisine âşık olan nice varlıklı insanların elçilerini hep geri çevirmiş.” (s.88)

gezip tozmak (50): eğlenmek amacıyla çokça gezmek.

“Han kızı ve otuz dokuz arkadaşı geç vakte kadar gezip tozmuşlar.” (s.50)

gönlü olmak (70): bir şeye sevgi eğilimi duyumsamak, alttan alta sevmek.

“Ama kızın gönlü başkasındaymış; meğer o gizli gizli babasının çobanını severmiş.” (s.70)

gönlünü kaptırmak (206): âşık olmak.

“O, sürülerini güdüp işini yaparken gördüğü bir kıza gönlünü kaptırır.” (s.206)

gönül ferman dinlemez (182): gönül sevdiğinden asla vazgeçmez.

“Gönül bu, ferman dinleyecek değil ya.” (s.182)

göz atmak(gözden geçirmek (185): kısaca bakıvermek.

“Bir gün Dil İskelesi'nin yakınından geçerken şöyle bir göz atınız; bakalım Çelebi, dervişin adımlarını doğru sayabilmiş mi?” (s.185)

göz göze gelmek (65): her iki tarafın bakışları karşılaşmak.

“Genç kız ay ile göz göze gelmiş, başlamış ondan yardım istemeye.” (s.65)

göz gözü görmez olur (58, 105): Sis, duman, toz, karanlık... gibi sebeplerden ötürü etraf görülememek.

“Etrafı bir toz bulutu kaplar; göz gözü görmez olur.” (s.58)

göz kulak olmak (121): bir şeyin korunmasında dikkatli olmak.

“Hayvanlara bakmak, evin hanımına göz kulak olmak onun günlük işleri arasındaymış.”(s.121)

gözü kan çanağına dönmek(30): Gözleri çok kızarmak.

“Öyle çok ağlamış ki gözyaşı akıp göl olmuş; gözü kan çanağına dönmüş, kıpkırmızı olmuş.” (s.30)

gözüne büyük görünmek (180): bir şeyi olduğundan büyük ya da güç görmek.

“...daha doğrusu babasına vermek istediği salkımlar gözüne büyük olarak görünmüş, daha küçüğünü aramasına rağmen bulamamış.” (s.180)

göz yaşı dökmek (92): ağlamak.

“...her hatırlayıpta ona ve yavrusuna göz yaşı döker.”(s.92)

(bir şeye) gözünü yummak (139): görmezlikten gelmek.

“Çobanımızda göz yummaz buna, fırlatıverir elindeki bastonu.”(s.139)

gözden (gözünden) kaçırmak (186): dalgınlıkla görmemek.

“Ancak bir şey gözünden kaçmaz.”(s.186)

gözden geçirmek (186): 1) okumak. 2) niteliğini anlamak için bir şeyin her yanına bakmak, incelemek, muayene etmek. 3) araç, motor vb.nin çalışıp çalışmadığını incelemek, denemek, denetlemek.

“Çoban merakla tekesinin su içtiği yere varıp etrafı gözden geçirmeye karar verir.” (s.186)

gözü (gözleri) kamaşmak (40): güçlü bir ışık sebebiyle göz bakamaz olmak.

“O kızıl gül bugün de mevsiminde açıp gözlerimizi kamaştırmaktadır.” (s.40)

gözü gibi bakmak(sakınmak) (121): bir şeye aşırı ilgi göstermek.

“Lala, kendisine emanet edilen davara gözü gibi bakarmış.” (s.121)

(bir şeyi) gözü gibi sevmek (172): pek çok sevmek.

“Vaktiyle bir ağa varmış, bu ağanın da gözü gibi sevdiği bir atı...” (s.172)

gözü pek (137): hiçbir şeyden korkmayan , korkusuz, yürekli.

“Gözü pek Mehmetçiklerden biri gidip arkadaşını kurtarmak ister; ama öbürleri engel olmaya çalışırlar; çünkü o düşmana hedef olacaktır.” (s.137)

(bir şeye) gözü (gözleri) takılmak (92, 103): dikkati çeken bir şeyden bakışlarını ayıramamak.

“Bekir Ağa ile Ahmet Ağa alım satım işlerinden bahsederken misafirin gözü Arzi'ya takılıvermiş.” (s.92)

gözü (gözleri) (bir şeyde, bir şeyin üzerinde) olmak (139): dikkati bir yerde toplanmak.

“Tuna kıyılarında sürüsünü otlatan çobanın gözü biraz yaramazca olan koçun üzerindedir.” (s.139)

(birinin) gözüne girmek (171): sevgi ve ilgisini kazanmak.

“Yiğitliğiyle padişah'ın gözüne girer.” (s.171)

(bir şey) gözüne ilişmek (176): birdenbire, istemeden görmek.

“O gün, pencereden baktığı zaman gözüne dışarıdaki kavaklar ilişir.”(s.176)

gözünü hırs bürümek (54): aşırı hırslanmak.

“Ama gözünü hırs bürüyen tüccar; terazide hile yapmaya başlamış.” (s.54)

gözyaşı dökmek (88): ağlamak.

“Çaresiz kalan kız, gözyaşlarını dökmeye başlar.” (s.88)

gün doğması(atmak) (97): sabah olmak, gün ağarmak.

“O, gün doğuncaya kadar ay ile birlikte gökyüzünü süsler ve gün doğuncaya kadar parlayıp durur.” (s.97)

gün görmek (96): hayatını rahat bir biçimde geçirmek.

“Ancak bu kadın Çolpan’a gün göstermez; durmadan iş yaptırır, ağır sözlerle onu üzer.” (s.96)

günah işlemek (191): günah sayılan davranışta bulunmak.

“Böylece kadın günah işlemiş olur.” (s.191)

günlerden bir gün (49, 50, 74): herhangi bir gün, belli olmayan bir vakitte.

“Günlerden bir gün hanın ülkesinde düşmanları baskın düzenlemiş.”(s.50)

gün yüzü göstermemek (65): rahat vermemek, huzursuz etmek.

“ Kadın evin öksüzüne gün yüzü göstermiyormuş.”(s.65)

haber almak (92): kendisine bildirilmek, öğrenmek, bilgi edinmek.

“Köyün erkekleri haber alırlarsa da çok geç kalmışlardır.” (s.92)

haber göndermek (63,157) : herhangi bir araçla bildirmek.

“Babasına haber göndererek oraya kendisi için bir dinlenme yeri yaptıracağını bildirir.” (s.157)

haber vermek (63): 1) bildirmek, haber ulaştırmak. 2) bir durumun, bir olayın belirtisi olmak.

“Bu durumu öğrenenler Han’a haber vermişler.” (s.63)

hâl hatır sormak (102): bir kimseye “nasılsınız, ne durumdasınız?” anlamında nezaket sorusu yöneltmek.

“Ancak bu kardeşler zaman zaman birbirlerini ziyaret eder, hâl hatır sorarlarmış.” (s.102)

hasret kalmak (129): özlemek.

“... bu Türk eli, ana vatana hasret kalan, ayrı kalmanın acısını en çok çeken Türkiye dışı Türklerinin bulunduğu yerlerden biridir.” (s.129)

hayat bulmak (101,168): dirilmek, canlanmak.

“Minareler Türk süsleme sanatının hayat bulduğu yerlerin başında gelir. s.168”

hayran olmak (kalmak) (78): çok beğenmek.

“Bu sırada çiçekli dağdaki bir ihtiyar adam bu mermer güzelliği görünce hayran kalır.”(s.78)

hayrete (hayretlere) düşmek (176): şaşakalmak, şaşırmak.

“Gördükleri karşısında hayrete düşerler.” (s.176)

hedef olmak (137): hoş olmayan herhangi bir davranışa uğramak.

“...ama öbürleri engel olmaya çalışırlar; çünkü o, düşmana hedef olacaktır.” (s.137)

hesap etmek (102): 1) bir işin kazancıyla giderini karşılaştırarak bir sonuca varmak; 2) düşünmek, tasarlamak.

“...ama bazıları için bu teorilerin ne dereceye kadar uygun düşeceğini iyi hesap etmek gerekir.” (s.102)

(birinin) hışmına uğramak (208): birinden zulüm görmek.

“Adam balıkların bedduasının hışmına uğrar ve olduğu yerde çalınır, hem de ne çalınma.” (s.208)

hile yapmak (54): 1) aldatmak. 2) çıkar sağlamak amacıyla bir şeyin saflığını bozmak, değersiz bir şey karıştırmak.

“Ama gözünü hırs bürüyen tüccar, terazide hile yapmaya başlamış.” (s.54)

hoşbeş etmek (204): sohbet etmek.

“Hoşbeşten sonra asıl konuya gelirler.” (s.204)

(birinin) hoşuna gitmek (192): beğenmek.

“Veli beklemediği bu ilgiden son derece duygulanır; çobanın cömertliği çok hoşuna gider.” (s.192)

hükmü geçmek (hüküm yürütmek) (88): 1) gücü yetmek, sözü geçmek. 2) geçerli, etkili durumunu yitirmek.

“Çok gaddar ve zalim olan bu hanın hükmü taşa bile geçermiş.” (s.88)

ısrar etmek (67): 1) bir konuda, bir düşüncede sürekli direnmek, ayak diremek.

“Avcı vermek istemese de genç ısrar eder.” (s.67)

iç açıcı (174): insanda güzel duygular uyandıran, ruha, gönle ferahlık veren.

“Onun anlattıkları hiç de iç açıcı şeyler değildir.” (s.174)

içinden geçmek (52, 134) : düşünmek, aklından geçmek.

“İçinden ona büyü yapmak geçmez.” (s.52)

içine almak (203): kapsamak.

“ İşte bu dağlarımızdan ikisini içine alan güzel bir efsane.” (s.203)

iddiaya girmek (tutuşmak) (151): karşıt iddialarda bahse girişmek.

“Şikâyetleri kızgınlığa dönüşmüş; güneşle iddiaya girmişler.” (s.151)

ilgi görmek (90): ilgi çekmek.

“Ancak beklediği ilgiyi göremezler.” (s.90)

ilgi duymak (137): bir işe, bir olaya, bir kimseye önem vermek, yakınlık duymak.

“Konuya ilgi duyanlar bunları derleyip yayımladılar.” (s.137)

ilgisini çekmek (170): ilgisini, dikkatini ve merakını üzerinde toplamak, alaka duymak.

“Gazi Antep’teki bazı yer adları işitenlerin hemen ilgisini çekiverir.” (s.170)

ilham etmek (vermek) (93, 145) : içe doğmasına sebep olmak, esindirmek.

“Bazısının daha aydınlık olması bile bizlere çok değişik şeyleri ilham etmektedir.”

insafa gelmek (89): acımasız ve haksız tutumdan vazgeçmek.

“Bütün bunlara karşılık zalim han, insafa gelmez.” (s.89)

işe koyulmak (117): İşe başlamak, kendini işe vermek.

“Bunlar fırına verilince gelin de öbür ev işlerine koyulmuş.” (s.117)

iş işten geçmek (45): bir işi gerçekleştirme imkânı kalmamış olmak.

“Artık iş işten geçmiştir.” (s.45)

iyi kalpli (63): herkesin iyiliğini düşünen, herkes için iyilik dileyen kimse.

“Bu han hiç de iyi kalpli değilmiş.” (s.63)

izin almak (157): bir şey yapmak için onay sağlamak.

“İnançlı ve erdemli bir kişi olan bu kız, kimsenin kendisiyle evlenmek istemediğini anlayınca babasının bu duruma üzülmelerini önlemek için izin istemiş ve kendisini çok seven babasından zorla izin alarak sıcak suyun kaynağının bulunduğu yere gitmiş.” (s.157)

kalbini kaptırmak (90): âşık olmak.

“Köyün delikanlıları kalbini bu güzel kıza kaptırmışlar...” (s.90)

kalbini kırmak (65): gönül kırmak.

“Dövüp çarpıyormuş, kalbini kırıyormuş, gücünün yetmeyeceği ağır işlerde çalıştırıyormuş.” (s.65)

kan akıtmak (167): kurban kesmek.

“Ona göre amaç kan akıtmak değil mi? İşte kan akıtılmıştır; bir damla da olsa kan kandır.” (s.167)

kan ter içinde kalmak (141): çok çalışmak vb.den çok terli, yorgun ve perişan bir durumda, sırlıklam ter içinde kalmak.

“Mehmet yabasıyla yardım ederken kan ter içinde kalmış.” (s.141)

kanat açmak (30): uçarak başka bir yere gitmek.

“Sıcak yerlere doğru kanat açıp uçup gitmişler.”(s.30)

kapı kapı dolaşmak (57): 1) ev ev gezmek; 2) bir yerlere sürekli girip çıkmak.

“Kapı kapı dolaşıp kendisine kapısını açacak, o gece altına bir yatak serecek birini arar.” (s.57)

kapıları kapamak (57, 160): bütün ilişkileri kesmek veya anlaşma ortamını ortadan kaldırmak.

“Kapı kapı dolaşıp kendisine kapısını açacak, o gece altına bir yatak serecek birini arar. Ama boşuna arar; bütün kapılar yüzüne kapanır.” (s.57)

kapısını çalmak (59, 119, 160): birine müracaat etmek, başvurmak.

“Açlık ve yorgunluktan ayakta duracak hâli olmayan dilenci hangi kapıyı çaldıysa azar işitir.” (s.59)

“Orada bir kulübede yaşlı bir kadının çıkrıkla iplik sardığını görür. Kapısını çalar.” (s.119)

karanlığına bürünmek(basmak) (33): akşam olmak, hava kararmak.

“Gökyüzünün uçsuz bucaksız maviliği gecenin karanlığa bürününce çeşitli yıldızlarla süslenir.” (s.33)

karar vermek (30, 72, 101): bir sorunu karara bağlamak, kararlaştırmak.

“O daha fazla dayanamaz ve kararını verir.” (s.101)

karara varmak (30, 70): bir konuda anlaşmak, bir şeyi kararlaştırmak.

“Düşünüp taşınır, ölçüp biçer ve sonunda bir karara varır.” (s.70)

karşı koymak (50): boyun eğmemek.

“Bu kız hâlleriyle onca kötü insana karşı koyabilecek değiller ya.” (s.50)

karşı çıkmak (182): 1) dışarıdan gelenleri karşılamaya gitmek. 2) bir düşünceye katılmamak, cephe almak.

“Ama kızın babası karşı çıkar, ‘olmaz’, der; diretir.” (s.182)

kendine gelmek (103):1) ayılmak. 2) aklı başına gelmek. 3) durumu düzelmek.

“Akbaba hemen Karaoğlan’ı ikaz etmiş:...Kardeşi kendine gelmiş, suyun damlası da durmuş” (s.103)

kendini alamamak (67, 153): istemeyerek bir işi yapma durumuna girmek.

“Avcı, delikanlının tembihini unutmaz ama yine de arkasına dönüp olanlara bakmaktan kendini alamaz.” (s.67)

keyfini yaşamak(153): Bir şeyden iyice tat almak.

“Onlar da içinde buldukları yerle ilgili bir efsaneyi dinlemenin keyfini yaşadılar.” (s.153)

kız almak (39): bir ailenin kızını gelin olarak almak.

“Kızı alamayacağını iyice anlar ve canına kıymaya karar verir.” (s.39)

konu olmak (162, 164, 206): üzerinde konuşulmak, bahis konusu olmak, bahis mevzusu olmak.

“Her gölün birden fazla efsaneye konu olduğunu da biliyoruz.” (s.162)

kötü kalpli (119, 143-2): acımasız olan ya da iyi şeyler düşünmeyen(kimse).

“Ancak bu güzelim yerin sahibi cimri ve kötü kalpli bir kocakarı imiş.” (s.119)

(birine) kucak (kucağını) açmak (183): 1) korumak. 2) sığınacak yer vermek.

“Gölün serin suları iki sevgiliye kucak açar, bağrına çekiverir.” (s.183)

(bir şeye) kul olmak (37): aşırı derecede bağlanmak, boyun eğmek.

“Boğazın için kul oldun.” (s.37)

kulağına gelmek (154, 186): 1) kulağına çalınmak 2) duymak.

“Bir akşama doğru bir vadide ilerlerken Sultanın kulağına sesler gelir.” (s.154)

kulak arkası (ardı) etmek (30): dikkate almamak, göz önünde tutmamak.

“Ormanın dört bir tarafına salınan toplantı haberine bütün kuşlar uymuş, ama nedense orman horozu çağrıyla kulak ardı edip gelmemiş.”(s.30)

kulak asmamak (39,57): aldırılmamak, önem vermemek, dinlememek, aldırış etmemek.

“Kız güzelliğiyle gururlanır, delikanlının şarkılarına kulak asmaz.”(s.39)

kulak kabartmak (26): belli etmemeye çalışarak dinlemek.

“Tındaacı da kulak kabartır.”(s.26)

(bir şeye) kulak vermek (184): değer vermek, önemsemek.

“Gemiciler pek oralı olmamışlar, dervişin sözlerine kulak vermemişler.”(s.184)

kulak vermek (169): merak edip dinlemek, işitmeye çalışmak.

“O, gelip geçenlerin de söylediklerine kulak vererek kendi minaresinin daha güzel olduğunu fark eder.”(s.169)

kusur bulmak (197): 1) bir şeyin özrünü görmek; 2) gereğinden çok titiz ve hoşgörüsüz davranmak.

“Gelinin her yaptığı işe kusur bulur, ona son derece sert davranırmış.”(s.197)

kuvvetle muhtemel (110): büyük olasılıkla.

“Budin Beylerbeyliğinde bulunan Gâzî Mehemed olması kuvvetle muhtemeldir.”(s.110)

meydan okumak (35): korkmadığını, çekinmediğini açıkça bildirmek, kavga veya yarışmaya çağırmak.

“Bu meydan okumaya Şirin utanarak cevap vermiş.”(s.35)

mola vermek (164): uzun süren yolculuğa, yürüyüşe veya çalışmaya, dinlenmek amacıyla bir süre ara vermek, oturup dinlenmek.

“Padişah orada bir mola verir ve askerlerine hitaben bir konuşma yapar.”(s.164)

murad alıp murad vermek(murat almak) (72): isteğine ulaşmak.

“Masalların sihirli diliyle söylemek gerekirse murad alıp murad veremezler.”(s.72)

hayat sürmek(geçirmek) (176): yaşayış sürdürmek, yaşamak.

“Gelinimiz yeni evinde mutlu bir hayat sürmektedir.”(s.176)

müsaade etmek (buyurmak) (172): 1) izin vermek. 2) geçiş için yol vermek, yol açmak; 3) elverişli, uygun olmak.

“Bakıcı atı suyun yanına yaklaştırıp ayaklarını suya sokmuş; ancak hayvanın su içmesine müsaade etmemiş.”(s.172)

namaza durmak (61): namaza başlamak.

“Evin babası da namaza durmuştur; olanlardan habersizdir.”(s.61)

ne olursa olsun (64):“her durumda, olumlu veya olumsuz bütün şartlarda” anlamında kullanılan bir söz.

“Ne olursa olsun kaçak âşıkları yakalamak isteyen han bu sefer kendisi yollara düşmüş.”(s.64)

ohlayıp puhlamak (151): “of, puf” diyerek sıkıntısını göstermek.

“Onlar, ohlayıp puflayınca kadar güneş çoktan tepeyi aşmış bile.”(s.151)

oralı (bile) olmamak (27, 61, 184): önemsememek, umursamamak, aldırmamak, ilgilenmemek.

“Ancak oğulları pek oralı olmamışlar.”(s.27)

ortaya çıkarmak (115): delilleriyle göstermek, ispat etmek.

“Küpün çevresini dikkatlice kazarak temizlemişler; onu ortaya çıkarmışlar.”(s.115)

ortaya çıkmak (31, 37, 140, 154, 168, 172, 178, 185): yokken var olmak, meydana çıkmak, türemek.

“Rüyasında nur yüzlü, ak sakallı bir Türkmen kocası ortaya çıkar ve sultana seslenir:...”(s.154)

ortaya koyma (127): 1) herkesin görebileceği yere koymak; 2) yaratmak, yapmak; 3) açıklamak.

“Efsanelerin büyük bir bölümünde bu motife yer verildiğini ortaya koymaktadır.”(s.127)

otağlarını dikmek(kurmak) (27): mec. yer etmek, yerleşmek.

“Bir süre yol aldıktan sonra bir yere varıp konaklamışlar. Otağlarını diktikten sonra bir şeyler pişirip yemişler.”(s.27)

öksüz kalmak (96): 1) anası veya hem anası hem babası ölmüş olmak; 2) kimsesiz olmak.

“O, yaşlı annesi ölünce öksüz kalır.”(s.96)

ölçü almak (103): 1) herhangi bir şeyin boyutlarını ölçmek; 2) terzi vücut ölçülerini tespit etmek.

“Akbaba kadının ayak ölçüsünü alırken Karaoğlan’ın gözü kadının bacağına takılıvermiş.”(s.103)

ölçüp biçmek (70): bir konuda çok ayrıntılı düşünmek, inceden inceye düşünmek, değerlendirmek.

“Düşünüp taşınır, ölçüp biçer ve sonunda bir karara varır.”(s.70)

ölümle burun buruna gelmek (25):ölümle sonuçlanabilecek çok büyük bir tehlike ile karşılaşmak.

“İçerdeki yedi arkadaş ölümle burun buruna gelir.”(s.25)

önüne katmak (151): önden yürütüp kendisi ardı sıra gitmek.

“Bunlar her gün sürülerini önlerine katar, Dubrak dağının eteklerine götürürlermiş.”(s.151)

peşine düşmek (114, 146, 147, 149): 1) arkasından gitmek, izlemek. 2) bir isteğin gerçekleşmesini sağlamaya çalışmak.

“Ev sahiplerinin kaçtığını gören eşkıyalar, kaçanların kıymetli şeyler götürdüklerini sanıp peşlerine düşmüşler.”(s.149)

pişmanlık duymak(getirmek) (26, 30, 45, 73, 98) : pişman olmak.

“O, ağızdan çıkan ‘ölüm’ sözüne son derece üzülür; pişmanlık duyar. Artık işi işten geçmiştir.”(s.45)

pusuya yatmak (27): pusuda beklemek.

“Vardıkları yerde pusuya yatmışlar.”(s.27)

razı etmek (72): kabul ettirmek.

“Öbür taraftan Pervane de babasına, sevdiğinden ayrı yaşayamayacağını söylemiş; ama babasını bir türlü razı edemiyormuş.”(s.72)

(birini) rezil etmek (35): isteyerek veya istemeyerek birini çok utanacak güç bir duruma sokma.

“Beni rezil etmeyin, ben güzellik davasında değilim.”(s.35)

ruhunu okumak (147): kişiliğini çok iyi tanımak, ne düşündüğünü, nasıl davranacağını çok iyi bilmek.

“O, av hayvanlarının ruhunu okurmuş.”(s.147)

ruhunu teslim etmek (46, 95, 120, 122, 124, 185) : ölmek.

“Korkut orada ruhunu teslim eder.” (s.46)

sabahları işe ateş gibi girip akşamları kül gibi çıkmak (41): Gün içerisinde çok yoğun çalışmak.

“Kız, sabahları işe ateş gibi girip akşamları kül gibi çıkarmış da ağası yaptıklarını bir türlü yeterli bulmazmış.” (s.41)

sabrı tükenmek (72): artık katlanamaz, dayanamaz duruma gelmek, sabrı kalmamak.

“Günler böyle geçip giderken delikanlının da sabrı tükenmiş.”(s.72)

sahip olmak (135): 1) elinde bulundurmak, iyisi olmak. 2) göz kulak olmak, korumak, kayırmak.

“Arkadaş, öküzlerine sahip ol.”(s.135)

sararıp solmak (205): 1) giderek daha çok solmak. 2) *mec.* sağlığı bozulmak.

“Kızlar sararıp solarlar yaptıklarına bin kere pişman olurlar.”(s.205)

saygı göstermek (127): saymak, değer vermek.

“Genç analar, bazen ihmalkârlıklardan, bazen de ilgisizliklerinden olacak, ‘nimet’ telakki ettiğimiz yiyeceklere gereken saygıyı göstermemektedirler.”(s.127)

secdeye varmak (kapanmak) (176-2) : secde etmek.

“Kavaklar da tıpkı insanlar gibi secdeye varmakta, namaz kılmaktadırlar.” (s.176)

sesini çıkarmaz (74): İtiraz etmemek, bir şey dememek.

“Zavallı Turaç ne yapsın, sesini çıkarmaz, otururmuş.” (s.74)

sessizliğe gömülmek (102): sessiz duruma gelmek.

“Her taraf sessizliğe gömülmüş.”(s.102)

sevda çekmek (100): birini, karşılık görmeksizin delice sevmek.

“O, gizli sevda çekmektedir.”(s.100)

sıcağı sıcağına (122): hiç vakit geçirmeksizin, zaman geçip unutulmadan, hemen o anda.

“Nor böreklerini alan Arap Lala, bunları sıcağı sıcağına ağasına yetiştirir; anında da geri dönüp hanımının yanına gelir.”(s.122)

silip süpürmek (135): 1) evi, ortalığı temizlemek; 2) ne var ne yoksa hepsini yemek. 3) ne var ne yok hepsini alıp götürmek veya yok etmek.

“Arkadaş öküzlerine sahip ol. Yeter artık, mısırlarımı silip süpürdüler.” (s.135)

sona ermek (122): son bulmak.

“...Arap Lala'nın hayatı farklı şekillerde sona erer.”(s.122)

sonuç almak (194): 1) bir işi bitirmek, sonuçlandırmak; 2) istenilen sonuca ulaşmak, verim almak.

“Her defasında sonuç alınamaz, kardeşler arasındaki kavgalar sürüp gider.”(s.194)

söz işitmek (74): azarlanmak, paylanmak.

“Hanımın zulmünden bıkan Turaç yine hoş olmayan sözler işiteceği için ağlamaya başlamış.”(s.74)

söz vermek (141, 166): kesin olarak yapacağını söylemek.

“Böylece, Allah'a söz verdiği kurban işini de gerçekleştirmiş olacaktır.” (s.166)

söze başlamak (94): konuşmaya başlamak, bir konuya girmek.

“Ağanın şaşkınlığını daha fazla uzatmak istemeyen Kontuş hemen söze başlar.”(s.94)

söze karışmak (115): başkaları konuşurken araya girip konuşmak.

“Küpün kömürle dolu olduğunu gören yaşlılar yine söze karışmışlar.”(s.115)

sözü geçmek (182): 1) kendisini kabul ettirmiş olmak, hatırı sayılmak. 2) adı anılmak, bahsedilmek.

“Konarı köyünün de sözü geçer bir ağası vardır; sevilir, sayılır.” (s.182)

sözünde durmak (95, 108): verdiği sözü yerine getirmek, verdiği sözden dönmek, verdiği sözü tutmak.

“İki büyük kardeş sözlerinde durmaz ve durumu eşlerine anlatırlar.” (s.108)

sözünü tutmak (27-2, 109): verdiği sözü yerine getirmek.

“Küçük kardeşin karısını kurban ederler, kocası da verdiği sözü tutarak eşinin sağ memesini dışarıda bırakır.” (s.109)

sürüp gitmek (194): eskiden olduğu gibi, eskiden nasılsa gene öyle olmak, öyle devam etmek.

“Her defasında sonuç alınmaz, kardeşler arasındaki kavgalar sürüp gidiyormuş.” (s.194)

şaşırp kalmak (188, 196, 199): çok şaşırarak, büyük bir şaşkınlığa düşmek.

“Dönüş yolunda gördüğü manzara karşısında şaşırıp kalır.” (s.196)

şaşkına dönmek (124): beklenmedik bir durum karşısında şaşkınlaşmak.

“Manzara karşısında şaşkına dönen Venedikliler bir an için çarkı çevirmeyi ihmal ederler.” (s.124)

şehit düşmek (olmak) (123): kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölmek.

“Böylece pek çok yiğidimiz şehit olup gitmiştir.” (s.123)

(herhangi bir şeyi) şekle sokmak (koymak) (145): 1) uygun bir biçime girmesini sağlamak 2) herhangi bir biçimde sonuca ulaştırmak.

“Onların milyonlarca kilometre öteden bize ışık göndermeleri, onların sevgilerini ilgi çekici bir şekle sokmaktadır.” (s.145)

şifa bulmak (95): iyi olmak, onmak.

“Mezarını ziyaret eden hastaların, Allah’ın inayetiyle şifa bulduklarına dair yaygın bir inanç vardır.” (s.95)

tan atması (ağarması) (53-2, 64, 97): Güneş doğmaya, ortalık aydınlanmaya başlamak.

“Tanın atmasından korkan ayın gücü, kendi ışıklarıyla Çolpan’ı almaya yetmez.” (s.97)

taş çıkartmak (143): biri ötekinden çok üstün olmak.

“... üvey ana, masallardakine taş çıkartacak kadar taş yüreklidir.” (s.143)

taş üstünde taş bırakmamak (26): bir yerdeki bütün yapıları yerle bir edercesine yıkmak.

“Daha sonra da yeryüzünde taş üstünde taş bırakmamışlar.” (s.26)

taş yürekli (44, 143) : katı yürekli, acımasız.

“... üvey ana, masallardakine taş çıkartacak kadar taş yüreklidir.” (s.44)

toprağa düşmek (114): ölüp gömülmek.

“Sarı Kızlar Kocacık- Debre yolu üzerinde, Kocacık ile Beşevler (Bireştani) köyleri arasında Karakol mevkiinde toprağa düşmüşler.” (s.114)

türkü yakmak (145): türkü sözünü bestelemek.

“Bunlardan bazıları hakkında türküler bile yakılmıştır.”(s.145)

uçsuz bucaksız (33): 1)sonu görülemeyecek denli geniş olan.2) pek çok, çok fazla, sayısız.

“Gökyüzünün uçsuz bucaksız maviliği gecenin karanlığa bürününce çeşitli yıldızlarla süslenir.”(s.33)

umuda kapılmak (188): olacağını düşünmek, hayal etmek.

“İçeridekiler yeni durum karşısında tekrar umuda kapılırlar ve tekrara beşiği alarak kaçırmanın yolunu ararlar.”(s.188)

(umut) umudunu kesmek (39, 50, 57, 198): artık olacağını beklememek.

“Delikanlı, bunca uğraşmalarına karşılık bir gülücük bile alamadığı sevdiği kızdan umudunu keser ve dünyaya küser.”(s.39)

uygun düşmek (102): yakışmak, yaraşmak, elverişli olmak.

“...ama bazıları için bu teorilerin ne dereceye kadar uygun düşeceğini iyi hesap etmek gerekir.”(s.102)

üstün bulmak(görmek) (49): bir şeyi veya kimseyi başkasından daha değerli bulmak veya görmek.

“Isık Göl iki genci de sevmiş, birini öbüründen üstün görememiş.”(s.49)

üzerinde durmak (21): bir işe önem vermek, bir işle yakından, sürekli ilgilenmek.

“...üzerinde durulmaya değer açıklamalardır.”(s.21)

üzerine ağırlık basmak (çökmek) (197): 1) gevşeklik ve uyku gelmek; 2) ağır bir hava kaplamak; 3) sessizlik oluşmak.

“Gelinin üzerine bir ağırlık çökmüş ve uyuyakalmış.”(s.197)

vakti gelmek (121): 1) ölmek üzere olmak, ölümü yaklaşmak; 2) zamanı gelmek, süresi dolmak.

“Mehmet Buba vakti geldiğine inanır ve o yıl hacca gitmeye karar verir.”(s.121)

yakasını bırakmamak (49): bezdirecek kadar üstüne düşmek, rahat vermemek, ısrar etmek.

“Birbirlerine kızan bu iki genç memleketlerine dönmüşler; ancak sıkıntıları yakalarını bırakmamış.” (s.49)

yanıp tutuşmak (49, 182): 1) güçlü bir aşk ile sevmek. 2) bir şeyi elde etmek için güçlü bir istek duymak. 3) elde edemediği bir şey için büyük üzüntü duymak.

“Zaman sevgileri büyütür; kız ile delikanlı yanıp tutuşmaya başlar.”(s.182)

yardıma koşmak (141-2, 142, 162, 192) : güç duruma düşene istekle yardım etmek.

“Sonunda nur yüzlü bir nine yardımına koşar.”(s.162)

yarından tezi yok (154): gecikmeksizin, hemen.

“Yarından tezi yok atını ovalara sür.”(s.154)

yataklara düşmek (161): yataktan kalkamayacak kadar hasta olmak.

“Bir gün anne hastalanır, yataklara düşer.”(s.161)

yer almak (119): 1) bir işi hazırlayanlar arasında bulunmak; 2) ayrılan yerde durmak, bulunmak.

“Adanın güneyindeki bu kıyı şehri kitaplarda Larnaka diye yer alırdı.”(s.119)

yer vermek (125): 1) önemli saymak, saygı göstermek. 2) bir olaya yol açmak, imkân tanımak. 3) önemli bir görev vermek. 4) kendi yerini bir başkasına bırakmak. 5) kullanmak. 6) söz etmek, değinmek. 7) ağırlık vermek. 8) konu edinmek.

“...millî günlerimizde orada da yapılan merasimlerle ilgili olarak sözlü ve yazılı basın yoluyla milyonlara haber olarak iletilirken yer verilir.” (s.125)

yerine getirmek (190): 1) istenileni, gerekeni yapmak. 2) eski duruma döndürmek. 3) ifa etmek.

“Çoban eğer kuzusunu kurtarabilirse başka bir kuzuyu kurban edecektir. Uzun uğraşmalardan sonra çoban sevgili kuzusunu kurtarmayı başarır; ancak adağını yerine getirmez.”(s.190)

yol almak (27, 47, 68, 87, 104, 109) : yolda ilerlemek.

“Bir süre yol aldıktan sonra bir yere varıp konaklamışlar.”(s.27)

yol aramak (117): çare bulmaya çalışmak.

“O da gelinini kötölemek için bir yol arar olmuş.” (s.117)

yol göstermek (68,145): 1) kılavuzluk etmek, yolu bilmeyene anlatmak, tarif etmek. 2) *meç.* ne yapılacağını, nasıl davranılacağını öğretmek.

“Onların yol göstericiliği, talih ile ilgili olmaları Anadolu insanını her zaman meşgul etmiştir.” (s.145)

“Biz kurdu, pek çok destanda görür, onun yol göstericiliği yardımıyla yeni ülkelere yol alırız.”(s.68)

yol bulmak (113): çare bulmak.

“Nasıl bir yol tutalım da kaleyi alalım diye düşünmeye, planlar yapmaya başlamışlar.”(s.113)

yola çıkmak (44, 90, 94, 112-2, 130, 136, 156, 163, 164, 166, 204): 1) araca binmek üzere yol üstünde durmak; 2) bir yere varmak için bulunduğu yerden ayrılarak yolculuğa başlamak, harekete geçmek. 3) herhangi bir şeyi esas almak, oradan başlamak.

“Yolunuz oraya düşerse yola çıkmaya hazırlanmış bir kervanı andıran taşları görürsünüz.”(s.44)

yola düşmek (38, 45, 64, 167): yola çıkmak, yol almaya başlamak.

“Su bulunursa içerim, bulunmazsa çölde de yola düşerim.” (s.38)

“Ne olursa olsun kaçak âşıkları yakalamak isteyen han bu sefer kendisi yollara düşmüş.” (s.64)

yola (yoluna) koyulmak (25, 86, 103, 109, 160, 188, 195): yola düzülme.

“Yola koyulunca Caan- Oos hemen bir gölü yutuverir.”(s.25)

(bir yere) yolu düşmek (44, 104, 139-2, 152, 156, 164, 184, 186, 192) : o yerden geçmesi gerekme.

“Evliya Çelebimizin çağdaşı olan bir Fransız gezgini de yolu Bursa’ya düşünce aşağıdaki efsaneyi kaydetmiştir.” (s.156)

“Yolunuz oraya düşerse yola çıkmaya hazırlanmış bir kervanı andıran taşları görürsünüz.” (s.44)

yolu uğrar (171): bir yerden geçmek.

“Hacı adaylarının yolu Antep’e de uğrar.” (s.171)

yolunu bulmak (50): 1) gereken çareyi bulmak. 2) *argo* yasal olmayan yollardan kazanç sağlamak.

“Hemen dua ederek kurtuluşun yolunu bulmuşlar.” (s.50)

yolunu beklemek (gözlemek) (98-2): gelmesini beklemek.

“Bu kız yolunu gözleyenlerin sayılarının pek çok olduğunu görünce gözlerinden alevler yaymaya başlar.” (s.98)

(bir şeyin) yolunu tutmak (67, 113, 164, 171, 182, 199): benimsemek, gereğini yerine getirmek.

“Avcıda onun dediklerine uyararak arkasına bakmadan evin yolunu tutar.”(s.67)

“Nasıl bir yol tutalım da kaleyi alalım diye düşünmeye, plânlar yapmaya başlamışlar.” (s.113)

yorgun düşmek (41): çok yorulmak, bitkin duruma gelmek.

“İşleri bitirince iyice yorgun düşermiş.” (s.41)

yuva kurmak (117): evlenmek.

“Ama içlerinden birisini seviyormuş ve onunla yuvasını kurmuş.” (s.117)

yuva yapmak (23): yuva hazırlamak, yuva oluşturmak. 2) evlenmek.

“Guguk kuşunun kendi yuvasını yapamadığı söylenir.” (s.23)

yüreğine kor(ateş) düşmek (100): büyük bir acının, üzüntünün etkisi altına girmek.

“Gün gelmiş yüreciğine bir kor düşüvermiş.” (s.100)

ziyaret etmek (134,180): 1) birini görmeye gitmek. 2) bir yeri görmeye gitmek.

“Baba hâli bu, evlâdını özlemiş. Gideyim, şu oğlumu bir ziyaret edeyim demiş.” (s.180)

Deyimlerin Sıklık ve Ortaklık Tablosu

Eserde 278 deyim bulunmuştur. Bu deyimler 418 sıklıkla kullanılmıştır. Eserde en çok sıklık sayısına sahip deyimler şunlardır:

yola çıkmak: 12 sıklık sayısı

(bir yere) yolu düşmek: 10 sıklık sayısı

ortaya çıkmak: 8 sıklık sayısı

Tablo 1. Deyimlerin sıklık ve ortaklık tablosu

Sıra	Deyim	Sıklık	Ortaklık/Sayfa Numaraları
1	acısını çıkarmak	1	175
2	aç gözlü	1	31
3	adı sanı	1	170
4	adını ağzına almamak	1	45
5	ağzından çıkmak	1	45
6	ağzından dökülmek	1	43
7	aklına gelmek	1	158
8	aklından geçirmek	1	183
9	alıp başını gitmek	2	70, 101
10	Allah'ın emri	2	174, 184
11	(...-mesi) an meselesi	1	183
12	analık etmek	1	65

13	and içmek	1	141
14	anlam vermek	1	208
15	(biriyle) arası hoş (iyi) olmamak	1	23
16	ayakta durmak(kalmak)	1	108
17	aydınlığa kavuşmak(çıkmak)	1	125
18	azar işitmek	1	59
19	bağrı yanmak	1	152
20	bağrına basmak	1	97
21	baş başa bırakmak(kalmak)	1	62
22	baş göstermek	3	129, 166, 206
23	başına üşüşmek(başına bitmek)	1	133
24	başından savmak	1	119
25	başını döndürmek	1	188
26	başının çaresine bakmak	1	184
27	(birinin) bedduasını almak	2	127, 196
28	beli bükülmek	1	65
29	beşik kertme(nişanlı)	1	63
30	bin pişman olmak	1	205
31	bir yolunu bulmak	1	139
32	boş dur(ma)mak	2	111, 135
33	boşa çıkmak	1	64
34	boşa gitmek	1	84
35	boynu bükük	3	64, 108, 197
36	boynunu bükmek	1	64
37	can derdine düşmek	1	149
38	can kulağıyla dinlemek	1	46
39	can u gönülden	1	98
40	canını vermek	2	50, 86
41	can vermek	2	86, 133
42	canı sıkılmak	1	195, 204
43	canı istemek	1	119
44	canına kıymak	4	39, 85, 92, 207
45	canını almak	1	86

46	canının derdine düşmek	1	149
47	cilve yapmak	1	99
48	çalım satmak	1	36
49	çare bulmak(bakmak)	4	135, 156, 205-2
50	çekip çevirmek	1	121
51	çocuğun ağırlığı gelmek	1	127
52	çok görmek	1	180
53	dalga geçmek	1	201
54	damağında tad bırakmak	1	166
55	darda kalmak	1	141
56	dediği dedik olmak	1	182
57	dediği çıkmak	1	143
58	deliler gibi âşık olmak	1	206
59	denk getirmek	1	201
60	derdini açmak	2	90, 100
61	dert yanmak	1	41
62	dışa vurmak	1	169
63	dikilip durmak (kalmak)	1	199
64	dikkat çekmek	2	110, 190
65	dilden dile dolaşmak	3	57, 123, 158
66	dile gelmek	1	133
67	dile getirmek	5	72, 123, 124, 129, 190
68	dilinden düşürmemek	3	118, 125, 176
69	dillere destan olmak	3	35-2, 182
70	doyum olmamak	1	152
71	dur durak bilmemek(yok)	1	54
72	duzunan buz olmak	1	120
73	dünür olmak(gitmek)	1	104
74	dünürcü gelmek(göndermek)	2	49-2
75	dünyaya gelmek	1	63
76	düşman kesilmek	1	117
77	düşüncelere dalmak	1	98
78	düşünüp taşınmak	1	70

79	ekmeğine/ kısmetine mâni olmak	1	85
80	el bebek gül bebek	1	178
81	el atmak	1	192
82	ele geçirmek	1	154
83	eli boş (dönmek)	2	147, 197
84	eli kolu (eli ayağı) bağlı kalmak (durmak veya olmak)	2	195, 196
85	elinde bulunmak (olmak)	2	113, 156
86	eline düşmek	2	50, 91
87	emanet bırakmak (etmek, vermek)	1	109
88	etmediğini bırakmamak (komamak)	1	74
89	eser kalmamak	1	157
90	ev bark	1	130
91	farkına varmak	2	76, 176
92	feda etmek	1	183
93	ferman dinlememek	1	104
94	feryat etmek	1	27
95	fırsat vermek	2	139, 192
96	fırsat bulmak	1	91
97	gark olmak	1	59
98	geçit vermek	1	108
99	gelin gitmek	3	80, 81, 176
100	gelip çatmak (dayanmak)	1	162
101	geri çevirmek	1	88
102	gezip tozmak	1	50
103	gönlü olmak	1	70
104	gönlünü kaptırmak	1	206
105	gönül ferman dinlemez	1	182
106	göz atmak(gözden geçirmek)	1	185
107	göz göze gelmek	1	65
108	göz gözü görmez olur	2	58, 105
109	göz kulak olmak	1	121
110	gözü kan çanağına dönmek	1	30

111	gözüne büyük görünmek	1	180
112	göz yaşı dökmek	1	92
113	(bir şeye) gözünü yummak	1	139
114	gözden (gözünden) kaçırmak	1	186
115	gözden geçirmek	1	186
116	gözü (gözleri) kamaşmak	1	40
117	gözü gibi bakmak(sakınmak)	1	121
118	(bir şeyi) gözü gibi sevmek	1	172
119	gözü pek	1	137
120	(bir şeye) gözü (gözleri) takılmak	1	92, 103
121	gözü (gözleri) (bir şeyde, bir şeyin üzerinde) olmak	1	139
122	(birinin) gözüne girmek	1	171
123	(bir şey) gözüne ilişmek	1	176
124	gözünü hırs bürümek	1	54
125	gözyaşı dökmek	1	88
126	gün doğması(atmak)	1	97
127	gün görmek	1	96
128	günah işlemek	1	191
129	günlerden bir gün	3	49, 50, 74
130	gün yüzü görmemek	1	65
131	haber almak	1	92
132	haber göndermek	2	63, 157
133	haber vermek	1	63
134	hâl hatır sormak	1	102
135	hasret kalmak	1	129
136	hayat bulmak	2	101,168
137	hayran olmak (kalmak)	1	78
138	hayrete (hayretlere) düşmek	1	176
139	hedef olmak	1	137
140	hesap etmek	1	102
141	(birinin) hışmına uğramak	1	208
142	hile yapmak	1	54

143	hoşbeş etmek	1	204
144	(birinin) hoşuna gitmek	1	192
145	hükümü geçmek (hüküm yürütmek)	1	88
146	ısrar etmek	1	67
147	iç açıcı	1	174
148	içinden geçmek	2	52, 134
149	içine almak	1	203
150	iddiaya girmek (tutuşmak)	1	151
151	ilgi görmek	1	90
152	ilgi duymak	1	137
153	ilgisini çekmek	1	170
154	ilham etmek (vermek)	2	93, 145
155	insafa gelmek	1	89
156	işe koyulmak	1	117
157	iş işten geçmek	1	45
158	iyi kalpli	1	63
159	izin almak	1	157
160	kalbini kaptırmak	1	90
161	kalbini kırmak	1	65
162	kan akıtmak	1	167
163	kan ter içinde kalmak	1	141
164	(birine) kanat açmak	1	30
165	kapı kapı dolaşmak	1	57
166	kapıları kapamak	2	57, 160
167	kapısını çalmak	3	59, 160, 119
168	karanlığına bürünmek(basmak)	1	33
169	karar vermek	3	30, 72, 101
170	karara varmak	2	30, 70
171	karşı koymak	1	50
172	karşı çıkmak	1	182
173	kendine gelmek	1	103
174	kendini alamamak	2	67, 153
175	keyfini yaşamak	1	153

176	kız almak	1	39
177	konu olmak	3	162, 164, 206
178	kötü kalpli	3	119, 143-2
179	(birine) kucak (kucağını) açmak	1	183
180	(bir şeye) kul olmak	1	37
181	kulağına gelmek	2	154, 186
182	kulak arkası (ardı) etmek	1	30
183	kulak asmamak	2	39, 57
184	kulak kabartmak	1	26
185	(bir şeye) kulak vermek 184:	1	184
186	kulak vermek	1	169
187	kusur bulmak	1	197
188	kuvvetle muhtemel	1	110
189	meydan okumak	1	35
190	mola vermek	1	164
191	murad alıp murad vermek(murat almak)	1	72
192	hayat sürmek(geçirmek)	1	176
193	müsaade etmek (buyurmak)	1	172
194	namaza durmak	1	61
195	ne olursa olsun	1	64
196	ohlayıp puhlamak	1	151
197	oralı (bile) olmamak	3	27, 61, 184
198	ortaya çıkarmak	1	115
199	ortaya çıkmak	8	31, 37, 140, 154, 168, 172, 178, 185
200	ortaya koyma	1	127
201	otağlarını dikmek(kurmak)	1	27
202	öksüz kalmak	1	96
203	ölçü almak	1	103
204	ölçüp biçmek	1	70
205	ölümle burun buruna gelmek	1	25
206	önüne katma	1	151
207	peşine düşmek	4	114, 146, 147, 149

208	pişmanlık duymak(getirmek)	5	26, 30, 45, 73, 98
209	pusuya yatmak	1	27
210	razı etmek	1	72
211	(birini) rezil etmek	1	35
212	ruhunu okumak	1	147
213	ruhunu teslim etmek	6	46, 95, 120, 122, 124, 185
214	sabahları işe ateş gibi girip akşamları kül gibi çıkmak	1	41
215	sabrı tükenmek	1	72
216	sahip olmak	1	135
217	sararıp solmak	1	205
218	saygı göstermek	1	127
219	secdeye varmak (kapanmak)	2	176-2
220	sesini çıkarmaz	1	74
221	sessizliğe gömülmek	1	102
222	sevda çekmek	1	100
223	sıcağı sıcağına	1	122
224	silip süpürmek	1	135
225	sona ermek	1	122
226	sonuç almak	1	194
227	söz işitmek	1	74
228	söz vermek	2	141,166
229	söze başlamak	1	94
230	söze karışmak	1	115
231	sözünü geçmek	1	182
232	sözünde durmak	2	95, 108
233	sözünü tutmak	3	27-2, 109
234	sürüp gitmek	1	194
235	şaşırp kalmak	3	188, 196, 199
236	şaşkına dönmek	1	124
237	şehit düşmek (olmak)	1	123
238	herhangi bir şeyi şekle sokmak (koymak)	1	145
239	şifa bulmak	1	95

240	tan atması(ağarması)	4	53-2, 64, 97
241	taş çıkartmak	1	143
242	taş üstünde taş bırakmamak	1	26
243	taş yürekli	2	44, 143
244	toprağa düşmek	1	114
245	türkü yakmak	1	145
246	uçsuz bucaksız	1	33
247	umuda kapılmak	1	188
248	umudunu kesmek	4	39,50,57,198
249	uygun düşmek	1	102
250	üstün bulmak (görmek)	1	49
251	üzerinde durmak	1	21
252	üzerine ağırlık basmak (çökmek)	1	197
253	vakti gelmek	1	121
254	yakasını bırakmamak	1	49
255	yanıp tutuşmak	2	49,182
256	yardıma koşmak	5	141-2,142,162,192
257	yarından tezi yok	1	154
258	yataklara düşmek	1	161
259	yer almak	1	119
260	yer vermek	1	125
261	yerine getirmek	1	190
262	yol almak	6	27, 47, 68, 87, 104, 109
263	yol aramak	1	117
264	yol göstermek	2	68, 145
265	yol bulmak	1	113
266	yola çıkmak	12	44,90,94,112-2,130,136,156,163,164,166,204
267	yola düşmek	4	38,45,64,167
268	yola (yoluna) koyulmak	7	25,86,103,109,160,188,195
269	(bir yere) yolu düşmek	10	44,104,139-2,152,156,164,184, 186,192
270	yolu uğrar	1	171

271	yolunu bulmak	1	50
272	yolunu beklemek (gözlemek)		
273	(bir şeyin) yolunu tutmak	6	67, 113, 164, 171, 182, 199
274	yorgun düşmek	1	41
275	yuva kurmak	1	117
276	yuva yapmak	1	23
277	yüreğine kor(ateş) düşmek	1	100
278	ziyaret etmek	2	134, 180

4.6.2. Eserde Geçen Atasözleri

Eserde geçen atasözü sayılabilecek ifadeler anlamları ve eserdeki bağlamlarıyla verilmiştir.

Kaynaklarda bulunan atasözleri. Baba oğluna bir bağ bağışlamış, oğul babaya bir salkım üzüm vermemiş (180): babalar çocukları için büyük fedakârlıklara katlanırlar ancak çocuklar babaları için fedakârlıkta bulunmazlar.

“Bir atasözümüz vardır. ‘Baba oğluna bir bağ bağışlamış, oğul babaya bir salkım üzüm vermemiş.’ der.” (s.180)

Son pişmanlık fayda vermez(73): iş işten geçtikten sonra pişman olmanın yararı yoktur.

“Padişah pişman olmuş ama son pişmanlık fayda vermezmiş!” (s.73)

Kaynaklarda bulunamayan fakat atasözü olarak değerlendirdiğimiz ifadeler. Atanın kargışı yerine varır (64): Büyüklerin duaları gerçekleşir.

“Sen onlara kargışla, beddua et onlara; atanın kargışı yerine varır.” (s.64)

Hastalığı gizlesen de ateşi onu ortaya çıkarır (53): Bir durumu/gerçeği ne kadar gizlesen de bir şekilde ortaya çıkar.

“Özbeklerde bir söz vardır: ‘Hastalığı gizlesen de ateşi onu ortaya çıkarır.’” (s.53)

Atasözlerinin Sıklık ve Ortaklık Tablosu

Eserde 4 atasözü bulunmuştur ve bu atasözleri 4 sıklık oranına sahiptir. Atasözlerinin her biri de 1 sıklık sayısına sahiptir

Tablo 2. Atasözlerinin sıklık ve ortaklık tablosu.

Sıra	Atasözü	Sıklık	Ortaklık/ Sayfa Numarası
1	Baba oğluna bir bağ bağışlamış, oğul babaya bir salkım üzüm vermemiş	1	180
2	Son pişmanlık fayda vermez	1	73
3	Atanın kargışı yerine varır	1	64
4	Hastalığı gizlesen de ateşi onu ortaya çıkarır	1	53

4.6.3. Eserde Geçen Argo Sayılabilecek İfadeler

Eserde argo olarak değerlendirdiğimiz ifadeler, Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü (Aktunç, 1998)nde bulunamamıştır. Bu ifadeleri metindeki bağlamlarından hareketle argo olarak değerlendirdik. Tespit edilen argo ifadeler metindeki bağlamlarıyla birlikte verilmiştir.

çalınmak (208)

“ Adam balıkların bedduasının hisşına uğrar ve olduğu yerde çalınır; hem de ne çalınma.”(s.208)

dalga geçmek (201)

“Yaylacılar bu adamla dalga geçmeye, onu küçümsemeye devam ederler.”(s.201)

küfretmek (59)

“Zengin köylüler sadece kapı kapatmak ve küfretmekle kalmazlar, aynı zamanda bu garip dilencinin üzerine köpeklerini saldırtırlar. (s.59)

nefret (32)

“Ondan iyice nefret eden Tanrı ise sürekli olarak cini kovalamaya başlar.”
(s.32)

okşamak (178)

“Gece demez, gündüz demez her zaman karısının parmaklarını okşardı.” (s.178)

parça parça olasıca (74)

“Parça parça olasıca nerelere kayboldun.” (s.74)

utanmaz (64)

“Vezirlerim hemen gidip o utanmazları bulup getirin!” (s.64)

Argo İfadelerin Sıklık ve Ortaklık Tablosu.

Eserde argo ifade olarak değerlendirdiğimiz 7 ifade 7 sıklıkla kullanılmıştır.

Tablo 3. Argo ifadelerin sıklık ve ortaklık tablosu

Sıra	Argo İfadeler	Sıklık	Ortaklık/ Sayfa No
1	Çalınmak	1	208
2	dalga geçmek	1	201
3	küfretmek	1	59
4	Nefret	1	32

5	okşamak	1	178
6	parça parça olasıca	1	74
7	utanmaz	1	64

4.6.4. Eserde Geçen Yöresel Sözcükler

Eserde tespit edilen yöresel sözcükler anlamlarıyla birlikte verilmiş ve eserdeki bağlamlarına örnekler sunulmuştur. “101 Türk efsanesi adlı eserin üçte ikisi Türkiye'nin dışında yaşayan Türklerin efsaneleriyle ilgilidir.” (Saim Sakaoğlu, 2014: 16). 101 Türk efsanesi adlı kitaptaki efsanelerden altmışını Türk dünyasındaki efsaneler kırk birini ise Türkiye efsaneleri oluşturmaktadır. Türk dünyasına ait efsanelerde Türk lehçe ve diyalektlerine ait yöresel sözcüklere rastlanmıştır. Türkiye Türkçesi ağızlarına ait yöresel kelimeler de bulunmaktadır. Yöresel sözcük olarak değerlendirdiğimiz ifadelerden 57'si Türk diyalektlerine aittir, 25'i Türkiye Türkçesinin ağızlarına aittir. Yöresel sözcüklerin ait oldukları bölge ve diyalektler de sözcüğün anlamından sonra yay araç içerisinde verilmiştir.

alıyu (202): alıyor. (Trabzon Ağızları)

ali kuşluğu (109): Eserde yer aldığı biçimiyle sözcük grubunun anlamı bulunamamıştır fakat sözcük grubunu oluşturan “*kuşluk*” sözcüğünün, (Ergin: 2010). *Kosova Türk Ağızları İnceleme Metin-Sözlük*, adlı doktora çalışmasında “*kuşluktan (24-1), ekmekten*” anlamıyla geçmektedir. İncelediğimiz “Süt Köprüsü” adlı efsane Yugoslavya/ Kosova sahasından derlenmiştir. Ayrıca “*Kuşluk*” sözcüğünün ilk olarak "öğleden önceki zaman" anlamıyla, Divan-i Lugat-it Türk (1070)'te yer aldığı ve günümüze kadar birçok ağızda kullanıldığı görülmektedir. Bu bulgular ve metindeki bağlamdan (*Hiçbir şeyden haberi olmayan küçük kardeşin eşi ona “Ali kuşluğu” hazırlar ve yola koyulur. s.109) hareketle bu sözcük grubunun, yolda yenmek için hazırlanmış yiyecek(yol azığı/kuşluk vakti yemeği), anlamını içerdiğini düşünmekteyiz.* (Kosova Türk Ağızları)

aşa (202) : aşağıya (Trabzon Ağızları)

ayağ (129) : ayak (Kerkük Ağızları)

baktın miyidi?(202) : baktın mıydı? (Trabzon Ağızları)
balasın (87) : yavrusunu (Azerbaycan Türkçesi)
barak (21) : çok tüylü köpek (Uygur Türkçesi)
batıptı (129) : batmak (Kerkük Ağızları)
bilin (109): bilin (Kosova Türk Ağızları)
bere (202): davar sağılan yer, ağıl. (Trabzon Ağızları)
bilirsiniz (109) : bilirsiniz (Kosova Türk Ağızları)
bitta (127-3): ev pidesi (Kıbrıs Türk Ağızları)
böğle (202) : böyle (Trabzon Ağızları)
buba (121) : baba (Kıbrıs Türk Ağızları)
bulak (78): Kaynak, pınar, çeşme. (Azerbaycan Türkçesi)
burduğu (86) : vurduğu (Azerbaycan Türkçesi)
cetırın (109): getirin (Kosova Türk Ağızları)
cuma akşamı (149): perşembe (Balıkesir Ağızları)
cumayı (149) : cuma (Balıkesir Ağızları)
cün (109) : gün (Kosova Türk Ağızları)
çimmek (78) : yıkanmak (Azerbaycan Türkçesi)
daş (56, 202-4) : taş (Trabzon Ağızları)
dolonmak (205) : batmak (ay için) (Van-Gevaş Ağızları)
dondurya (202) : donduruyor (Trabzon Ağızları)
dururlarımış (202) : dururlarmış (Trabzon Ağızları)
emzirem (109) : emzirem (Kosova Türk Ağızları)
ezizim (87) : azizim (Azerbaycan Türkçesi)
Fetahmet (158) : Fatih Ahmet (Diyarbakır Ağızları)
gadinlar (202) : kadınlar (Trabzon Ağızları)
gan (87-3) : kan (Azerbaycan Türkçesi)

- gendüm (202): kendim (Trabzon Ağızları)
- genemin süteli (205): Buğday başağının sütlenmiş, olgunlaşmış. (Van-Gevaş Ağızları)
- gırı (56-2): kır, bayır (Türkmen Türkçesi)
- gız (89): kız (Azerbaycan Türkçesi)
- giriye (149): cumartesiden sonraki gün. (Balıkesir Ağızları)
- golu (86): kolu (Azerbaycan Türkçesi)
- goyunu (202): koyunu (Trabzon Ağızları)
- gördi (75): gördü (Azerbaycan Türkçesi)
- göyçek (88): gökçek (Azerbaycan Türkçesi)
- gözel (88): güzel (Azerbaycan Türkçesi)
- heste (129): hasta (Kerkük Ağızları)
- iğ (47-4, 48-2): Pamuk, yün vb.nden iplik eğirmekte kullanılan, ortası şişkin, iki ucu sivri ve çengelli olan, ağaçtan yapılmış araç, eğirmen, kirmen. (Kırgız Türkçesi)
- ie (147): törpü, ege (Artvin Ağızları)
- kakdı (74): kalktı (Özbek Türkçesi)
- kaldıv (129): kaldım (Kerkük Ağızları)
- kargış (56):Kargıma işi veya bu maksatla söylenen sözler, lanet, telin, beddua, ilenç, alkış karşıtı. (Türkmen Türkçesi)
- kelinşek (43, 44): gelincik (Kazak Türkçesi)
- Kerkügim (129): Kerkük'üm (Kerkük Ağızları)
- kıymedini (109): kıymetini (Kosova Türk Ağızları)
- kondugı (75): konduğu (Azerbaycan Türkçesi)
- koylar (52): koyunlar (Özbek Türkçesi)
- koytaş (52): koyun taşı (Özbek Türkçesi)
- köktüş (67-3): (gök göğüs) bir köpek (Başkurt Türkçesi)
- kuğı kuşları (75): kuğu kuşları (Azerbaycan Türkçesi)

kurila (112): Kuru Leylâ (Yugoslavya Türk Ağızları)

mulla (121): molla (Kıbrıs Türk Ağızları)

müşel (37-2): Kazak takviminde on iki aya eşittir. (Kazak Türkçesi)

ovcu (87): avcı (Azerbaycan Türkçesi)

ovcunun (86): avcının (Azerbaycan Türkçesi)

pirgı (27-2): sipşi (Hakas Türkçesi)

sıkkın (67): çıkan (Başkurt Türkçesi)

sivin köteli (205) : elmanın olgunu (Van-Gevaş Ağızları)

şahan (75): şahin (Van-Gevaş Ağızları)

şakirt (169): öğrenci (Erzurum Ağızları)

şelek (41): kova (Kazak Türkçesi)

şindi (202): şimdi (Trabzon Ağızları)

şonkar (22): av kuşu (Başkurt Türkçesi)

tağ (43, 44): dağ (Kazak Türkçesi)

tahça (74): duvar rafı (Azerbaycan Türkçesi)

turaç (75): sülüngillerden uzunluğu 34 cm olan, soyu azalmış bir kuş türü.

(Azerbaycan Türkçesi)

tuygun (22): tüylü köpek (Başkurt Türkçesi)

tünnik (129): eğlence (Kerkük Ağızları)

ular (21): bir kuş (Soyot- Urenha Ağızları)

ulıv (37) : hayvan adı (Kazak Türkçesi)

urada (202-2): orada (Trabzon Ağızları)

veren etti (129): virân etti. (Kerkük Ağızları)

yapak (38): kırılmış koyun yünü. (Kazak Türkçesi)

yayakları (202): yaylaları (Trabzon Ağızları)

yer (58): yel (Tatar Türkçesi)

yetimin (109): yetimin (Kosova Türk Ağızları)

yirde (75): yerde (Azerbaycan Türkçesi)

yolcu (149): pazartesi (Balıkesir Ağızları)

Bazı yöresel sözcüklerin eserdeki bağlamlarına örnekler. “Başkurtlar’ın *Salcuvu, Katay ve Barın boylarında (Ural Dağları’nın doğusundaki alanda) işittiğimiz bir efsaneye göre, kuzgun kocayınca iki yumurta yumurtlar, birisinden tuygun denilen tüylü köpek, birisinden de şonkar denilen av kuşu çıkarmış.*” (s.44)

“*Koyun: Ben olmasam Kazak evini neyle örterdi? Yünümü alıp keçe yapar, yapağımdan giyim diker, urgan ip yapar, sütümden peynir, yağ yapar.*” (s.38)

“*Bunların bulunduğu yere günümüzde Kelişek Tağ(Gelincik Dağı) derler*” (s.44)

“*Bu olaydan sonra, uzaktan bakıldığında koyun şeklinde görülen taşlara ‘Koytaş’ ve ‘Taş Koylar’ (Koyun Taşı ve Taş Koyunlar) adı verilir.*” (s.52)

“*Turaç birden hatırlamış ki tarak tahçadaki(tahça, duvar rafı) bohçadadır.*” (s.74)

“*Kan Turalı kakdı gördi bu konduğu yirde kuğu kuşları turnalar turaclar keklikler uçarlar.*” (s.75)

“*Bulakların, çayların, göllerin de suları.*” (s.78)

“*Hiçbir şeyden haberi olmayan küçük kardeşin eşi ona ‘ali kuşluğu’ hazırlar ve yola koyulur.*” (s.109)

*“Dile dile gospodin
Bilin nedir yetim
Her cün mezarıma cetirin
Emzirem ocugumi
Hem siz bilirsiniz o zaman
Yetimin kıymedini.” (s.109)*

*“Kerküğim heste Kerkük
Şerbeti tasta Kerkük
Âlem toyda tünnikte(eğlence)
Sen kaldıv yasta Kerkük...” (s.129)*

“Meğer, bu keçilerin iyesi peri kızı Ahmet’in şanını işitmiş, keçilerini bundan kaçırmış.” (s.147)

“Balıklara geçmeden önce pazartesiden başlamak üzere haftanın günlerini sıralayıverelim: yolcu, pazar, pazartesi, cuma akşamı, cumayı, cumartesi, giriye.” (s.149)

“Ordaki kadınları, çocukları, goyunu, ne varsa dondurya, aynı daş hâlini alıyü. Hani ben gendüm görmedim, şimdi aynı evler mevler neyise, yayakları meselâ böğle bere daşları, kazanlar urada hep belliymiş. Meselâ üstten dağdan aş baktın miyidi yani hepsi belliymiş urada. Urda daş gibi donmuşlar, bembeyaz şindi durularmış. s.202”

“Genemin süteli, sivin köteli bu işi hâlleder.” (s.205)

Yöresel Sözcüklerin Sıklık ve Ortaklık Tablosu.

Eserde yöresel sözcük olarak değerlendirdiğimiz 82 sözcük 107 sıklıkla kullanılmıştır. Eserde en fazla sıklık sayısına sahip yöresel sözcükler şunlardır:

iğ: 6 sıklık sayısı

daş: 5 sıklık sayısı

bitta:3 sıklık sayısı

Tablo 4. Yöresel sözcüklerin sıklık ve ortaklık tablosu

Sıra	Yöresel Sözcükler	Sıklık	Ortaklık/ Sayfa No
1	alıyu	1	202
2	ali kuşluğu	1	109
3	aşa	1	202
4	ayağ	1	129
5	baktın miyidi?	1	202
6	balasın	1	87
7	barak	1	21
8	batıptı	1	129
9	bere	1	202
10	bılın	1	109
11	bilırsınız	1	109
12	bitta	3	127-3
13	böğle	1	202
14	buba	1	121
15	bulak	1	78
16	burduğu	1	86
17	cetırın	1	109
18	cuma akşamı	1	149
19	cumayı	1	149
20	cün	1	109
21	çimmek	1	78
22	daş	5	56, 202-4
23	dolunmak	1	205

24	dondurya	1	202
25	dururlarımış	1	202
26	emzirem	1	109
27	ezizim	1	87
28	Fetahmet	1	158
29	gadınlar	1	202
30	gan	3	87-3
31	gendüm	1	202
32	genemin süteli	1	205
33	gırı	2	56-2
34	gız	1	89
35	giriye	1	149
36	golu	1	86
37	goyunu	1	202
38	gördi	1	75
39	göyçek	1	88
40	gözel	1	88
41	heste	1	129
42	iğ	6	47-4, 48-2
43	iyeye	1	147
44	kakdı	1	74
45	kaldıv	1	129
46	kargış	1	56
47	keliñsek	2	43, 44
48	Kerkügim	1	129
49	kıymedini	1	109
50	kondugı	1	75
51	koylar	1	52
52	koytaş	1	52
53	köktüş	3	67-3
54	kuğı kuşları	1	75
55	kurıla	2	112
56	mulla	1	121

57	müşel	2	37-2
58	ovcu	1	87
59	ovcunun	1	86
60	pırgı	2	27-2
61	sıkkan	1	67
62	sivin köteli	1	205
63	şahan	1	75
64	şakirt	1	169
65	şelek	1	41
66	şindi	1	202
67	şonkar	1	22
68	tağ	2	43, 44
69	tahça	1	74
70	turaç	1	75
71	tuygun	1	22
72	tünnik	1	129
73	ular	1	21
74	ulıv	1	37
75	urada	2	202-2
76	veren etti	1	129
77	yapak	1	38
78	yayakları	1	202
79	yer	1	58
80	yetimin	1	109
81	yirde	1	75
82	yolcu	1	149

4.6.5. Eserde Geçen Tekrar Öbekleri(İkilemeler)

Eserde geçen tekrar öbekleri oluşturulma biçimlerine göre gruplara ayrılmış ve metindeki bağlamlarına örnekler verilmiştir.

Aynen tekrar öbeği ile oluşturulan ikilemeler. Ek alsın veya almasın aynı sözcüğün tekrarıyla oluşan tekrar öbekleri bu grupta belirtilmiştir.

ayrı ayrı (25, 55-2, 84)
baş başa (62)
bir bir (140)
birdenbire (149)
birike birike (49)
bölük bölük (133)
bula bula (53)
çifter çifter (182-3)
dilden dile (57, 109, 123, 158)
diye diye (173)
düşüre düşüre (192)
gide gide (68)
gizli gizli (70)
gizliden gizliye (63)
göz göze (65)
gürül gürül (207)
güzel güzel (70)
güzeller güzeli (43)
hele hele (82, 134)
hemen hemen (47, 102, 119, 178)
hızlı hızlı (25, 186)
hüngür hüngür (61)
ikişer ikişer (145)
inceden inceye (92)
iyiden iyiye (100, 208)
kala kala (108)

kana kana (166)
kapı kapı (57, 162)
kendi kendine (46)
kivrıla kivrıla (163)
kirli kirli (111)
kolay kolay (102, 126, 145)
koşa koşa (134)
manga manga (133)
nesilden nesile (59)
olsa olsa (103)
parça parça (74)
renk renk (70)
sıcağı sıcağına (122)
sık sık (126, 172)
söylene söylene (155)
söyleye söyleye (23)
şişmiş şişmiş (136)
tırmalaya tırmalaya (54)
utana utana (36)
uzun uzun (137)
üzgün üzgün (64)
yarı yarıya (54)
yavaş yavaş (38, 57, 77, 126)
yene yine (144)
yüz yüze (76)
zaman zaman (46, 102, 160, 181)

Aynı sözcüğün tekrarıyla oluşan tekrar öbeklerinin eserdeki bağlamlarına örnekler. “Genç kız ay ile göz göze gelmiş, başlamış ondan yardım istemeye.” (s.65)

“O aslında yardımcı olmak için insanların arasına karışırsa da, zaman zaman da onları denemek ister.” (s.160)

“Bu motife Türk dünyasında sık sık rastlanır.” (s.126)

“Avcılar bile avlarsa bunları çiftler çiftler avlarmış; kaçıp kurtuluşlar da öyle olurmuş: çiftler çiftler.” (s.182)

“Köylüler bu sırrı kolay kolay çözememişler.” (s.126)

“Her biri ayrı ayrı şekillerde taş kesilivermişler.” (s.55)

“Müslümanların yaşadığı bu köyde yıllarca önce yaşanan bir olay hâlâ dilden dile dolaşıp durmaktadır.” (s.57)

“Böylece köpekle insan hemen hemen aynı zamanda yaratılmış olur.” (s.178)

Eş ya da yakın anlamlı tekrar öbekleri. Eş ya da yakın anlamlı sözcüklerle oluşturulan tekrar öbekleri bu başlık altında belirtilmiştir.

adı sanı (170)

ana baba (162)

bağıra çağıra (61)

bitmez tükenmez (31)

boy pos (53, 80)
çoluk çocuk (162)
çürük çaylak (172, 173-2)
dağ taş (70, 86, 133)
dere tepe (133)
dur durak (54)
düğün dernek (205)
ev bark (130, 175)
fakir fukara (56)
gelir geçer (39)
geze dolaşa (182)
güç belâ (59)
güçlü kuvvetli (135)
gürültü patırtı (67)
hâl hatır (102)
karı koca (162-2)
kazma kürek (115)
kılık kıyafet (201)
konu komşu (162)
oraya buraya (197)
pek çok (164)
yorgun argın (41, 64)
uçsuz bucaksız (33)

Eş ya da yakın anlamlı sözcüklerle oluşturulan tekrar öbeklerinin eserdeki bağlamlarına örnekler. “Çetebaşı Kemal, adı üzerinde bir çetenin başıdır. Adı sanı hükümetçe de bilinmektedir.” (s.170)

“Çürük çaylak böyle uçmasına uçarmış ama, aşağılarda da hep su görürmüş.”
(s.173)

*“Dağa çıkıp da ok atan avcı attığını vurmaldır; onda boşa atmak olmamalıdır.
Yoksa dağda taştta ne işi var onun.”* (s.86)

“İnsanlar yaşarmış oralarda. Çoluk çocuk, ana baba, konu komşu...” (s.162)

*“Ne çare ki aramalar boşa çıkmış; üçüncü günün sonunda herkes yorgun argın
düşmüş.”* (s.64)

Zıt anlamlı sözcüklerle oluşturulan tekrar öbekleri. Zıt anlamlı sözcüklerle oluşturulan tekrar öbekleri bu başlık altında belirtilmiştir.

alım satım (92)

er geç (154)

gece gündüz (46, 88)

sağa sola (207)

yaz kış (181)

Zıt anlamlı sözcüklerle oluşturulan tekrar öbeklerinin eserdeki bağlamlarına örnekler. *“Bekir Ağa ile Ahmet Ağa alım satım işlerinden bahsederken misafirin gözü Arzı’ya takılıverir.”* (s.92)

“O topraklar er geç senin olacaktır; tamamını alacaksın...” (s.154)

“O, gece gündüz uyku yüzü görmeden günlerce kopuzunu çalar, türkülerini söyler.” (s.46)

“Beddua etmiş: ‘Kuş ol da yaz kış...’ ” (s.181)

Sayı bildiren sözcüklerle oluşturulan tekrar öbekleri. Sayı bildiren sözcüklerle oluşturulan tekrar öbekleri bu başlık altında belirtilmiştir.

üç beş (104)

üçer beşer (129)

Sayı bildiren sözcüklerle oluşturulan tekrar öbeklerinin eserdeki bağlamlarına örnekler. *“İnsanlar üçer beşer kırılıp gider.” (s.129)*

“Hemen hepsi üç beş motifin etrafında anlatılıp durur.” (s.104)

Edatlı tekrar öbekleri. Edatlarla oluşturulmuş tekrar öbekleri bu başlık altında belirtilmiştir.

büyük mü büyük (180)

yiğit mi yiğit (182)

Edatlarla oluşturulmuş tekrar öbeklerinin eserdeki bağlamlarına örnekler.

“Oymak beyinin de yakışıklılığı dillere destan, yiğit mi yiğit bir oğlu vardır.” (s182)

“Bir salkıma elini atmış ki salkım kocaman, büyük mü büyük.” (s.180)

Bir kelimesi olumlu, bir kelimesi olumsuz olan tekrar öbekleri: Bir kelimesi olumlu, bir kelimesi olumsuz olan tekrar öbekleri bu başlık altında verilmiştir.

ağarır ağarmaz (53)

biter bitmez (120)

çıkar çıkmaz (62)
der demez (61)
girer girmez (107, 124)
koyar koymaz (36)
söyler söylemez (64-2, 67)

Bir kelimesi olumlu, bir kelimesi olumsuz olan tekrar öbeklerinin eserdeki bağlamlarına örnekler. *“Dervişin duası biter bitmez yaşlı kadın yanındaki çığırığıyla birlikte taş kesiliverir; bağı ise tuz gölüne dönüşüverir.” (s.120)*

“Kazılan lağımlardan içeri girer girmez Canbulat Bey’in başı gövdesinden ayrılır.” (s.124)

“Kadın böyle der demez hemen guguk kuşu olup uçuverir.” (s.61)

“... ve ayağını koyar koymaz da ay öbür kefedden âdeta bir leylek gibi fırlayıp gökyüzüne çıkıp gider.” (s.36)

- **‘M’ ilaveli tekrar öbekleri.** ‘M’ ilaveli tekrar öbekleri bu başlık altında verilmiştir.

kefesiz mefesiz (54)
evler mevler (202)

‘M’ ilaveli tekrar öbeklerinin eserdeki bağlamlarına örnekler. *“ Ordaki kadınları, çocukları, goyunu, ne varsa donduruya, aynı daş hâlini alıyu. Hani ben gendüm görmedim, şimdi aynı evler mevler neyise, yayakları meselâ böğle bere daşları, kazanlar urada hep belliymiş. Meselâ üstten dağdan aşa baktın miyidi yani hepsi belliymiş urada. Urda daş gibi donmuşlar, bembeyaz şimdi durularmış.” (s.202)*

“Sonra kantarlar çıktı kefesiz mefesiz...” (s.54)

Tekrar Öbeklerinin Sıklık ve Ortaklık Tablosu

Eserde tekrar öbeği(ikileme) olarak değerlendirdiğimiz 97 tekrar öbeği(ikileme) 134 sıklıkla kullanılmıştır. Eserde en fazla sıklık sayısına sahip tekrar öbekleri(ikilemeler) şunlardır:

ayrı ayrı: 4 sıklık sayısı

çürük çaylak: 4 sıklık sayısı

hemen hemen: 4 sıklık sayısı

Tablo 5. Tekrar öbeklerinin sıklık ve ortaklık tablosu

Sıra	Yöresel Sözcükler	Sıklık	Ortaklık/ Sayfa No
1	adı sanı	1	170
2	ağarır ağarmaz	1	53
3	alım satım	1	92
4	ana baba	1	162
5	ayrı ayrı	4	25, 55-2, 84
6	bağıra çağıra	1	61
7	baş başa	1	62
8	bir bir	1	140
9	birdenbire	1	149
10	birike birike	1	49
11	biter bitmez	1	120
12	bitmez tükenmez	1	31

13	boy pos	2	53, 80
14	bölük bölük	1	133
15	bula bula	1	53
16	büyük mü büyük	1	180
17	çıkır çıkmaz	1	62
18	çifter çifter	3	182-3
19	çoluk çocuk	1	162
20	çürük çaylak	4	172, 173-2
21	dağ taş	3	70, 86, 133
28	düşüre düşüre	1	192
29	er geç	1	154
30	ev bark	2	130, 175
31	evler mevler	1	202
32	fakir fukara	1	56
33	gece gündüz	2	46, 88
34	gelir geçer	1	39
35	geze dolaşa	1	182
36	gide gide	1	68
37	girer girmez	2	107, 124
38	gizli gizli	1	70
39	gizliden gizliye	1	63

40	göz göze	1	6
41	güç belâ	1	59
42	güçlü kuvvetli	1	135
43	gürül gürül	1	207
44	gürültü patırtı	1	67
45	güzel güzel	1	70
46	güzeller güzeli	1	43
47	hâl hatır	1	102
48	hele hele	2	82, 134
49	hemen hemen	4	47, 102, 119, 178
50	hızlı hızlı	2	25, 186
51	hüngür hüngür	1	61
52	ikişer ikişer	1	145
53	ineden inceye	1	92
54	iyiden iyiye	2	100, 208
55	kala kala	1	108
56	kana kana	1	166
57	kapı kapı	2	57, 162
58	karı koca	2	162-2
59	kazma kürek	1	115
60	kefesiz mefesiz	1	54

61	kendi kendine	1	46
62	kılık kıyafet	1	201
63	kıvrıla kıvrıla	1	163
64	kirli kirli	1	111
65	kolay kolay	3	102, 126, 145
66	konu komşu	1	162
67	koşa koşa	1	134
68	koyar koymaz	1	36
69	manga manga	1	133
70	nesilden nesile	1	59
71	olsa olsa	1	103
72	oraya buraya	1	197
73	parça parça	1	74
74	pek çok	1	164
75	renk renk	1	70
76	sağa sola	1	207
77	sıcağı sıcağına	1	122
78	sık sık	2	126, 172
79	söylene söylene	1	155
80	söyler söylemez	3	64-2, 67
81	söyleye söyleye	1	23

82	şışmiş şışmiş	1	136
83	tırmalaya tırmalaya	1	54
84	uçsuz bucaksız	1	33
85	utana utana	1	36
86	uzun uzun	1	137
87	üç beş	1	104
88	üçer beşer	1	129
89	üzgün üzgün	1	64
90	yarı yarıya	1	54
91	yavaş yavaş	4	38, 57, 77, 126
92	yaz kış	1	181
93	yene yine	1	144
94	yiğit mi yiğit	1	182
95	yorgun argın	2	41, 64
96	yüz yüze	1	76
97	zaman zaman,	4	46, 102, 160, 181

4.6.6. Eserde Geçen Terim Anlamlı Sözcükler

Eserde tespit edilen terim anlamlı sözcükler sözlük anlamları ve metindeki bağlamlarıyla birlikte verilmiştir.

Eserde geçen coğrafya terimleri. ada (123, 125, 163-2): Deniz ve göllerde, her yanından sularla çevrili kara parçası.

“Magosa'nın çok uzun süren kuşatması sırasında yaşanan bir olay, bugün Ada'daki Türkler arasında dilden dile dolaşmaktadır.” (s.123)

ay (29-2, 32-4, 35-2, 36, 41-4, 42-2, 53, 65-2, 66-2, 97-5, 98-10,113-2, 115, 194-5, 204-2, 205-2) : Yer'in uydusu olan gökcismi.

“Eskiden ay tutulunca, Tofalar cini korkutmak için aya doğru ok atarlarmış.” (s.32)

başkent (154): Kimi ayrılıklar dışında, bir devletin, hükümet ve parlamentosunun yerleştiği, devlet başkanının oturduğu, siyasal ve yönetsel özeği olan kent.

“Konya önlerine kadar gelmişler ve bu şehrimiz fethedilerek başkent yapılmış.” (s.154)

bora (204):1. Dalmaçya kıyılarında kuzeyden esen soğuk ve kuru yerel rüzgâr;
2. Genellikle sağanak yağışlarıyla son bulan, sert ve geçici rüzgâr.

“İki taraf da, her gün bora ve fırtınaları toplar...” (s.204)

boran (205): Gök gürültüsü, çakım ve yıldırım gibi elektrik olayları ve sağanak yağmuru ile karışık fırtına.

“Yel gibi duyulmadan, elma gibi soyulmadan, ay gibi dolunmadan, boran gibi ulumadan ev bulamayasınız.” (s.205)

bucak (113): Türkiye'nin yönetim örgütünde en küçük yönetim bölgesi.

“Manastır iline bağlı Dereibâlâ ilçesinin bir bucak merkezidir.” (s.113)

bulut (88, 96, 98): Havayvarında asılı durumdaki su damlacıkları ve buz taneciklerinin görülebilir yoğunluk kazanmasıyla oluşan; biçimleri, yükseklikleri ve yol açtıkları hava olaylarıyla birbirinden ayrımlı yığınlar.

“Bulutsuz gecelerde göreceğiniz her yıldızın, hatta yıldız topluluğunun çok güzel efsaneleri vardır.” (s.96)

çay (41, 78, 80, 81, 82, 88, 100, 173, 174-4, 186): Boyu, beslenme teknesinin alanı ve taşıdığı su niceliği ile orta büyüklükte akarsulara verilen ad.

“Şelekleri (kova) al, çaydan su getir; içerideki küp dolacak!” (s. 41)

dağ (27-3, 28, 43-3, 44, 61, 63-3, 64, 68-2, 70, 84-3, 85, 86-4, 87, 102, 103,147, 151, 152, 154, 158-5, 173, 203-2, 204, 206): Yerkabuğunun çıkıntılı, yüksek; eğimli yamaçlarıyla çevresine egemen ve oldukça geniş bir alana yayılan bölümlerine verilen ad.

“Bir zamanlar adamın biri iki oğlunu da yanına alarak Tom etrafındaki dağlara avlanmaya gitmiş.” (s.27)

dere (133, 134, 173): Boyu, beslenme teknesi ve aşırı taşkın dışında taşıdığı su niceliği ile en küçük akarsu.

“Kadıncık Ana’yı, bugün de akıp gitmekte olan derede çamaşır yıkarken görür.” (s.134)

deniz (47, 149, 184): Yerkabuğunun çukur kesimlerini dolduran, bağlı olduğu anadenize göre daha az derin, karasal sahanlıkları daha yaygın ve karaların etkisine çokça açık tuzlu su alanları.

“Anadolu’dan Anayurt’a doğru yol aldıkça, gittikçe küçülen bir deniz-göl silsilesi görülür.” (s.47)

dünya (31): yeryuvarlağı.

“Tanrı dünyayı yaratmış, sonra da bir güzelce ağaçlarla, çiçeklerle süslemiş.” (s.31)

göl (49, 59-8, 60, 67-4, 78, 87, 88, 96-2, 119-3, 120, 147, 148-2,162-3, 161-2, 163-3, 183-5): Karalar üzerinde, dört yanından kapalı ve oluşumlarıyla ayrımlı çanakları dolduran, az çok geniş ve derin, tuzlu ya da tatlı su örtüleri.

“Anadolu’dan Anayurt’a doğru yol aldıkça, gittikçe küçülen bir deniz-göl silsilesi görülür.” (s.47)

“Rivayete göre gölün bulunduğu yerde eskiden bir köy vardır.” (s.59)

gün (88, 97): kararmasından gün ağarmasına dek geçen zaman aralığı.

“Ancak bu sırada günün ilk ışıkları da yayılmaya başlar.” (s.97)

kasırğa (105): Rüzgâr çizelgesinde hızı 64 veya daha fazla deniz mili olan ve kuvveti 12 ile gösterilen rüzgâr.

“Tam o sırada bir kasırğa kopar, bir yağmur başlar, göz gözü görmez olur.” (s.105)

kıyı (46): Karanın deniz boyunca uzanan bölümü.

“Dede Korkut’umuza ait olduğu söylenen birkaç makam ve mezardan biri de Siriderya’nın kıyısında, Karmolşı’dan 18 kilometre uzaklıkta bir yerdedir.” (s.46)

köy (57-3, 58-2, 104-2, 149-2): Belli bir adı, okul, cami, muhtarlık vb. toplumsal ve dinsel kuruluşları, komşu köyden ayrıldığı sınırları, tarla, otlak ve korusu bulunan, halkının yaşamı aşağı yukarı tümüyle toprağa bağlı olan yerleşim biçimi.

“Bereze ile Öşkete, Tataristan’da iki komşu köydür. (s.57)

nehir (39-2, 57-2, 68, 108, 110, 150) : ırmak.

“Bir zamanlar Viliya nehri boyunda Danyas adında yiğit bir delikanlı yaşarmış.” (s.39)

oba (29, 55-4, 154, 155, 182):Yaylacıların hayvanlarıyla birlikte yaz mevsimini geçirdikleri yüksek otlaklarda, ağaç ya da taştan yapılmış ilkel evlerden oluşan geçici yerleşmeler.

“Nara- Mançın Burkan bakmış ki adam orada iyileştirilemeyecek, alıp kendi obasına getirmiş.” (s.29)

orman (30, 63, 68): Ağaçların sık ya da seyrek, ancak kesintisiz bir örtü oluşturduğu alan.

“Etrafi yüksek dağlarla ve yeşil ormanlarla çevrili olan bir yerde Digenek adlı bir han yaşarmış.” (s.63)

ova (61, 173): Düz ya da azıcık eğimli, az çok kalın taşınmış toprak ve lığlarla örtülü, akarsularla parçalanmamış, daha yüksek yer biçimleriyle çevrelenmiş ve oluşum kökenleriyle ayrımlı türleri bulunan ana yer biçimlerinden biri.

“Ovalar, dağlar aşarlar; bir yandan da hüngür hüngür ağlarlar.” (s.61)

rüzgâr (46, 49): Havayuvvarında ayrımlı basınç altındaki yöreler arasında oluşan, yatay yönde, esiş yönü, süresi ve biçimleriyle ayrımlı hava devinimi.

“Biri doğudan gelen Ulan Rüzgârı olup esmeye başlamış; öbürü de, batıdan geleni ise San-Taş Rüzgârı olup esmeye başlamış.” (s.49)

sıradağ (52): Ortak özellikler gösteren, aralarında uzunlamasına vadilerin bulunduğu dağlar dizisi.

“Türkistan'daki Nurata sıradağları silsilesinin bir parçası da Koytaş Dağı'dır.” (s.52)

tan (53-2, 64, 97): gün ağarması.

“Gittiği yerde gözlerini hiç yummadan tanın atmasını bekler.” (s.53)

taş (27-2, 51, 52-2, 55-4, 70, 79, 86, 88, 91, 104, 112, 120, 122, 127-4, 151-4, 153, 188-2, 190-2, 195, 197, 202-3) : kayaç.

“Acaba bu taşlar hâlâ yerlerinde duruyor mu, yoksa...” (s.51)

vadi (152-3, 154): İki dağ arasındaki çukurca arazi veya geçit, koyak.

“Şehrin batısında, yemyeşil bir vadinin eteklerinde buz gibi bir pınar.” (s.152)

volkan (47-2, 48) : yanardağ.

“Bu için saplandığı yerde sönmüş bir volkan vardır.”(s.47)

yağmur (105): İklim olayının en önemli etkenlerinden biri; havayuvardaki su buğusunun yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne düşen yağışın sıvı durumda olanı.

“Tam o sırada bir kasırga kopar, bir yağmur başlar, göz gözü görmez olur.” (s.105)

yarımada (92): Ana kara ile bağlantı kurduğu kıstak yöresi dışında, üç yanından denizle çevrilmiş kara parçası.

“Mishor, Kırım yarımadasının Karadeniz kıyısında yer alan köylerden biridir.” (s.92)

yayla (27, 113, 201-2): Genellikle yüksek koyaklarla derince yarılp parçalanmış düz yüzeyler.

“Yaylaya çıkanlar arasında koyunları olanlar da vardır.” (s.201)

yıldız (26, 33-4, 34-2, 96, 97-2, 98-2, 145-4, 146): Geceleri gökte, kimileri parlakça, kimileri de donuk bir ışık noktası gibi görünen cisimlere verilen ad.

“Bulutsuz gecelerde göreceğiniz her yıldızın, hatta yıldız topluluğunun çok güzel efsaneleri vardır.” (s.96)

“Fakat hiç biri yere düşmez, gökyüzüne yükselerek orada yedi yıldız olarak kalakalırlar.” (s.26)

yöre (43, 147, 201) : Yakınlarda dört bir yan, bölge.

“Ahmet, yörenin en ünlü avcısıymış.” (s.147)

Eserde geçen kimya terimleri. altın (43-2): Doğada az bulunması dolayısıyla para olarak kullanılan ya da devletlerce para karşılığında saklanan değerli maden.

“Öylesine güzel şeyler hazırlamışlar ki madeni olan her şey altındanmış.” (s.43)

gümüş (43-2, 125): Parlak, beyaz renkli kolay işlenir, değerli bir maden.

“Niçin benim köpeğimin çanağı gümüşten de altından değil!” (s.43)

kömür (115, 116): Havasız ortamda kalan bitkilerin nem, basınç ve sıcaklık etkisiyle bozularak oluşturdukları yanıcı, kara-kahve renkli, katı özdek. (Başlıca bileşeni karbondur, bunun yanında hidrojen, kükürt, oksijen ve azot, ayrıca kül denilen mineral oksitleri içerir.)

“Onda da, küpün içindeki altınlar kömüre değil de yılanı dönüşüverir.” (s.116)

Eserde geçen edebiyat terimleri. atasözü (180):Eski kuşakların denemelerinden kalma yol gösterici, akıl verici yargı ve öğüt : Ak akçe kara gün içindir; Gülme komşuna gelir başına; Damlaya damlaya göl olur vb.

Anonim özellik taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği gözlem ve denemelerden, ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla dünya görüşünden oluşan, genel kural niteliğindeki kısa, öz, kalıplaşmış söz: Âlet işler, el övünür. Ak akça kara gün içindir. Çalma elin kapısını, çalarlar kapını. Ağlamayan çocuğa meme vermezler. Keskin sirke küpüne zarar. Çobansız koyunu kurt kapar. Taşıma su ile değirmen dönmez. Güvenme varlığa düşersin darlığa. Bakarsan bağ, bakmazsan dağ vb

Halkın, doğal ve toplumsal olaylarla ilgili kanıtlarını belirleyen özlü, kısa, geleneksel halk anlatımı.

“Bir atasözümüz vardır. ‘Baba oğluna bir bağ bağışlamış, oğul babaya bir salkım üzüm vermemiş.’der.” (s.180)

bayatı (86, 87): Azeri ve Türkmen halk şiirinde mâni türü.

“Yolcu, çocuğun göl gibi biriken kanını görünce kalbi ateşlenip yanar. Öyle bir bayatı söyler ki dağlara, derelere ses salar.” (s.87)

destan (21-2, 68): 1. Daha çok eski çağların kahramanlık olaylarını ve tanrıların, yiğitlerin, ulusların başından geçen olağanüstü halleri anlatan nazımlı ve uzun hikâye. 2. (Halk edebiyatı terimi) Topluluğu ilgilendiren olaylar üzerine düzölmüş uzun koşma.

“Milli kültürümüz için eşi bulunmaz bir hazine olan Kâşgarlı Mahmud’un elimize geçen tek eseri Dîvânü Lûgati’t- Türk’te efsanelerimiz ve destanlarımız hakkında bazı parçaların bulunması çok sevindiricidir.” (s.21)

efsane (21-7, 23, 24, 30, 33, 45-2, 47-2, 59-3, 60-2, 61, 72, 76-2, 77-2, 78, 86, 90, 91, 92, 94-2, 95, 96-4, 102-2, 104-4, 108-4, 110-2, 116, 122, 123-2, 124-4, 125-2, 126, 127-3, 129, 133, 134, 136, 137-4, 139-3, 143, 144, 145-2, 146-2, 152-4, 153-3, 155, 156, 158-7, 159-3, 160, 161, 162-2, 163-2, 164-2, 167, 168-2, 172-2, 174, 176, 178-3, 179, 180, 184-2, 186, 187-2, 190-4, 191-2, 192, 194-2, 195-2, 196, 200-2, 202, 203-3, 204, 206-7, 207) : Tarih öncesi Tanrıların yaşamları ve kahramanların serüvenleri yoluyla bir toplumun inançlarını, duygularını, eğilimlerini ve düşünce dizgesini yansıtan olağanüstü öykü.

“Milli kültürümüz için eşi bulunmaz bir hazine olan Kâşgarlı Mahmud’un elimize geçen tek eseri Dîvânü Lûgati’t- Türk’te efsanelerimiz ve destanlarımız hakkında bazı parçaların bulunması çok sevindiricidir.” (s.21)

“Bugünkü millî hududlarımızın dışında da benzer efsaneler anlatılır.” (s.76)

“Bu kale için daha değişik efsaneler de anlatılmaktadır.” (s.77)

“Onlar da içinde buldukları yerle ilgili bir efsaneyi dinlemenin keyfini yaşadılar.” (s.153)

fıkra (187): 1. İnce anlamlı, sakalı öykücük; Bektaşî fıkrası, Nasrettin Hoca'dan bir fıkra vb. 2. Gazete ve dergilerin belirli sütunlarında güncel konulan ele alan, başlıklı, imzalı yazı.

“Bölgeler; efsanelere, fıkralara, hatta masallara farklı bir gözle bakar ve onları sonuçlandırır.” (s.187)

harf (145): Bir dilin başlıca seslerini yazıda göstermeye yarayan işaret: a, b, c, ç, f, g, i vb.

“Aralarını birer çizgi ile birleştirirsek ortaya köşeli bir ‘ş’ harfi çıkabilir.” (s.145)

hikâye (30, 33, 43, 52, 54-2, 56, 68, 69, 71-2, 72, 76-3, 84, 82-2, 85, 90-2, 91, 100, 102, 110-2, 111, 112, 117, 133, 145, 147, 149, 151-3, 154, 155, 156, 159, 166, 167, 168, 170, 171, 172, 190-3, 191, 193, 195-4, 197-2, 199, 208) : Hayalde tasarlanan meraklı bir takım olayları anlatarak okuyanda heyecan veya zevk uyandıran ve çoğu ancak bir kaç sayfa tutan yazı.

“Bunların güzel hikâyeleri yüzyıllardan beri anlatılıp durur.” (s.30)

“Ama bilmeyiz ki o yıldızların her birinin güzel hikâyesi vardır. (s.33)

hoyrat (129): Güneydoğu Anadolu ile Irak Türk bölgesinde ezgi ile söylenen mani.

“Onların âdeta adlarıyla aynı anlama gelen hoyratlarında bu hasret dile getirilir, bu yâd elde kalma gözyaşı olup akar, gider.” (s.129)

kaynak kişi (59, 60-2, 108, 195): Kendisinden halk kültürüyle ilgili bilgiler sağlanan birey.

“Kaynak kişimiz söylemese bile biz biliyoruz ki yaşlı adamın bedduası benzer göl efsanelerinden farklı değildir.” (s.60)

kelime (21): Bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan, aynı dili konuşan kişiler arasında zihinde tek başına kullanıldığında somut veya soyut bir kavrama karşılık olan yahut da somut ve soyut kavramlar arasında geçici ilişkiler kurmaya yarayan dil birimi. Somut kelime: ağaç, taş, kedi vb. Soyut kelime: sevinç, üzüntü, kaygı, çalışkanlık vb. İlişki için: gibi, göre, dolayı, kadar, karşı, üzerinde vb.

“Mahmud’un ‘Barak’ kelimesini açıklarken verdiği bilgiler, bugün Anadolumuz’da benzeri anlatılan bir efsanemizi anlattığı için üzerinde durulmaya değer açıklamalardır.” (s.21)

kitabe (168): yazıt.

“Sanat tarihçileri ise, kitabesi olmadığı için kimin, ne zaman yaptırdığı bilinmeyen bu medrese için, 1250-1275 yılları arasını yapım yılları olarak kabul ederler.” (s.168)

mâni (92): Ortak halk yazınında bir deyiş türü. Saz ve tekke ozanları da bu türe ilgi göstermişler, maniler söylemişlerdir. Genellikle, dört dizeden oluşur; 5,6,7,8,10,14 dizeli olanları da bulunur. Daha çok, hecenin yedili ölçüsüyle söylenir. Uyak dizeli olanları da bulunur. Uyak düzeni a a b a biçimindedir; ab c b biçiminde olanları da vardır. Konuları hafif alay, sevi, ayrılık vb. duygularıdır. Manilerde anlatılmak istenen düşünce ya da duygu genel olarak son iki dizede toplanır: / İstanbul çarşısına / Gün doğar karşısına / Adam gönül verir mi / Kapı bir komşusuna.

“Köyün delikanlıları kızlara mâniler söyler, kavallarla oyun havaları çalıp eğlenirlermiş.” (s.92)

masal (77, 143-2, 187, 192): Temsillerle, eşyayı canlandırma, hayvanları dile getirme gibi yollarla çekici bir şekil verilmiş kısa hikâye.

Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, olağanüstü kişilerin başından geçen olağandışı olayları anlatan öykü türü. Kötülükle iyiliğin çarpıştığı olaylara bir tekerleme ile başlanır; sonunda iyilik üstün gelir. Konular peri, Keloğlan, hain vezir, padişah, şehzadeler, fakir kız ya da delikanlı gibi kahramanlar çevresinde döner.

“Kızın intiharı ile biten bu efsane masala yaklaşan bir yapıya sahiptir.” (s.77)

mesnevi (72-2): Her koşası ayrı uyaklı bir divan koşuk biçimi.

“Mesnevi, birçok maceralardan sonra Pervâne'nin, ölen kayınpederinin yerine tahta geçmek üzere Çin'e gitmesi, daha sonra Diyâr- Rum'da bulunan Şem'i yanına aldırmasıyla sona erer.” (s.72)

mısra (86): Koşukların her satırı.

“Lânet cümleleri şiir olur, bayatı olur, mısralara yansır.” (s.86)

mitoloji (68): efsanebilim, söylenebilim.

“Türk mitolojisinde kurdun önemli bir yeri vardır.” (s.68)

motif (örge, güdü) (22, 78, 91-2, 102-2, 104, 111, 123, 126, 127-2, 137, 150, 187-2, 200-2): Yazında ve sanatta sık sık yinelenen, temayı vurgulayıcı öge ya da süs.

Bir yapıtta sık sık yinelenen süsleyici öge.

“Türk dünyasının en yaygın efsaneleri taş kesilme motifi üzerine kurulur.” (s.78)

rübai (124): Dört dizeli ve özel tartılı bir koşuk.

“Merhum şairimiz Arif Nihat Asya da, Kıbrıs Rübaileri'nden birkaçında Canbulat Bey'e yer vermiştir.” (s.124)

şair (72, 137): Şiir yazan veya söyleyen sanatçı.

“...Türk şairlerinin bazıları tarafından da nazmedilmiştir.” (s.72)

şiiir (86, 93, 158-3): Seslerde, taylamlarda ve uyumlarda gösterdiği güzel bağdaşmalarla ve taşıdığı hayal, duygu ve fikir buluşlarıyla bizde canlı duygulanmalar izlenimler ve heyecanlar uyandıran nazım veya nesir halindeki edebiyat türü.

“Lânet cümleleri şiiir olur, bayatı olur, mısralara yansır.” (s.86)

üslûp (184): 1. Her yazarın, her sözenin (hatîbin) fikrini, duygularını anlatmak için kullandığı özel anlatış tarzı. 2. Bir sanatçının, bir sanat türünün veya bir sanat devrinin özel tarzı.

“Çelebimiz, her gittiği yerle ilgili pek çok güzel efsaneyi de derlemiş, kendi üslûbuyla bizlere sunmuştur.” (s.184)

Eserde geçen halkbilim terimleri. boy (21, 22-2, 68): Ortak bir atadan türediklerine inanılan toplumsal ve ekonomik ilişkilerinde anaerkil, ataerkil anlayışı uygulayan geleneksel topluluk, kabile, klan.

“Belki başka Türk boylarında da benzer efsaneler anlatılmaktadır.” (s.22)

oymak (155-2): Belli bir yerde oturan; dil, ağız ve kültür yönünden büyük bir türdeşlik gösteren; birden çok boy ve köyden oluşan; ata ruhu ya da Tanrıya inanan; genellikle bir yönetici ya da kurulca yönetilen; yapısında bulunan köy ve aileler arasında toplumsal, ekonomik, dinsel, kan ya da evlilik bağları bulunan siyasal nitelikteki topluluk, bk. boy, dil, ağız, kültür, köy.

“Horasan’dan Anadolu’ya geçen bir Türk oymağının başında, iki gözü de görmeyen bir oymakbaşı da vardır.” (s.155)

Eserde geçen tıp terimleri. cüzzam (156): İnsanlarda *Mycobacterium lepra*’nın oluşturduğu deri, mukoza ve sinirlerde granülomlu doku reaksiyonlarıyla belirgin hastalık, lepra.

“Bu kız cüzzam hastalığına yakalandığı için güzelliğinden hiçbir eser kalmamış.” (s.156)

Eserde geçen dinî terimler. Bismillah (36): “Yarattığı bütün varlıklara bol bol nimet veren, yardım eden ve bağışlayan Allah’ın adı ile” anlamına gelen ve bir işe başlarken söylenen besmele.

“Sağ ayağını havaya kaldırır; tam terazinin öbür kefesine koyacağı sırada ‘Bismillah’ deyiverir...” (s.36)

derviş (134-3, 184-5, 185-3):1. Dünyanın geçici nimetlerine tutku ile bağlanmayan, kendini Allah’a veren kişi. 2. Tarihte bir şeyhin gözetiminde bir tarikata girip tekkede hizmet ederek ibadetlerle meşgul olan, kendini bireysel ve ahlaki özellikleriyle geliştirmeye çalışan ve böylelikle nefsini arındırmaya ve gönlünü zenginleştirmeye çalışan kimse.

“Orhan Gazi zamanında (1324-1360) dünyayı dolaşan bir gezgin derviş varmış. Bu dervişin yolu Gebze’ye de düşmüş.” (s.184)

dua (50, 61, 91, 153, 157, 173, 192): Tek kişinin ya da din adamlarınca yönetilen tapınmaya, kutsamaya ve dinsel törene katılan kişilerin; yüce varlıkların, doğüstü güçlerin yardım ve acımalarını sağlamaları, onları yumuşatmaları için seslenişleri, yakarışları.

“Hemen dua ederek kurtuluşun yolunu bulmuşlar.” (s.50)

kilise (115): Hıristiyan tapınağı.

“Türkler Kocacık’ı fethedince kaledeki Sveti Jocu Kilisesi’ne hiç dokunmamışlar...” (s.115)

minare (115, 168): Camilerde ezan okunan, yüksek, ince yapılı kule. a. bk. külâh, şerefe, petek, pabuç, minare gövdesi, minare kürsüsü.

“Doğudan şehre girerken, uzaktan bakılınca eğri gibi görülen bir minaresi olan cami ile karşılaşacaksınız.” (s.168)

molla (121): 1. Büyük kadı. 2. Medrese öğrencisi.

“‘Mulla Mehmetler’ olarak da bilinen ‘Hasan Ağa Tekkesi’yle ilgili bir inanış vardır.” (s.121)

sahabe (69): Hz. Muhammet'in söylediklerini ve yaptıklarını, göz tanıklığına dayanarak anlatan kişi.

“Hz. Muhammed, sahabelerinden üç zati Ural Dağları bölgesine İslâmiyeti yaymak, İslâm dinini öğretmek için yollamış.” (s.69)

şehit (123, 199): Din yolunda canını veren kimse.

“Anlatıldığına göre bir sefer sırasında şehit düşen Mehmet Paşa oraya gömülmüştür.” (s.110)

Tanrı (29, 31-5, 32-3, 34, 39, 40, 68, 91, 152, 153): 1. Çoktanrıcılıkta var olduğuna inanılan insanüstü varlıklardan her biri. 2. Acunda varolan her şeyin yaratıcısı ve buyurucusu olduğuna inanılan yüce varlık.

“Çünkü, bölge insanların inanışına göre onlar Tanrı'nın sevgili kullarındanmış.” (s.91)

tekke (102-3):Tarikattan olanların barındıkları, ibadet ve törenler yaptıkları bina.

“Bu dağın tepesinde Karaoğlan Tekkesi diye bilinen bir tekke vardır.” (s.102)

türbe (112): İçinde, çoğu kez ünlü kişilerin gömülü bulunduğu yapı, anıtsal sin.

“Şeyh taşın düştüğü yere gelerek türbesini inşa ettirir.” (s.112)

veli (24, 103, 138): Allah'a iman ve içtenlikle yapılan kulluğun sonucunda onun sevgisizni ve dostluğunu kazanan ermiş kişi, evliya, eren.

“Burası, birkaç yüz yıl önce vefat etmiş bir velinin türbesidir.” (s.138)

Eserde geçen askerî terimler. gazi (164):1. Müslümanlarda düşmana karşı savaşa giden kimse. 2. Savaşta üstün başarı gösteren Müslüman hükümdarlara ve komutanlara verilen en yüksek san.

“Bağdat fethedilir, ancak şehitlerimiz orada kalmış, gazilerimiz ise zor şartlar altında dönmektedir.” (s.164)

ok (27-2, 32, 86): Yayla fırlatılan, ucunda sivri bir taş, demir, kemik parça bulunan avlanma ya da savaş aracı.

“Oğullardan biri yayını tartıp okunu fırlatmış.” (s.27)

sefer (110): Ordunun, savaş yapmak üzere genellikle yurt dışına yaptığı yolculuk.

“Anlatıldığına göre bir sefer sırasında şehit düşen Mehmet Paşa oraya gömülmüştür.” (s.110)

seferberlik (208): Bir ülkenin silâhlı kuvvetlerini sefer durumuna getiren, ülkenin ekonomisini ve yönetimini savaş gereklerine uyacak biçime sokan hazırlık ve önlemlerin tümü.

“Halk arasında bir inanışa göre bu balıklar seferberlikte pınarlarından ayrılıp savaş bitinceye kadar geri dönmemişler.” (s.208)

Eserde geçen gökbilim terimleri. gece (33, 34, 53, 57, 114, 164, 182): Gün kararmasından gün ağarmasına dek geçen zaman aralığı.

“Bulutsuz gecelerde göreceğiniz her yıldızın, hatta yıldız topluluğunun çok güzel efsaneleri vardır.” (s.96)

gökyüzü (26, 33, 34, 41, 53, 96, 98): Gözerimi üzerine kapanan, sonsuz yarıçaplı mavi kubbe; bu kubbenin iç yüzü.

“Gökyüzü âdeta bir efsaneler kümesidir. Bulutsuz gecelerde göreceğiniz her yıldızın, hatta yıldız topluluğunun çok güzel efsaneleri vardır.” (s.96)

güneş (38, 57, 97, 98-10, 151-3, 194-5): Kızgın gaz yığından oluşan, ısı ve ışık saçan, yeryuvarının da içinde bulunduğu dizgenin özeği olan gökcismi.

“Bu tartışmayla hiçbir şey hâllolmaz. Güneşi bekleyelim. Onu kim önce görürse o yılbaşı olsun.” (s.38)

mevsim (61): Güneş'in yıllık devinmesinde eşlek ile dönenceler (yaz ve kış dönenceleri) arasında geçirdiği zaman aralıklarının her biri . Bir yılda dört mevsim vardır: İlkbahar, yaz, sonbahar, kış.

“Belki de mevsimi gelince bazılarımızın bahçelerinde ötüşüp durular.” (s.61)

Ülker (145-5): Boğa (Öküz) takımyıldızı yakınında görülen birbirine yakın yedi yıldız; gerçekte 120 kadar yıldız olan bir açık yıldız kümesi.

“Gökyüzündeki yıldız kümelerinden birisi Yedi Kardeşler, diğeri de Ülkerler'dir.” (s.145)

Eserde geçen denizcilik terimleri. iskele (119, 185): 1. Geminin sol yanı. 2. Deniz taşıtlarının yanaştığı, çoğu tahta ve betondan yapılmış denize doğru uzanan yer.

“İnsanlar bundan sonra gemilerine binmeyip iskeleden karşıya yürüyerek geçeceklerini anlayan gemiciler dervişe yalvarmaya başlamışlar.” (s.185)

Eserde geçen müzik terimleri. kopuz (45-2, 46-9): Eskiden kullanılan ünlü halk sazı.

“Kopuzunu her çalışında Atamızın ölüm hakkındaki kaygıları kaybolurmuş.” (s.45)

şarkı (39-3):1. Kavuştaklı bir divan koşuk biçimi. 2. Bestelenerek ırlanan bir tür.

Ezgilenmek üzere veya o tarzda yazılan koşuk.

“O, bu arada şarkı söyleyenler arasındaki bir kızı çok beğenmiş ve ona âşık olmuş.” (s.39)

türkü (46): 1. Halkın ezgi ile söylediği her türlü deyiş. 2. Saz ozanlarının koşma biçiminde söyledikleri, dördüncü dizeleri her dörtlükte olduğu gibi yinelenen kavuşaklı koşuk.

“O, gece gündüz uyku yüzü görmeden günlerce kopuzunu çalar; türkülerini söyler.” (s.46)

Eserde geçen ticaret terimleri. tüccar (54-3): (tâcir'in çoğulu) ticaretle uğraşan kimse.

“Tüccar bu hilesini gittikçe ilerletmiş, neredeyse yarı yarıya indirmiş satacaklarını. (s.54)

Terimlerin Sıklık ve Ortaklık Tablosu

Eserde tespit edilen 85 terim anlamlı sözcük, 664 sıklık sayısı ile kullanılmıştır. Eserde en çok sıklık sayısına sahip terimler şunlardır:

efsane: 149 sıklık sayısı

hikâye: 59 sıklık sayısı

ay: 47 sıklık sayısı

Tablo 6. Terimlerin sıklık ve ortaklık tablosu

Sıra	Terim Anlamlı Sözcük	Sıklık	Ortaklık/Sayfa Numarası
1	ada	4	123, 125, 163-2
2	altın	2	43-2
3	atasözü	1	180

4	ay	47	29-2,32-4, 35-2, 36, 41-4, 42-2, 53, 65-2, 66-2, 97-5, 98-10,113-2, 115, 194-5, 204-2, 205-2
5	başkent	1	154
6	bayatı	1	87
7	Bismillah	1	36
8	bora	1	204
9	boran	1	205
10	boy	4	21, 22-2, 68
11	bucak	1	113
12	bulut	3	88, 96, 98
13	cüzzam	1	156
14	çay	13	41, 78, 80, 81, 82, 88, 100, 173, 174-4, 186
15	dağ	41	27-3, 28, 43-3, 44, 61, 63-3, 64, 68-2, 70, 84-3, 85, 86-4, 87, 102, 103,147, 151, 152, 154, 158-5, 173, 203-2, 204, 206
16	dere	3	133, 134, 173
17	deniz	3	47, 149, 184
18	derviş	11	134-3, 184-5, 185-3
19	destan	3	21-2, 68
20	dua	7	50, 61, 91, 153, 157, 173, 192

21	dünya	1	31
22	efsane	149	21-7, 23, 24, 30, 33, 45-2, 47-2, 59-3, 60-2, 61, 72, 76-2, 77-2, 78, 86, 90, 91, 92, 94-2, 95, 96-4, 102-2, 104-4, 108-4, 110-2, 116, 122, 123-2, 124-4, 125-2, 126, 127-3, 129, 133, 134, 136, 137-4, 139-3, 143, 144, 145-2, 146-2, 152-4, 153-3, 155, 156, 158-7, 159-3, 160, 161, 162-2, 163-2, 164-2, 167, 168-2, 172-2, 174, 176, 178-3, 179, 180, 184-2, 186, 187-2, 190-4, 191-2, 192, 194-2, 195-2, 196, 200-2, 202, 203-3, 204, 206-7, 207
23	fıkra	1	187
24	gazi	1	164
25	gece	7	33, 34, 53, 57, 114, 164, 182
26	gökyüzü	7	26, 33, 34, 41, 53, 96, 98
27	göl	39	49, 59-8, 60, 67-4, 78, 87, 88, 96-2, 119-3, 120, 147, 148-2, 162-3, 161-2, 163-3, 183-5
28	gümüş	3	43-2, 125
29	gün	2	88, 97
30	güneş	21	38, 57, 97, 98-10, 151-3, 194-5
31	harf	1	145
32	hikâye	59	30, 33, 43, 52, 54-2, 56, 68, 69, 71-2, 72, 76-3, 84, 82-2, 85, 90-2, 91, 100, 102, 110-2, 111, 112, 117, 133, 145, 147, 149,

			151-3, 154, 155, 156, 159, 166, 167, 168, 170, 171, 172, 190-3, 191, 193, 195-4, 197-2, 199, 208
33	hoyrat	1	129
34	iskele	2	119, 185
35	kasırğa	1	105
36	kaynak kişi	5	59, 60-2, 108, 195
37	kelime	1	21
38	kıyı	1	46
39	kilise	1	115
40	kitabe	1	168
41	kopuz	11	45-2, 46-9
42	kömür	2	115, 116
43	köy	9	57-3, 58-2, 104-2, 149-2
44	mâni	1	92
45	masal	5	77, 143-2, 187, 192
46	mesnevi	2	72-2
47	mevsim	1	61
48	mısra	2	86, 136
49	minare	2	115, 168
50	mitoloji	1	68
51	molla	1	121

52	motif	18	22, 78, 91-2, 102-2, 104, 111, 123, 126, 127-2, 137, 150, 187-2, 200-2
53	nehir	8	39-2, 57-2, 68, 108, 110, 150
54	oba	8	29, 55-4, 154, 155, 182
55	ok	4	27-2, 32, 86
56	orman	3	30, 63, 68
57	oymak	2	155-2
58	ova	2	61, 173
59	rübai	1	124
60	rüzgâr	2	46, 49
61	sahabe	1	69
62	sefer	1	110
63	seferberlik	1	208
64	sıradağ	1	52
65	şair	2	72, 137
66	şarkı	3	39-3
67	şehit	2	123, 199
68	şiir	5	86, 93, 158-3
69	tan	4	53-2, 64, 97
70	taş	36	27-2, 51, 52-2, 55-4, 70, 79, 86, 88, 91, 104, 112, 120, 122, 127-4, 151-4, 153, 188-2, 190-2, 195, 197, 202-3

71	Tanrı	16	29, 31-5, 32-3, 34, 39, 40, 68, 91, 152, 153
72	tekke	3	102-3
73	tüccar	3	54-3
74	türbe	5	112-5
75	türkü	1	46
76	Ülker	5	145-5
77	üslûp	1	184
78	vadi	4	152-3, 154
79	volkan	3	47-2, 48
80	veli	3	24, 103, 138
81	yağmur	1	105
82	yarımada	1	92
83	yayla	4	27, 113, 201-2
84	yıldız	17	26, 33-4, 34-2, 96, 97-2, 98-2, 145-4, 146
85	yöre	3	43, 147, 201

4.6.7. Eserde Geçen Yabancı Sözcükler

Eserde tespit edilen yabancı kökenli söz varlığı; anlam ve bağlamlarıyla birlikte verilmiştir.

Almighty (91): Tanrı, kutsal.

“Almighty (Tanrı) ’ye yalvarırlar.” (s.91)

Bosporus (135): (İng.) Boğaziçi

“ ‘Bosporus’(Boğaziçi) kelimesini açıklarken ‘Öküz Geçidi’ anlamlarına gelebileceğini yazar.” (s.135)

efsun (73) : (Far.) efsun a. esk. büyü.

“Hemen bir efsun okumuş ve Od ateş hâline gelivermiş.” (s.73)

eftalya (149): (Yun.) Deniz kızı.

“Köyün eski adı Eftalya imiş.” (s.149)

gospodin (109): (Rus.) bay, bey, efendi.

“Dile dile gospodin

Bilin nedir yetim

Her cün mezarıma cetirin...” (s.109)

giyotin (123): (Fr.) Fransa'da ölüm cezasına çarptırılanların başını kesmek için kullanılan araç.

“Unutularak açık bırakılmış havası verilen bu kapıların arkasına çark şeklinde birer giyotin yerleştirilmiştir.” (s.123)

kolhoz (56): (Rus.) SSCB döneminde köylülerin ortak olarak çalıştıkları tarım işletmesi.

“Taşavuz ilinin Oktyabr ilçesinin Aşır Kabayer Kolhozu'nda ‘Halanın Gırı’ denilen bir yer vardır.” (s.56)

medfun (110): (Ar.) Defnedilmiş, gömülmüş.

“Caminin türbesinde kimse medfun değildir.” (s.110)

Mikâil (174): (Ar.) Tanrı buyruğu ile, insanların rızkını dağıtmakla ve doğa olaylarının gerçekleşmesini sağlamakla görevli melek.

“Mikâil Peygamber, Allah’ın emriyle insanlığın emrine sunulan bütün tabiat harikalarını çağırır ve her birine sorar: ... (s.174)

mitoloji (68): (Fr.) efsanebilim, söylencebilim.

“Türk mitolojisinde kurdun önemli bir yeri vardır.” (s.68)

Motif : (22, 78, 91-2, 102-2, 104, 111, 123, 126, 127-2, 137, 150, 187-2, 200-2):
(Fr.) örge, güdü.

“Türk dünyasının en yaygın efsaneleri taş kesilme motifi üzerine kurulur.” (s.78)

pervane (72, 73): (Far.) 1. Geceleri ışık çevresinde dönen küçük kelebek, kepenek. 2. Döndüğünde bir mekanizmayı işleten bir eksene dikey olarak bağlanmış, iki veya ikiden çok kanattan yapılmış alet, uskur. 3. tar. Selçuklularda ve İlhanlılarda has, zeamet, tımar ile ilgili olarak verilen ferman. 4. sf. mec. Bir kimsenin yanından hiç ayrılmayan.

“Kız da pervane olup ateşin etrafında dönmeye başlamış.” (s.73)

rayon (78, 88): (Alm.) ilçe

“Gutgaşen rayonunda, halkın ‘Gız Gölü’ adını verdiği küçük bir göl vardır.” (s.88)

romantik (124): (Fr.)1. Romantizm akımından olan yazar. 2. Davranışlarında duygu ve coşkunun aşırı ölçüde etkisi bulunan 3. Romantizm ile ilgili.

“Diğer bir efsane ise romantikleştirilerek bitirilir. (s.124)

orijinal (104): (Fr.)1. Özgün. 2. Alışlagelenden daha değişik, şaşırtıcı nitelikte olan. 3. Fabrikasınca yapılmış olan, taklit olmayan (araç ve gereç). 4. Otantik.

“*Motifin orijinalliğinin yanında...*” (s.104)

otonom (106): (Fr.) Özerk, muhtar.

“*Nobırda, Yugoslavya'nın Kosova otonom bölgesinde, Priştine şehrinin kuş uçuşu 30 kilometre doğusunda bir yerleşme merkezidir.*” (s.106)

Şem (72-2): (Ar.) Mum, balmumu.

“*Şem'e olan âşkı dile getirilmiştir.*” (s.72)

tayy-i mekân (94): (Ar.)Keramet sahibi insanlarda olduğu öne sürülen bir çeşit beceri, kısa zamanda uzun mesafeler aşılması manasına gelir.

“*...Hacı Kağızman gibi pek çok velinin adına bağlanarak anlatılan ve tayy-i mekânın efsanelerimize yansımış en güzel örneklerini oluşturan nice anlatmalar vardır.*” (s.94)

teori (102-2): (Fr.) Kuram, nazariye.

“Gerçi yayılma ile ilgili çeşitli teoriler ileri sürülmüştür...” (s.102)

Yabancı Sözcüklerin Sıklık ve Ortaklık Tablosu

Eserde geçen yabancı sözcük olarak değerlendirdiğimiz 19 sözcük vardır. Bu sözcüklerin sıklık sayısı 39'dır. En fazla sıklık sayısına sahip yabancı sözcükler şunlardır:

motif: 18 sıklık sayısı

rayon: 2 sıklık sayısı

teori: 2 sıklık sayısı

Tablo 7. Yabancı sözcüklerin sıklık ve ortaklık tablosu

Sıra	Yabancı Sözcükler	Sıklık	Ortaklık/Sayfa Numarası
1	Almighty	1	91
2	Bosporus	1	135
3	efsun	1	73
4	eftalya	1	149
5	gospodin	1	109
6	giyotin	1	123
7	kolhoz	1	56
8	medfun	1	110
9	Mikâil	1	174
10	mitoloji	1	68
11	motif	18	22, 78, 91-2, 102-2, 104, 111, 123, 126, 127-2, 137, 150, 187-2, 200-2
12	pervane	2	72, 73
13	rayon	2	78, 88
14	romantik	1	124
15	orijinal	1	104
16	otonom	1	106
17	Şem	2	72-2
18	tayy-i mekân	1	94

19	teori	2	102-2
----	-------	---	-------

4.6.8. Eserde Geçen Kalıplaşmış İfadeler

Eserde geçen kalıplaşmış ifade olarak değerlendirdiğimiz söz varlığı ögeleri, bağlamlarıyla birlikte verilmiştir.

adamın biri (27)

“Bir zamanlar adamın biri iki oğlunu da yanına alarak Tom etrafındaki dağlara avlanmaya gitmiş.” (s.27)

Allah’ın dediği olmuş (143)

“Anlatıldığına göre vaktiyle bir babanın iki çocuğu varmış. Allah’ın dediği olmuş, çocuklarının annesi vefat etmiş. s.143”

Allah’ın emriyle (174)

“Mikail Peygamber, Allah’ın emriyle insanlığın emrine sunulan bütün tabiat harikalarını çağırır ve her birine sorar...s.174”

aradan günler geçmiş (33, 126)

“Aradan günler geçmiş, bizim gururlu avcı da avlanmaya devam ediyormuş.” (s.33)

Ben diyeyim Ayşe ile Ali, siz deyiniz Fatma ile Mehmet (151)

“O civarda yaşayan ailelerden birinin iki çocuğu varmış: Biri kız biri oğlan. Ben diyeyim Ayşe ile, siz deyiniz Fatma ile Mehmet.” (s.151)

bir gün böyle, beş gün böyle (172)

“Bir gün böyle, beş gün böyle derken zavallı hayvan susuzluktan yanmış.”
(s.172)

bir gün (25, 29, 31, 33, 47, 55, 57, 61, 63, 67, 84, 88, 98, 119, 143, 152)

“Bir gün, kendisini bir hastaya götürmüşler.” (s.29)

“Bir gün, nereden çıktığı bilinmez, aç gözlü bir cin belirivermiş.” (s.31)

bir zaman (25, 27, 33, 39, 43, 49, 50, 52, 53, 57, 67, 80, 96, 152, 159, 162, 166,
182, 188)

“Bir zamanlar Viliya nehri boyunda Danyas adında yiğit bir delikanlı yaşarmış.” (s.39)

“Bir zamanlar Isık Göl adlı bir kız varmış.” (s.49)

Bismillah (36)

“Sağ ayağını havaya kaldırır; tam terazinin öbür kefesine koyacağı sırada ‘Bismillah’ deyiverir...” (s.36)

buyurun (160)

“Buyurun dede...” (s.160)

çok eski zamanlar (30)

“Olay, çok eski zamanlarda yaşanmış.” (s.30)

derken (26)

“Derken Böközi yerinden kalkıp zindanın demirlerini parçalar; böylece zindandan kurtulurlar. s.26”

eski zamanlarda (68)

“Eski zamanlarda, Uzak Doğu’da, yüksek karlı dağlarda yaşayan bir babanın dört evladı varmış.” (s.68)

Ey Allah’ım (61)

“Ey Allah’ım beni guguk kuşu eyle!” (s.61)

gönül bu ya (203)

“Gönül bu ya, ikisi de aynı genç kıza âşık olmuşlar.” (s.203)

gün gelmiş (54)

“Gün gelmiş, birkaç buğday tanesiyle terazisini denkleştirir olmuş.” (s.54)

gün olur (206)

“Gün olur genç anne heyecanlanmaya başlar; bir bebek beklemektedir.” (s.162)

günlerden bir gün (49, 50, 74)

“Günlerden bir gün hanın ülkesinde düşmanları baskın düzenlemiş.” (s.50)

günün birinde (159)

“Günün birinde şingirtılar ve şakırtılarla bir zincirin sarkıtıldığı görülmüş.” (s.159)

hak rızası için (134)

“Bacım, der, karnım aç, Hak rızası için biraz yiyeceğiniz yok mu?” (s.134)

harmanın taş olsun (56)

“Harmanın taş olsun.”(s.56)

kim bilir (62)

“*Kim bilir belki de yıllar önceki acısından dolayı öyle yapıyordur.*” (s.62)

kusura kalmayın (56)

“*Kusura kalmayın; atım çok acıktığı için bekleyemedim.*” (s.56)

lütfen (185)

“*Aman sultanım, Boğaz’ı doldurup ekmeğimize mâni olma. Sonra İstanbul’dan İzmit’e gemiciler geçemez olur. Lütfen...*”(s.185)

ne çare (29)

“*Ne çare, suyu bir türlü bulamamış.*”(s.29)

ne olursa olsun (64)

“*Ne olursa olsun kaçak âşıkları yakalamak isteyen han bu sefer kendisi yollara düşmüş.*” (s.64)

nur topu gibi bebek (162)

“*Genç karı kocanın nur topu gibi bir bebekleri olmuştur.*” (s.162)

ömrü uzun olsun (162)

“*Çocuğunuzun ömrü uzun olsun...Kızım, sana da sağlıklı günler dilerim.*”(s.162)

özür dilerim (56)

“Harman yerinden biraz yemlik aldım. Özür dilerim.” (s.56)

parça parça olasıca (74)

“Parça parça olasıca, nerelere kayboldun?” (s.74)

Rabbim Koca Rabbim (193)

“Rabbim Koca Rabbim! Susuzdum, susuzluğum geçti; açtım, açlığım geçti; yorgundum, dinlendim.” (s.193)

rica etmek (184)

“Gemicilere rica etmiş.” (s.184)

sağlıklı günler dilemek (162)

“Çocuğunuzun ömrü uzun olsun...Kızım, sana da sağlıklı günler dilerim.” (s.162)

saymakla bitmez ki (100)

“Saymakla bitmez ki.” (s.100)

şükürler olsun (153)

“‘Hâlimize şükürler olsun’ demekten kendilerini alamazlar.” (s.153)

Tanrı buyruğu (33)

“Sen bu hayvanları niçin öldürüyorsun?..Tanrı’nın buyruğu ile mi, kendi iradenle mi?” (s.33)

Tanrı’nın sevgili kulu (91)

“Çünkü, bölge insanların inanışına göre onlar Tanrı’nın sevgili kullarındanmış.” (s.91)

Taş üstüne taş olasin! (148)

“Avcı Ahmett, Avcı Ahmettt, taş üstüne taş olasin!..” (s.148)

vaktiyle (21, 23, 47, 54, 65, 74, 113, 125, 129, 143, 144, 149, 156, 172, 199, 204)

“Vaktiyle bir Altay ailesinin Guk adında bir genç kızı varmış.” (s.23)

“Vaktiyle abdallar göç etmeye başlamışlar.” (s.21)

Ya Allah (183)

“Oğlan, ‘Ya Allah’ deyip atını göle sürüverir.” (s.183)

Kalıplaşmış İfadelerin Sıklık ve Ortaklık Tablosu

Eserde kalıplaşmış ifade olarak değerlendirdiğimiz 40 ifade yer almaktadır. Bu ifadelerin sıklık sayısı 88’dir. En fazla sıklık sayısına sahip kalıplaşmış ifadeler şunlardır:

bir gün: 16 sıklık sayısı

bir zaman: 16 sıklık sayısı

vaktiyle: 16 sıklık sayısı(Bu kalıp ifadeler kurguya dayalı, öyküleyici anlatıma sahip türlerde sıkça kullanılır.)

Tablo 8.Kalıplaşmış ifadelerin sıklık ve ortaklık tablosu

Sıra	Kalıplaşmış İfadeler	Sıklık	Ortaklık/Sayfa Numarası
1	adamın biri	1	27
2	Allah’ın dediği olmuş	1	143
3	Allah’ın emriyle	1	174
4	aradan günler geçmiş	2	33, 126
5	Ben diyeyim Ayşe ile Ali, siz deyiniz Fatma ile Mehmet	1	151

6	bir gün böyle, beş gün böyle	1	172
7	bir gün	16	25, 29, 31, 33, 47, 55, 57, 61, 63, 67, 84, 88, 98, 119, 143, 152
8	bir zaman	16	25, 27, 33, 39, 43, 49, 50, 52, 53, 57, 67, 80, 96, 152, 159, 162
9	Bismillah	1	36
10	buyurun	1	160
11	çok eski zamanlar	1	30
12	derken	1	26
13	eski zamanlarda	1	68
14	ey Allah'ım	1	61
15	gönül bu ya	1	203
16	gün gelmiş	1	54
17	gün olur	1	206
18	günlerden bir gün	3	49, 50, 74
19	günün birinde	1	159
20	hak rızası için	1	134
21	harmanın taş olsun	1	56
22	kim bilir	1	62
23	kusura kalmayın	1	56
24	lütfen	1	185
25	ne çare	1	29
26	ne olursa olsun	1	64
27	nur topu gibi bebek	1	162
28	ömrü uzun olsun	1	162
29	özür dilerim	1	56
30	parça parça olasıca	1	74
31	Rabbim Koca Rabbim	1	193
32	rica etmek	1	184
33	sağlıklı günler dilerim	1	162
34	saymakla bitmez ki	1	100
35	şükürler olsun	1	153
36	Tanrı buyruğu	1	33

37	Tanrı'nın sevgili kulu	1	91
38	Taş üstüne taş olasın!	1	148
39	vaktiyle	16	21, 23, 47, 54, 65, 74, 113, 125, 129, 143, 144, 149, 156, 172, 199, 204
40	Ya Allah	1	183

4.6.9. Eserde Geçen Özel Adlar

Eserde geçen özel adlar; bayram adları, coğrafi adlar, dil adları, din ve inançla ilgili adlar, eser adları, gök cisimleriyle ilgili adlar, kişi adları, millet ve topluluk adları, savaş adları, yapıt adları, yer adları ve ülke adları olmak üzere gruplandırılarak metindeki bağlamlarına örnekler verilmiştir.

“101 Türk Efsanesi” adlı eserde geçen bayram adları.

Hıdırellez (176, 177)

” Hıdırellez gelince Kızlar Kavağı'na gelen gençler kavağa çivi çakarak dilekte bulunurlar.” (s.177)

“101 Türk Efsanesi” adlı eserde geçen coğrafi adlar.

Ağreçki geçidi (190)

Ağrı Dağları (203)

Akdağlar (43)

Aladağlar (43)

Ali Dağı (84)

Altaylar (47)

Anamas (203)

Aral Gölü (47)

Arpaçay (80-2, 81-3)

Artos Dağı (204-6)
Bakû Körfezi (76)
Balbozandere (100)
Balkaş Gölü (47)
Bayoğlu Korusu (100)
Bing ller (162)
Bistriça nehri (110)
Bozdağlar (43)
Büyük Altaylar (47)
Büyük Delice ayı (174-3, 175-2)
Ceyhun (47)
 kelez (203)
Dubrak dağı (151-2)
Ereng ruh (203)
Gelin Kayaları (78, 79)
Geyti Dağı (84, 85-2)
Gız Gölü (88, 89)
Hasan Dağı (84)
Hasan Dağı (102)
Hasan (203)
Hazar Denizi (47, 76-2, 77)
Hazar Gölü (162-3)
Isık G l (47)
İli ırmağı (47)
İrtiş nehri (47)
İvriz ayı (186)

Kaçkar dağları (147)
Kadırga Yaylası (201-3)
Kara Tağ (43)
Karacadağ (158-3, 159)
Karadağ (203-8)
Karadağlar (43)
Karadeniz (92-2)
Karaoğlan Dağı (102)
Karasanlılar Boğazı (100)
Kocacık Yaylası (113)
Kocayain Deresi (195)
Kollababa Doruğu (158)
Koytaş Dağı'dır (52)
Köymen Dağı (55)
Kurt Vadisi (100)
Maralgöl (78)
Murat Dağı (84)
Murat Nehri (203)
Nurata sıradağları (52)
Pınarbaşı Irmağı (144)
San Taş Rüzgârı (47)
Seyhun (47)
Siriderya nehri (45-3, 46-3)
Sitiniça nehri (108-2)
Süphan (203)
Süpürgeç Dağı (203-8)

Şaman Dağı (28)
Tarbagatay Dağları (47)
Tırnaovası (100)
Tohma Suyu (188)
Toros dağları (126)
Ulan Rüzgârı (47)
Ural Dağları (22, 68- 69-2)
Ural (47)
Van Gölü (204)
Viliya nehri (39-2)
Volga (47)
Yenice Ovası (102)
Yılık Sıkkan Göl (Yılık Çıkan Göl) (67)
Zaysan Gölü (47)
Zih Burnu (76)

“101 Türk Efsanesi” adlı eserde geçen coğrafi adların metindeki bağlamlarına örnekler.

“Başkurtlar’ın Salcuvu ,Katay ve Barın boylarında(UralDağları’nın doğusundaki alanda) işittiğimiz bir efsaneye göre...” (s.22)

“Bir zamanlar Viliya nehri boyunda Danyas adında yiğit bir delikanlı yaşarmış.” (39)

“Volga ve Ural’ın döküldüğü Hazar Denizi, Seyhun ve Ceyhun’un döküldüğü Aral Gölü, İli’nin döküldüğü Balkaş Gölü ve İrtiş’in içinden akıp geçtiği Zaysan Gölü.

Tarbagatay Dağları, son iki gölün arasında kuzeybatı güneydoğu arasında uzanır.”
(s.47)

“Türkistan’daki Nurata sıradağları silsilesinin bir parçası da Koytaş Dağı’dır.”
(s.52)

“Köymen Dağı’nda çeşitli obalar yaşarmış.” (s.55)

“101Türk Efsanesi” adlı eserde geçen dil adları ve metindeki bağlamına örnekler.

Türkçe (100, 154)

“Anadolu’daki pek çok il ve ilçemizin adında, Türkçemizin güzel söyleyişlerinin izlerini bulabilirsiniz.” (s.154)

“101 Türk Efsanesi” adlı eserde geçen din ve inançla ilgili özel adlar.

Allah (45, 61, 118-2, 143-3, 157, 163-3, 173, 174, 183, 184, 192, 197, 198)

Cin (31-3, 32-4)

Hızır (160-3, 163, 202)

Hristiyan (144-3, 156)

İslâm(İslâmiyet) (68-2, 110)

Kadiri (112)

Mikâil Peygamber (174-2)

Müslüman (90, 91, 94-2, 102, 142, 144, 178-2)

Rabb (193-2)

Tanrı (29, 31-5, 32-3, 34, 39, 40, 68, 90, 152)

“101 Türk Efsanesi” adlı eserde geçen din ve inançla ilgili özel adların metindeki bağlamlarına örnekler.

“Bir gece rüyasında Allah ona “ölüm” sözünü ağzına almadığı sürece yaşayacağını söylemiş.” (s.45)

“Eskiden ay tutulunca, Tofa’lar cini korkutmak için aya doğru ok atarlarmış.”(s.32)

“101 Türk Efsanesi”nde geçen eser adları.

Çıplak Pınarı efsanesi (158)

Dedem Korkud Kitabı (75)

Dîvânü Lûgati’t Türk (21)

Kamus Tercümesi (75)

Karacadağ şiiri (158)

Kitâb-ı Dedem Korkud (68)

Seyahatname (184)

Şem ü Pervane (72-2)

Şeyh Kemal efsanesi (165)

Üç Tepe Kalesi efsanesi (158)

Zembilfüroş efsanesi (158)

“101 Türk Efsanesi”nde geçen eser adlarının metindeki bağlamlarına örnekler.

“Millî kültürümüzün en değerli eserlerinden biri olan Kitâb-ı Dedem Korkud’da ondan övgü ile bahsedilir.” (s.68)

“Evliya Çelebi’nin Seyahatname adlı eserinde pek çok efsaneye de yer verilir.”(s.184)

“Evinin penceresinden bu dağı seyretmiş, hatta onunla ilgili ‘Karacadağ’ adlı uzunca bir şiir de yazmıştır.” (s.158)

“101 Türk Efsanesi” adlı eserdeki gök cisimleriyle ilgili özel adlar.

Ceti- Kaan/ Yediggen (26)

Çolpan Yıldızı /Tan Yıldızı (96, 97)

Kervankıran (96)

lker (96, 145-5, 146-2)

Yedi Kardeşler (96, 145-3, 146-2)

“101 Türk Efsanesi” adlı eserdeki gök cisimleriyle ilgili özel adların metindeki bağlamlarına rnekler.

“Altaylıların “Ceti- Kaan”/ Yediggen dedikleri yıldızlar işte bu yedi arkadaştır.”(s.26)

“Kervankıran, lker, Yedi Kardeşler ve daha niceleri için bu efsaneler anlatılır.” (s.96)

“101 Türk Efsanesi” adlı eserde geçen kişi adları.

1.Alâeddin Keykubad (168)

2.Alâeddin Keykubad (168)

3. Alâeddin Keykubad (168)

Abdülkadir İnan (21)

Ahmed Baba (94)

Ahmet Ağa (92-5)

Ahmet (100)

Ahmet (147-7, 148-6)
Akbaba (102, 103-2)
Ali (151)
Araa- Höö (29)
Arif Kera (108)
Arif Nihat Asya (124)
Arzı (92-11, 93)
Ay (194-4)
Aydede (205-3)
Aykız (53-3)
Ayşe Abla (92)
Ayşe (100)
Ayşe (151)
Bafralı Hanife Zorlu (195, 196)
Bayburt (158)
Bekir Ağa (92-2)
Bekir Çobanzade (93)
Bismil (158)
Boyacı Yusuf (170-2, 171-2)
Bozoğlan (102-2)
Böközi (25)
Caan-Kös (25)
Caan-Oos (25)
Canbulat Bey (123-2, 124-4)
Cügürü (25)
Çermik (158)

Çetebaşı Kemal(Kemal) (170-5, 171-3)
Çin Padişahı Fagfür (72)
Çolpan (96-5, 97-3)
Dedem Korkut (45, 46)
Digenek (63-3)
Diyâr- 1 Rum Padişahı Jâle (72)
Diyarbakır (158-3, 159)
Dördüncü Murad(Sultan Murad) (164-4)
Dr. Mehmet Önder (152-2, 153)
Ergani (158)
Evliya Çelebi (156-2, 184-2, 185)
Fatma (100)
Fatma (151)
Ferhat (206-7, 207-10)
Fetahmet Baba (158)
G. Elezoviç (110)
Gazi Mehemmed (110)
Gelin Kız (205)
Gevi Ana (205-2)
Geyti (84-6, 85-3)
Guk (23)
Güneş (98, 99)
Güneş (194-4)
Hacı Bayram Veli (94)
Hacı Bektaş Veli (134)
Hacı İbrahim Devletli (94)

Hacı Kağızman (94)
Hacı Mehmet Buba (121-5, 122)
Hala Sultan (119)
Hıdır İlyas Baba (54-2)
Horasan Hoca (112)
Hz. Muhammed (68)
Isık Göl (49-4)
İ. Hami Danişmend (110)
İlmihan (100)
İskender Bey (113-2, 114)
Jean Thevenot (156)
Kadıncık Ana (134-3)
Kadirli Halil Karabulut (117)
Kara Koyun (139)
Karacaoğlan (75)
Karaoğlan (102-2, 103-4, 104)
Karatı- Kaan (25)
Karay (63-4)
Kâşgarlı Mahmud (21)
Kontuş (94-2, 95-4)
Korkut (45-3, 46-8)
Korkut Ata (45)
Korycki (94, 95)
Künkız (53-3)
Lala Mehmet(Arap Lala) (121-4, 122-7)
Macar Türkoloğu Dr. Ignaz Kunos (178-2)

Mehdi (84-5, 85-3)
Mehmet Dede (106-3, 107)
Mehmet Önder (133)
Mehmet Paşa (110-2)
Mehmet (100)
Mehmet (141-10, 142-4)
Mehmet (151)
Mehmetçik (137-2, 138)
Memik Dede (94)
Munzur (94)
Mustafa Paşa (123)
Nara- Mançın Burkan (29)
Od (72, 73)
Orhan Gazi (184)
Osduk Baba (158)
Pervane (72, 73)
San-Taş (49)
Sara (80-8, 81-5)
Sarı Kızlar (113, 114-2)
Su Anası (93-2)
Sultan (154-2,153)
Şah (72)
Şem (72-2)
Şevket Beysanoğlu (159)
Şeyh Ahmet Mürsel (112)
Şeyh Bilecen (94)

Şeyh Hasan (112-3)
Şirin (35-9, 36-3)
Şirin (206-3, 207-6)
Tarmaçı (25)
Tındaacı (25)
Turaç (74-5)
Ulan (49)
Umırzaya (63-3, 64-2)
Uzun-kol (25)
Yahyapaşa (110, 111-2)
Yusuf (92-2)
Yusuf (143-4)
Ziya Gökâl (158)
Zühre (66)

“101 Türk Efsanesi” adlı eserde geçen kişi adlarının metindeki bağlamlarına örnekler.

“Nowogrodek’te Kontuş adında fakir bir çoban varmış.” (s.94)

“Bir zamanlar yedi arkadaş varmış; yeryüzünde Caan-Oos, Uzun-kol, Tarmaçı, Tındaacı, Cügürü, Böközi ve Caan-Kös. Bunların her birinin de farklı farklı özellikleri varmış...Karatı- Kaan bir gün bunların hepsini birden çağırır.” (s.26)

“Vaktiyle bir Altay ailesinin Guk adında bir genç kızı varmış.” (s.23)

“Nara- Mançın Burkan bir yandan da hastalara bakarmış.” (s.29)

“Şirin çok güzel bir kızmış ev bu güzelliği dillere destan olunca ay da bu durumu iştmiş ve Şirin’i kıskanmaya başlamış.” (s.35)

“Ayrıca; doğudan gelen yiğidin adı Ulan, batıdan gelenin ise San-Taş imiş.”(s.49)

“101 Türk Efsanesi” adlı eserde geçen millet ve topluluk adları.

Allebenli (170)

Altay (23-4 , 25, 26)

Anadolu Türkleri (45)

Anamurlu (135)

Ardıçlılar (174)

Arnavut (113)

Avrupa Türkleri (102)

Barın (22)

Başkurt (22,63, 65, 67-2, 68-3)

Bulgarlar (100)

Çiçeklipınarlı (176, 177)

Darendeliler (188)

Ereğlili (126)

Erzincanlılar (166, 167)

Fransız (156)

Gagauz (98)

Gazi Antepliler (170-2)

Hakas (27)

İngilizler (123)

İnguşlar (90)

Karakalpak (54)
Katay (22)
Kazak Türkleri (37, 43)
Kazak (37, 39, 41, 43, 45, 46-2, 68)
Kerküklüler (129, 130-2)
Kıbrıslı (126, 135-2, 136)
Kırgız (47, 49, 50, 68)
Kocacıklı (113-2, 114)
Konyalı (126)
Kumuk (90)
Niğdeliler (193)
Nobırdalılar (106, 107)
Nogay (68)
Özbek (52, 53)
Polonya Türkleri (95)
Rum (137)
Salcuvu (22)
Sarıkızlı (186)
Soyot –Urenha Türkleri (21)
Şor (30)
Tatar (57, 59)
Teleüt (34)
Tofa (32)
Tuva (29)
Türk (21, 37, 45, 59, 63, 78, 68-2, 94, 96, 100-2,102, 104, 108,106-2, 113-2, 115, 119-3, 123-7, 124, 125, 126,129, 133, 142, 144-2, 155, 190, 191, 194)

Türkiye Türkleri (37)

Türkmen (55, 56, 126, 154)

Urfalılar (129-2)

Uygur (35)

Venedikliler (123)

Yunanlı (150-2)

“101 Türk Efsanesi” adlı eserde geçen millet ve topluluk adlarının metindeki bağlamlarına örnekler.

“Başkurtlar’ın Salcuvu, Katay ve Barın boylarında (Ural Dağları’nın doğusundaki alanda) işittiğimiz bir efsaneye göre...Belki başka Türk boylarında da benzer efsaneler anlatılmaktadır.” (s.22)

“Bir zamanlar bir Başkurt avcının Köktüş (Gök Göğüs) adında bir köpeği varmış.” (s.67)

“Kuşatma sırasında Venedikliler Magosa hisarlarının taş duvarlarındaki kale kapılarından birini bilerek açık bırakmakta, Türklerin bu kapıdan girmelerini sağlamaktadır.” (s.123)

“Toros dağlarındaki bir pınarda yıkanmakta olan bir Türkmen güzeli tasını düşürmüştü.” (s.126)

“Eskiden ay tutulunca, Tofa’lar cini korkutmak için aya doğru ok atarlarmış.” (s.32)

“Kazak Türklerinin takvimi ise, Türkiye Türklerinde görmediğimiz bir başka takvimdir.” (s.37)

“101Türk Efsanesi” adlı eserde geçen savaş adları ve bağlamlarına örnekler.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı (137)

Kurtuluş Savaşı (137)

Malazgirt Zaferi (154)

“1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ’yla ilgili pek çok efsane anlatıldı.”(s.137)

“Malazgirt Zaferi kazanılmış, Selçuklular Anadolu içlerine doğru ilerlemektedir.”(154)

“101 Türk Efsanesi” adlı eserde geçen ülke adları.

Anadolu Selçukluları (168)

Azerbaycan (70,72, 74, 76, 78, 80, 82, 84, 86, 88)

Budin Beylerbeyliği (110)

Bulgaristan (100)

Kazakistan (43,45)

Kazan (61)

Kıbrıs (119, 122, 123-3, 124, 125-2, 135-2, 137)

Kırım (92-2, 93)

Kosova (106, 108,110)

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (117, 119, 121, 123, 125, 127, 135, 137)

Makedonya (113-2, 115)

Polonya (94, 95)

Romanya (96)

Rusya (95)

Selçuklu (154-3)

Tataristan (57)

Türkiye (84, 100, 106, 119-2, 129, 137)

Yugoslavya (106-2,108, 110-2, 112)

Yunanistan (102, 113)

“101 Türk Efsanesi” adlı eserde geçen ülke adlarının metindeki bağlamlarına örnekler.

“ Dünyanın her yerinde olduğu gibi, Türkiye’de ve Azerbaycan’da bazı dağlar insan adlarıyla anılır.”(s.84)

“ Nobırda, Yugoslavya’nın Kosova otonom bölgesinde, Priştine şehrinin kuş uçuşu 30 kilometre doğusunda bir yerleşme merkezidir.”(s.106)

“ Kocacık, bugün Makedonya-Yunanistan hududuna yakın, Arnavut köyünde yer alan Manastır iline bağlı Dereibâlâ ilçesinin bir bucak merkezidir.” (s.113)

“ Malazgirt Zaferi kazanılmış, Selçuklular Anadolu içlerine doğru ilerlemektedir.”(s.154)

“101 Türk Efsanesi” adlı eserde geçen yapıt adları.

Ali Paşa Camii ve Hamamı (111)

Altın Kalbur pınarı (152, 153)

Balıklı Pınar (208-2)

Balbozan Değirmeni (100)

Bayraklı Camii (110)

Boyacı Yusuf Kadı Kemaleddin Camii(Boyacı Camii) (170, 171-2)

Bursa Kalesi (156, 157)

Çifte Hamam (110)

Çifte Minareli Medrese (168)
Çocuk Taşı (128)
Gazi Mehmet Paşa Camii ve Hamamı (110-2)
Gedik Ahmet Paşa Camii ve Hamamı (111)
İnce Minareli Medrese (168)
Karaoğlan Tekkesi (102)
Keçeci Baba Türbesi (112)
Kılıç Ali Paşa Camii ve Hamamı (111)
Kocacık Kalesi (113)
Kurila Tekkesi (112)
Leftari Kalesi (123)
Mehmet Dede Türbesi (106)
Namaziye Camii (115)
Peygamber Pınarı (126)
Sultan Tekkesi (119, 120)
Süt Köprüsü (108, 109)
Sveti Jocu Kilisesi (115)
Şems Kuyusu (126)
Şems Türbesi (126-2)
Şeyh Hasan Türbesi (112)
Yenice Tekkesi (102)

“101 Türk Efsanesi” adlı eserde geçen yapıt adlarının metindeki bağlamlarına örnekler.

“İstanbul’daki Kılıç Ali Paşa Camii ve Hamamı, Afyon’daki Gedik Ahmet Paşa (İmaret) Camii ve Hamamı, Tokat’taki Ali Paşa Camii ve Hamamı ile ilgili olarak da aynı hikâye anlatılır.” (s.111)

“Bu sebeple köprünün adı ‘Süt Köprüsü’ olarak kalır.” (s.109)

“Türkler, Kocacık’ı fethedince kaledeki Sveti Jocu Kilisesi’ne hiç dokunmamışlar.” (s.115)

“Konya’daki İnce Minareli Medrese’nin minaresini seyretmeye doyamazsınız.” (s.168)

“Gelin Mezarı, denilen yer küçük bir binadır.” (s.104)

“101 Türk Efsanesi”nde geçen yer adları.

Adana (143)

Adapazarı (113)

Afyon (76, 111, 156)

Ağrı (190, 206)

Akkaya (100)

Akköy (206)

Aksaray (168)

Alanya (76)

Alleben (170-2)

Amasya (144, 192, 206)

Anadolu (21, 23-4, 43, 47, 59-2, 76, 84, 90-2 102, 104-2, 106, 112, 125, 126-3, 127-2, 129, 133-5, 134-2, 135-2, 137, 139, 141-3, 145-2, 154-2, 155, 156-3, 190, 191, 192, 197, 200)

Anamur (135, 136, 192)

Ankara (133, 192)

Antalya (145)

Ardıçlı köyü (174-2)
Arnavut köyünde (113)
Artvin (147)
Asya (156)
Aşağı Baf (121)
Aşır Kabayer Kolhozu (56)
Atayurt (47)
Avcı Ahmet Tepesi (147-2)
Avrupa (156, 201)
Ayaş (156)
Aydın (165)
Bafra (195)
Bağdat (164-4)
Bakû (76)
Balıkesir (149-3, 150)
Balıklı Göl (1150)
Balkanlar (108, 139, 141)
Balkayası (144)
Batı Trakya (102, 104)
Bayındır (180)
Belde-i Rum (134)
Bereze köyü (57)
Beşevler köyleri (114)
Bingöl (151)
Bitlis (152, 153)
Boğaz (184)

Boğazlayan (208-2)
Boğazmahalle (100)
Bosporus (135)
Burdur (154, 155-2)
Bursa (113, 156-45, 192)
Büyük Akveren köyü (197, 198)
Cerrah köyü (113)
Ceyhan (143)
Çıksorut (170)
Çiçekpınar kasabası (176)
Çukurova (117, 143)
Darende (188)
Daşkesen rayonu (78)
Debre (114)
Değirmenlik köyü (125-3)
Dereibâlâ ilçesi (113)
Dil Baba Dede (184)
Dil İskelesi (184, 185-2)
Diyarbakır (163, 192)
Dolapüstü (100)
Dökmetepe (165)
Dresden (75)
Edirne (160)
Edremit (150)
Eftalya (149)
Ege Bölgesi (180, 181)

Eğirdir (154)
Elâzığ (162, 163, 164-5)
Eli Bağlı Taşı (195)
Erbaa (112)
Ereğli (186)
Erkeköprüsü (100)
Erzincan (166-3)
Erzurum (150, 166, 168-2)
Ferhat ile Şirin Kayası (207)
Finike (192)
Gazi Antep (170,171, 190, 192)
Gazi Yolu (100)
Gebze (184-2, 185)
Gelin Kayası (197)
Gelin Mezarı (104-3, 105)
Gevaş (204-2, 205-3)
Gilan (106)
Giresun (172)
Gökçedere (206)
Göllecik (105)
Gutgaşen rayonu (88)
Gümüşhane (158)
Hacı Bektaş ilçesi (134)
Halanın Gırı (56)
Han Mahallesi (104-2)
Hanlar rayonu (78)

Hasan Ağa Tekkesi (Mulla Mehmetler) (121)

Hasan Şeyh köyü (112)

Hasarkaya (105)

Hassa (174)

Hatay (174)

Hatunsaray (186-2)

Havran (150)

Hopa (154)

Horasan (24, 112-6, 155)

Isparta (176)

İdil Ural (61, 63, 65)

İlmihan Kayası (100-2, 101)

İnegöl (113)

İskele (119)

İsmion(Semavin) köyü (170, 171)

İstanbul (111, 164, 170, 178-2, 184)

İzmir (180, 149)

Kalkankavak Çeşmesi (199-2)

Karaağaç köyü (186)

Karabük (182)

Karacaoğlan (105)

Karaçukur (104, 105)

Karakol mevki (114)

Kastamonu (156)

Kerkük (129-9, 130-2)

Kırlareli (139)

Kırşehir (156)
Kızılcahamam (133)
Kızılviran bucağı (112)
Kızkayası (144-3)
Kızlar Kavağı (176-2, 177-2)
Kilis (123)
Kocacık (113-2, 113-4, 114-2, 115)
Kocaeli(İzmit) (184, 185)
Konarı köyü (182-2)
Konya (112, 113, 126, 152, 154-3, 168, 76, 186-2)
Konya Ereğlisi (126, 192)
Koşarı (195)
Kozlu bucağı (112)
Kudüs (156)
Kurila Caddesi (112)
Kuzey Bulgaristan (100)
Kuzeydoğu Moğolistan (21)
Kuzoba (105)
Küçük Lom (100)
Limasol (123)
Magosa (123-2, 124)
Malatya (188)
Manastır (113-2, 115)
Mardin (190-3)
Mecitözü (144)
Mekke (94)

Mersin (151)
Merzifon (144)
Minsk (95)
Mishor (92, 93)
Mora (110)
Muratlı ilçesi (199-2)
Nevşehir (134)
Niğde (192-6)
Nizip (21)
Nobırda (106-4)
Nowogrodek (94, 95)
Oktyabr ilçesi(56)
Orta Anadolu (113)
Ortaköy (102-2)
Osmaniye (194)
Öşkete köyü (57)
Pamukçu Köyü (149-2)
Pertek (203)
Pınarhisar(Kaynarca) (139-2, 140)
Pojega (110)
Priştine (106)
Prizren (110-2, 112-2)
Ruşuk Lamo (100)
Safranbolu (182-2)
Samsun (195)
Sardoğan köyü (113)

Sarıkız köyü (186-3)
Semendre (110)
Serik (145)
Silifke- Erdemli (76)
Sivas (113, 197)
Soğan Yakası (105)
Soğucak (105)
Solenik köyü (100-2)
Solhan (151)
Suluca Karacahöyük (134)
Sulusaray ilçesi (156)
Sünnetçiköy (105)
Şanlı Urfa (158)
Şarkikarağaç (176-2)
Şhreküstü (170)
Taşavuz ili (56)
Taşca Yokuş (164, 165)
Tekirdağ (199)
Tirebolu (172)
Tokat (111, 112, 156, 165, 190, 192)
Tom (27)
Trabzon (201)
Tuna (139-5, 140, 141-4, 142)
Tunceli (203-2)
Turhal (65)
Türk eli (129)

Türkistan (52)
Urazlı köyü (57, 58)
Urfa (129-2, 130-3, 150)
Uzak Doğu (68)
Üsküp (112)
Van (204)
Varşova (95)
Vıçıtıran (108-3)
Yalova (206, 206-2)
Yatak Kayası (206, 207-2)
Yavru Vatan (125, 126)
Yenibaşak beldesi (151)
Yenice (102, 103-2)
Yeşil Ada (125-2, 126, 117)
Yıldızeli (197)
Yoğunhisar köyü (208-2)
Yozgat (190, 208-2)
Yurtbekler köyü (199-2)
Zahire Pazarı (110)
Zaviye Mahallesi (188)
Zemzem Kuyusu (126-2)

“101 Türk Efsanesi”nde geçen yer adlarının metindeki bağlamlarına örnekler.

“Bir zamanlar adamın biri iki oğlunu da yanına alarak Tom etrafındaki dağlara avlanmaya gitmiş.”(s.27)

“Pek çokları kuş donuna girerek Horasan taraflarından batıya doğru uçan bu veliler arasında çok tanınmış olanları da vardır.”(s.24)

“Taşavuz ilinin Oktyabr ilçesinin Aşır Kabayer Kolhozu’nda “Halanın Gırı” denilen bir yer vardır.”(s.56)

“Bereze ile Öşkete, Tataristan’da iki komşu köydür. Anlatırlar ki bir zaman burada Urazlı adında bir köy varmış.”(s.57)

“Gutgaşenrayonunda, halkın ‘Gız Gölü’ adını verdiği küçük bir göl vardır.”(s.88)

Özel Adların Sıklık ve Ortaklık Tablosu

Eserde özel ad olarak değerlendirdiğimiz sözcük ve ifade sayısı 547’dir. Bunlar eserde 1290 sıklık sayısı ile kullanılmıştır. (Esere konu olan yüz bir efsanenin ismi özel ad olmasına rağmen, *Saim Sakaoğlu’nun “101 Türk Efsanesi” Adlı Eseri*, başlığı altında bu yüz bir efsane adı verildiği için eserdeki efsane adları ayrıca bu tabloya eklenmemiştir.) Eserde en fazla sıklık sayısına sahip özel adlar şunlardır:

Anadolu: 52 sıklık sayısı

Türk: 42 sıklık sayısı

Allah:18 sıklık sayısı

Ferhat:17 sıklık sayısı

Tanrı:16 sıklık sayısı

Tablo 9. Özel adların sıklık ve ortaklık tablosu

Sıra	Özel Adlar	Sıklık	Ortaklık/Sayfa No
1	1.Alâeddin Keykubad	1	168

2	1974 Kıbrıs Barış Harekâtı	1	137
3	2.Alâeddin Keykubad	1	168
4	3. Alâeddin Keykubad	1	168
5	Abdülkadir İnan	1	21
6	Adana	1	143
7	Adapazarı	1	113
8	Afyon	3	76, 111, 156
9	Ağreçki geçidi	1	190
10	Ağrı Dağları	1	203
11	Ağrı	2	190, 206
12	Ahmed Baba	1	94
13	Ahmet Ağa	5	92-5
14	Ahmet	1	100
15	Ahmet	13	147-7, 148-6
16	Akbaba	3	102, 103-2
17	Akdağlar	1	43
18	Akkaya	1	100
19	Akköy	1	206
20	Aksaray	1	168
21	Aladağlar,	1	43
22	Alanya	1	76

23	Ali Dağı	1	84
24	Ali Paşa Camii ve Hamamı	1	111
25	Ali	1	151
26	Allah	18	45, 61, 118-2, 143-3, 157, 163-3, 173, 174, 183, 184, 192, 197, 198
27	Alleben	2	170-2
28	Allebenli	1	170
29	Altay	6	23-4, 25, 26
30	Altaylar	1	47
31	Altın Kalbur pınarı	2	152, 153
32	Amasya	3	144, 192, 206
33	Anadolu	52	21, 23-4, 43, 47, 59-2, 76, 84, 90-2 102, 104-2, 106, 112, 125, 126-3, 127-2, 129, 133-5, 134-2, 135-2, 137, 139, 141-3, 145-2, 154-2, 155, 156-3, 190, 191, 192, 197, 200
34	Anadolu Selçukluları	1	168
35	Anadolu Türkleri	1	45
36	Anamas	1	203
37	Anamur	3	135, 136, 192
38	Anamurlu	1	135

39	Ankara	2	133, 192
40	Antalya	1	145
41	Araa- Höö	1	29
42	Aral Gölü	1	47
43	Ardıçlı köyü	2	174-2
44	Ardıçlılar	1	174
45	Arif Kera	1	108
46	Arif Nihat Asya	1	124
47	Arnavut köyünde	1	113
48	Arnavut	1	113
49	Arpaçay	5	80-2, 81-3
50	Artos Dağı	6	204-6
51	Artvin	1	147
52	Arzı	12	92-11, 93
53	Asya	1	156
54	Aşağı Baf	1	121
55	Aşır Kabayer Kolhozu	1	56
56	Atayurt	1	47
57	Avcı Ahmet Tepesi	2	147-2
58	Avrupa Türkleri	1	102
59	Avrupa	2	156, 201

60	Ay(erkek adı)	4	194-4
61	Ayaş	1	156
62	Aydede	3	205-3
63	Aydın	1	165
64	Aykız	3	53-3
65	Ayşe Abla	1	92
66	Ayşe	1	100
67	Ayşe	1	151
68	Azerbaycan	10	70,72, 74, 76, 78, 80, 82, 84, 86, 88
69	Bafra	1	195
70	Bafralı Hanife Zorlu	2	195, 196
71	Bağdat	4	164-4
72	Bakû Körfezi	1	76
73	Bakû	1	76
74	Balbozan Değirmeni	1	100
75	Balbozandere	1	100
76	Balıkesir	4	149-3, 150
77	Balıkli Göl	1	150
78	Balıkli Pınar	2	208-2
79	Balkanlar	3	108, 139, 141

80	Balkaş Gölü	1	47
81	Balkayası	1	144
82	Barın	1	22
83	Başkurt	8	22, 63, 65, 67-2, 68-3
84	Batı Trakya	2	102, 104
85	Bayburt	1	158
86	Bayındır	1	180
87	Bayoğlu Korusu	1	100
88	Bayraklı Camii	1	110
89	Bekir Ağa	2	92-2
90	Bekir Çobanzade	1	93
91	Belde-i Rum	1	134
92	Bereze köyü	1	57
93	Beşevler köyleri	1	114
94	Bingöl	1	151
95	Bingöller	1	162
96	Bismil	1	158
97	Bistriça nehri	1	110
98	Bitlis	2	152, 153
99	Boğaz	1	184
100	Boğazlayan	2	208-2

101	Boğazmahalle	1	100
102	Bosporus	1	135
103	Boyacı Yusuf Kadı Kemaleddin Camii(Boyacı Camii)	3	170, 171-2
104	Boyacı Yusuf	4	170-2, 171-2
105	Bozdağlar	1	43
106	Bozoğlan	2	102-2
107	Böközi	1	25
108	Budin Beylerbeyliği	1	110
109	Bulgaristan	1	100
110	Bulgarlar	1	100
111	Burdur	3	154, 155-2
112	Bursa Kalesi	2	156, 157
113	Bursa	1	113
114	Büyük Akveren köyü	2	197, 198
115	Büyük Altaylar	1	47
116	Büyük Delice Çayı	5	174-3, 175-2
117	Caan-Kös.	1	25
118	Caan-Oos,	1	25
119	Canbulat Bey	6	123-2, 124-4
120	Cerrah köyü	1	113

121	Ceti- Kaan(Yedigün)	1	26
122	Ceyhan	1	143
123	Ceyhan	1	47
124	Cin	7	31-3, 32-4
125	Cügürü	1	25
126	Çermik	1	158
127	Çetebeşü Kemal(Kemal)	8	170-5, 171-3
128	Çıksorut	1	170
129	Çıplak Pınarı efsanesi	1	158
130	Çiçeklipınarlı	2	176, 177
131	Çiçekpınar kasabası	1	176
132	Çifte Hamam	1	110
133	Çifte Minareli Medrese	1	168
134	Çin Padişahı Fagfûr	1	72
135	Çocuk Taşı	1	128
136	Çolpan	8	96-5, 97-3
137	Çolpan Yıldızı (Tan Yıldızı)	2	96, 97
138	Çökelez	1	203
139	Çukurova	2	117, 143
140	Darende	1	188
141	Darendeliler	1	188

142	Daşkesen rayonu	1	78
143	Debre	1	114
144	Dedem Korkud Kitabı	1	75
145	Dedem Korkut	2	45, 46
146	Değirmenlik köyü	3	125-3
147	Dereibâlâ ilçesi	1	113
148	Digenek	3	63-3
149	Dil Baba Dede	1	184
150	Dil İskelesi	3	184, 185-2
151	Dîvânü Lûgati't Türk	1	21
152	Diyâr- ı Rum Padişahı Jâle	1	72
153	Diyarbakır	6	158-3, 159, 163, 192
154	Dolapüstü	1	100
155	Dökmetepe	1	165
156	Dördüncü Murad(Sultan Murad)	4	164-4
157	Dr. Mehmet Önder	3	152-2, 153
158	Dresden	1	75
159	Dubrak dağı	2	151-2
160	Edirne	1	160
161	Edremit	1	150
162	Eftalya	1	149

163	Ege Bölgesi	2	180, 181
164	Eğirdir	1	154
165	Elâzığ	7	162, 163, 164-5
166	Eli Bağlı Taşı	1	195
167	Erbaa	1	112
168	Ereğli	1	186
169	Ereğlili	1	126
170	Erengüruh	1	203
171	Ergani	1	158
172	Erkeköprüsü	1	100
173	Erzincan	3	166-3
174	Erzincanlılar	2	166, 167
175	Erzurum	4	150, 166, 168-2
176	Evliya Çelebi	5	156-2, 184-2, 185
177	Fatma	1	100
178	Fatma	1	151
179	Ferhat ile Şirin Kayası	1	207
180	Ferhat	17	206-7, 207-10
181	Fetahmet Baba	1	158
182	Finike	1	192
183	Fransız	1	156

184	G. Elezoviç	1	110
185	Gagauz	1	98
186	Gazi Antep	4	170, 171, 190, 192
187	Gazi Antepliler	2	170-2
188	Gazi Mehemed	1	110
189	Gazi Mehmet Paşa Camii ve Hamamı	2	110-2
190	Gazi Yolu	1	100
191	Gebze	3	184-2, 185
192	Gedik Ahmet Paşa Camii ve Hamamı	1	111
193	Gelin Kayaları	2	78, 79
194	Gelin Kayası	1	197
195	Gelin kız	1	205
196	Gelin Mezarı	4	104-3, 105
197	Gevaş	5	204-2, 205-3
198	Gevi Ana	2	205-2
199	Geyti Dağı	3	84, 85-2
200	Geyti	9	84-6, 85-3
201	Gız Gölü	2	88, 89
202	Gilan	1	106
203	Giresun	1	172
204	Gökçedere	1	206

205	Göllecik	1	105
206	Guk	1	23
207	Gutgaşen rayonu	1	88
208	Gümüşhane	1	158
209	Güneş	2	98, 99
210	Güneş	4	194-4
211	Hacı Bayram Veli	1	94
212	Hacı Bektaş ilçesi	1	134
213	Hacı Bektaş Veli	1	134
214	Hacı İbrahim Devletli	1	94
215	Hacı Kağızman	1	94
216	Hacı Mehmet Buba	6	121-5, 122
217	Hakas	1	27
218	Hala Sultan	1	119
219	Halanın Gırı	1	56
220	Han Mahallesi	2	104-2
221	Hanlar rayonu	1	78
222	Hasan Ağa Tekkesi (Mulla Mehmetler)	1	121
223	Hasan Dağı	1	102
224	Hasan Dağı	1	84
225	Hasan Şeyh köyü	1	112

226	Hasan	1	203
227	Hasarkaya	1	105
228	Hassa	1	174
229	Hatay	1	174
230	Hatunsaray	2	186-2
231	Havran	1	150
232	Hazar Denizi	4	47, 76-2, 77
233	Hazar Gölü	3	162-3
234	Hıdır İlyas Baba	2	54-2
235	Hıdırellez	2	176, 177
236	Hızır	5	160-3, 163, 202
237	Hopa	1	154
238	Horasan Hoca	1	112
239	Horasan	8	24, 112-6, 155
240	Hristiyan	4	144-3, 156
241	Hız. Muhammed	1	68
242	Isık Göl	4	49-4
243	Isık Göl	1	47
244	Isparta	1	76
245	İ. Hami Danişmend	1	110
246	İdil Ural	3	61, 63, 65

247	İli ırmağı	1	47
248	İlmihan Kayası	3	100-2, 101
249	İlmihan	1	100
250	İnce Minareli Medrese	1	168
251	İnegöl	1	113
252	İngilizler	1	123
253	İnguşlar	1	90
254	İrtiş nehri	1	47
255	İskele	1	119
256	İskender Bey	3	113-2, 114
257	İslâm(İslâmiyet)	3	68-2, 110
258	İsmion(Semavin) köyü	2	170, 171
259	İstanbul	6	111, 164, 170, 178-2, 184
260	İvriz Çayı	1	186
261	İzmir	2	180, 149
262	Jean Thevenot	1	156
263	Kaçkar dağları	1	147
264	Kadıncık Ana	3	134-3
265	Kadırga Yaylası	3	201-3
266	Kadiri	1	112
267	Kadirli Halil Karabulut	1	117

268	Kalkankavak eşmesi	2	199-2
269	Kamus Tercümesi	1	75
270	Kara Koyun	1	139
271	Kara Tağ	1	43
272	Karaağaç köyü	1	186
273	Karabük	1	182
274	Karacadağ şiiri	1	158
275	Karacadağ	4	158-3, 159
276	Karacaoğlan	1	75
277	Karacaoğlan	1	105
278	Karaçukur	2	104, 105
279	Karadağ	8	203-8
280	Karadağlar,	1	43
281	Karadeniz	2	92-2
282	Karakalpak	1	54
283	Karakol mevki	1	114
284	Karaoğlan Dağı	1	102
285	Karaoğlan Tekkesi	1	102
286	Karaoğlan	7	102-2, 103-4, 104
287	Karasanlılar Boğazı	1	100
288	Karatı- Kaan	1	25

289	Karay	4	63-4
290	Kastamonu	1	156
291	Kâşgarlı Mahmud	1	21
292	Katay boy	1	22
293	Kazak Türkleri	2	37, 43
294	Kazak	8	37, 39, 41, 43, 45, 46-2, 68
295	Kazakistan	2	43, 45
296	Kazan	1	61
297	Keçeci Baba Türbesi	1	112
298	Kerkük	11	129-9, 130-2
299	Kerküklüler	3	129, 130-2
300	Kervankıran	1	96
301	Kıbrıs	11	119, 122, 123-3, 124, 125-2, 135-2,137
302	Kıbrıslı	4	126, 135-2,136
303	Kılıç Ali Paşa Camii ve Hamamı	1	111
304	Kırgız	4	47, 49, 50, 68
305	Kırım	3	92-2, 93
306	Kırklareli	1	139
307	Kırşehir	1	156
308	Kızılcahamam	1	133

309	Kızılviran bucağı	1	112
310	Kızkayası	3	144-3
311	Kızlar Kavağı	4	176-2, 177-2
312	Kilis	1	123
313	Kitâb-ı Dedem Korkud	1	68
314	Kocacık	9	113-2, 113-4, 114-2, 115
315	Kocacık Kalesi	1	113
316	Kocacık Yaylası	1	113
317	Kocacıklı	3	113-2, 114
318	Kocaeli(İzmit)	2	184, 185
319	Kocayain Deresi	1	195
320	Kollababa Doruğu	1	158
321	Konarı köyü	2	182-2
322	Kontuş	6	94-2, 95-4
323	Konya Ereğlisi	2	126, 192
324	Konya	11	112, 113, 126, 152, 154-3, 168, 176, 186-2
325	Konyalı	1	126
326	Korkut	11	45-3, 46-8
327	Korkut Ata	1	45
328	Korycki	2	94, 95

329	Kosova	3	106, 108,110
330	Koşarı	1	195
331	Koytaş Dağı'dır	1	52
332	Kozlu bucağı	1	112
333	Köymen Dağı	1	55
334	Kudüs	1	156
335	Kumuk	1	90
336	Kurila Caddesi	1	112
337	Kurila Tekkesi	1	112
338	Kurt Vadisi	1	100
339	Kurtuluş Savaşı	1	137
340	Kuzey Bulgaristan	1	100
341	Kuzeydoğu Moğolistan	1	21
342	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	8	117, 119, 121, 123, 125, 127, 135, 137
343	Kuzoba	1	105
344	Küçük Lom	1	100
344	Künkız	3	53-3
346	Lala Mehmet(Arap Lala)	11	121-4, 122-7
347	Leftari Kalesi	1	123
348	Limasol	1	123

349	Macar Türkoloğu Dr. Ignaz Kunos	2	178-2
350	Magosa	3	123-2, 124
351	Makedonya	3	113-2, 115
352	Malatya	1	188
353	Malazgirt Zaferi	1	154
354	Manastır	3	113-2, 115
355	Maralgöl	1	78
356	Mardin	3	190-3
357	Mecitözü	1	144
358	Mehdi	8	84-5, 85-3
359	Mehmet Dede	4	106-3, 107
360	Mehmet Dede Türbesi	1	106
361	Mehmet Önder	1	133
362	Mehmet Paşa	2	110-2
363	Mehmet	1	100
364	Mehmet	14	141-10, 142-4
365	Mehmet	1	151
366	Mehmetçik	3	137-2, 138
367	Mekke	1	94
368	Memik Dede	1	94
369	Mersin	1	151

370	Merzifon	1	144
371	Mikâil Peygamber	2	174-2
372	Minsk	1	95
373	Mishor	2	92, 93
374	Mora	1	110
375	Munzur	1	94
376	Murat Dağı	1	84
377	Murat Nehri	1	203
378	Muratlı ilçesi	2	199-2
379	Mustafa Paşa	1	123
380	Müslüman	9	90, 91, 94-2, 102, 142, 144, 178-2
381	Namaziye Camii	1	115
382	Nara- Mançın Burkan	1	29
383	Nevşehir	1	134
384	Niğde	6	192-6
385	Niğdeliler	1	193
386	Nizip	1	21
387	Nobırda	4	106-4
388	Nobırdalılar	2	106, 107
389	Nogay	1	68

390	Nowogrodek	2	94, 95
391	Nurata sıradağları	1	52
392	Od	2	72,73
393	Oktyabr ilçesi	1	56
394	Orhan Gazi	1	184
395	Orta Anadolu	1	113
396	Ortaköy	2	102-2
397	Osduk Baba	1	158
398	Osmaniye	1	194
399	Öşkete köyü	1	57
400	Özbek	2	52, 53
401	Pamukçu Köyü	2	149-2
402	Pertek	1	203
403	Pervane	2	72,73
404	Peygamber Pınarı	1	126
405	Pınarbaşı Irmağı	1	144
406	Pınarhisar(Kaynarca)	3	139-2,140
407	Pojega	1	110
408	Polonya	2	94-95
409	Polonya Türkleri	1	95
410	Priştine	1	106

411	Prizren	4	110-2,112-2
412	Rabb	2	193-2
413	Romanya	1	96
414	Rum	1	137
415	Rusçuk Lamo	1	100
416	Rusya	1	95
417	Safranbolu	2	182-2
418	Salcuvu,	1	22
419	Samsun	1	195
420	San Taş Rüzgârı	1	47
421	San-Taş	1	49
422	Sara	13	80-8,81-5
423	Sardoğan köyü	1	113
424	Sarı Kızlar	5	113,114-2
425	Sarıköz köyü	3	186-3
426	Sarıközli	1	186
427	Selçuklu	3	154-3
428	Semendre	1	110
429	Serik	1	145
430	Seyahatname	1	184
431	Seyhun	1	47

432	Silifke- Erdemli	1	76
433	Siriderya nehri	6	45-3,46-3
434	Sitiniça nehri	2	108-2
435	Sivas	2	113,197
436	Soğan Yakası	1	105
437	Soğucak	1	105
438	Solenik köyü	2	100-2
439	Solhan	1	151
440	Soyot –Urenha Türkleri	1	21
441	Su Anası	2	93-2
442	Sultan Tekkesi	2	119,120
443	Sultan	3	154-2,153
444	Suluca Karacahöyük	1	134
445	Sulusaray ilçesi	1	156
446	Sünnetçiköy	1	105
447	Süphan	1	203
448	Süpürgeç Dağı	8	203-8
449	Süt Köprüsü	2	108,109
450	Sveti Jocu Kilisesi	1	115
451	Şah	1	72
452	Şaman Dağı	1	28

453	Şanlı Urfa	1	158
454	Şarkikarağaç	2	176-2
455	Şehreküstü	1	170
456	Şem ü Pervane	333	72-2
457	Şem	1	72-2
458	Şems Kuyusu	1	126
459	Şems Türbesi	2	126-2
460	Şevket Beysanoğlu	1	159
461	Şeyh Ahmet Mürsel	1	112
462	Şeyh Bilecen	1	94
463	Şeyh Hasan	3	112-3
464	Şeyh Hasan Türbesi	1	112
465	Şeyh Kemal efsanesi	1	165
466	Şirin	12	35-9,36-3
467	Şirin	9	206-3,207-6
468	Şor	1	30
469	Tanrı	16	29, 31-5, 32-3, 34, 39, 40, 68, 90, 152,153
470	Tarbagatay Dağları	1	47
471	Tarmaçı,	1	25
472	Taşavuz ili	1	56

473	Taşça Yokuş	2	164, 165
474	Tatar	2	57, 59
475	Tataristan	1	57
476	Tekirdağ	1	199
477	Teleüt	1	34
478	Tındaacı,	1	25
479	Tırnaovası	1	100
480	Tirebolu	1	172
481	Tofa	1	32
482	Tohma Suyu	1	188
483	Tokat	6	111, 112, 156, 165, 190, 192
484	Tom	1	27
485	Toros dağları	1	126
486	Trabzon	1	201
487	Tuna	11	139-5, 140, 141-4, 142
488	Tunceli	2	203-2
489	Turaç	5	74-5
490	Turhal	1	165
491	Tuva	1	29
492	Türk eli	1	129

493	Türk	42	21, 37, 45, 59, 63, 78, 68-2, 94, 96, 100-2,102, 104, 108,106-2, 113-2, 115, 119-3, 123-7, 124, 125, 126, 129, 133, 142, 144-2, 155, 190, 191, 194
494	Türkçe	2	100, 154
495	Türkistan	1	52
496	Türkiye	7	84, 100, 106, 119-2, 129, 137
497	Türkiye Türkleri	1	37
498	Türkmen	4	55, 56, 126, 154
499	Ulan Rüzgârı	1	47
500	Ulan	1	49
501	Umırzaya	5	63-3, 64-2
502	Ural Dağları	4	22, 68, 69-2
503	Ural	1	47
504	Urazlı köyü	2	57, 58
505	Urfa	6	129-2, 130-3, 150
506	Urfalılar	2	129-2
507	Uygur	1	35
508	Uzak Doğu	1	68
509	Uzun-kol	1	25

510	Üç Tepe Kalesi efsanesi	1	158
511	Ülker	8	96, 145-5, 146-2
512	Üsküp	1	112
513	Van Gölü	1	204
514	Van	1	204
515	Varşova	1	95
516	Venedikliler	1	123
517	Vıçtırın	3	108-3
518	Viliya nehri	2	39-2
519	Volga	1	47
520	Yahyapaşa	3	110,111-2
521	Yalova	3	206, 206-2
522	Yatak Kayası	3	206, 207-2
523	Yavru Vatan	2	125, 126
524	Yedi Kardeşler	6	96, 145-3, 146-2
525	Yenibaşak beldesi	1	151
526	Yenice Ovası	1	102
527	Yenice Tekkesi	1	102
528	Yenice	3	102, 103-2
529	Yeşil Ada	4	117, 125-2, 126
530	Yıldızeli	1	197

531	Yılkı Sıkkan Göl(Yılkı Çıkan Göl)	1	67
532	Yoğunhisar köyü	2	208-2
533	Yozgat	3	190, 208-2
534	Yugoslavya	6	106-2,108, 110-2, 112
535	Yunanistan	2	102, 113
536	Yunanlı	2	150-2
537	Yurtbekler köyü	2	199-2
538	Yusuf	4	143-4
539	Yusuf	2	92-2
540	Zahire Pazarı	1	110
541	Zaviye Mahallesi	1	188
542	Zaysan Gölü	1	47
543	Zembilfüroş efsanesi	1	158
544	Zemzem Kuyusu	2	126-2
545	Zih Burnu	1	76
546	Ziya Gökalp	1	158
547	Zühre	1	66

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Saim Sakaoğlu, Türk halk edebiyatının önde gelen folklor araştırmacısı ve Türk edebiyatının en önemli yazarlarından biridir. Onun çalışmaları sayesinde Türk halk edebiyatı birçok yeni efsane ve masalla tanışmıştır. Onun özellikle efsaneler ile ilgili yaptığı çalışmalar Türk edebiyatı, Türk dili ve okuyucular için eşsiz niteliktedir.

Bu çalışmamızda Saim Sakaoğlu'nun "101 Türk Efsanesi" adlı eserinin söz varlığını tespit ederek Türkçe öğretimine katkılarını belirlemeye çalıştık. Saim Sakaoğlu'nun Türk dünyasının çeşitli bölgelerinden derlenmiş ve özgün anlatımıyla sunduğu yüz bir efsanedeki söz varlığı öğeleri (atasözleri, deyimler, kalıp sözler, tekrar öbekleri, yöresel ifadeler, yabancı sözcükler, argo ifadeler ve özel adlar) saptanmış ve bu öğelerin sözlük çalışması yapılarak eserdeki bağlamlarıyla örneklendirilmiştir. Tekrar öbekleri, yöresel sözcükler ve özel adların hepsinin metindeki bağlamları verilmemiş, bölüm sonlarında genel olarak örneklendirilmiştir. Ayrıca tespit edilen söz varlığı öğelerinin sıklık ve ortaklık bulguları tablo halinde de verilmiştir.

Efsanelerin söz varlığında 278 deyime rastlanmıştır. Saptanan deyimlerden birisi (*sabahları işe ateş gibi girip akşamları kül gibi çıkmak.*) tarama yaptığımız sözlüklerde bulunamamıştır. Efsanelerde deyimlerin çok sayıda kullanımı anlatımı güçlendirmiştir. Türkçe dersinin 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde ortak kazanımı olan "*Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.*" kazanımının gerçekleştirilmesi için tespit edilen deyimler yeterlidir.

Efsanelerin söz varlığında 4 atasözüne rastlanmıştır. Saptanan atasözlerinden ikisine (*Hastalığı gizlesen de ateşi onu ortaya çıkarır, Atanın kargışı yerine varır.*) tarama yaptığımız sözlüklerde rastlanılmamıştır. Bu araştırma sonucunda Türkçe sözlüklere yeni söz varlığı öğeleri kazandırılmıştır.

Efsanelerin söz varlığında 32 coğrafi terim, 3 kimya terimi, 21 edebiyat terimi, 2 halkbilim terimi, 1 tıp terimi, 12 dinî terim, 4 askerî terim, 5 gökbilim terimi, 1 denizcilik terimi, 3 müzik terimi, 1 ticaret terimi olmak üzere toplamda 85 terim anlamlı sözcük saptanmıştır. 5. Sınıf düzeyi “Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.” Türkçe dersi kazanımının gerçekleştirilmesi için tespit edilen terim anlamlı sözcükler yeterlidir.

Efsanelerin söz varlığında yöresel sözcükler epeyce bir yer tutmaktadır. 82 yöresel sözcük saptanmıştır. Efsanelerde yöresel sözcüklerin sıkça kullanımı Türkçe öğretimi açısından çocuklara dilin yöresel söyleyiş farklılıklarını göstermede oldukça önemlidir. Ayrıca Türkiye Türkçesinin dışında geniş bir coğrafyada Türkçenin farklı lehçe ve şivelerinin varlığını öğrencilerin fark edebilmesi için de oldukça önemlidir. Bunların yanı sıra dildeki ses değişimlerini göstermek için de oldukça önemlidir.

Efsanelerin kendine özgü bir anlatımı vardır. Özellikle bu anlatımı sağlayan kalıp sözler başta olmak üzere efsanelerde 40 kalıp ifade tespit edilmiştir.

Efsanelerde argo ifadelerin az düzeyde yer aldığı görülür. Efsanelerde argo ifade olarak değerlendirdiğimiz 7 ifadeye rastlanmıştır. Argo ifadelerin azlığı ve tespit edilen argo ifadelerin anlam düzeyi, efsanelerin Türkçe derslerinde kaynak metin olarak kullanılmasına engel teşkil etmemektedir.

Efsanelerin söz varlığı incelemesi sonucunda dilimize yerleşmemiş 19 yabancı kökenli sözcük saptanmıştır. Efsanelerde yabancı sözcüklerin azlığı Türkçe dersinde anadil ve anadile ait sözcüklerin kullanımını özendirilmesi açısından oldukça önemlidir. Türkçe dersi 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyi ortak kazanımı olan “Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.” kazanımını gerçekleştirilmesi açısından tespit edilen yabancı sözcük sayısı oldukça uyumludur. Efsanelerde öğrencilerin anlayabileceği bir standart Türkçe kullanılmıştır.

Efsanelerin söz varlığı tespitinde tekrar öbeği olarak; 52 adet aynı sözcüğün tekrarından oluşan ikileme, 27 adet eş ve yakın anlamlı sözcüklerden oluşan ikileme, 5 adet zıt anlamlı sözcüklerden oluşan ikileme, 2 adet sayı bildiren sözcüklerden oluşan ikileme, 2 adet edatla kurulan ikileme, 7 adet bir kelimesi olumlu, bir kelimesi olumsuz sözcüklerden oluşan ikileme ve 2 adet de ‘M’ ilaveli tekrar öbeğinden oluşan ikileme olmak üzere toplamda 97 farklı tekrar öbeği (ikileme) saptanmıştır. Tekrar öbekleri

anlatımı güçlendiren ve zenginleştiren anlatımlardır. Efsanelerde tekrar öbeklerinin sıkça kullanımı dili zenginleştirerek anlatımı güçlendirmiştir.

Ayrıca efsanelerde zengin bir özel ad kullanımı görülmektedir. 1 bayram adı, 75 coğrafi ad, 1 dil adı, 10 din ve inanç adı, 11 eser adı, 5 gökcismi adı, 125 kişi adı, 52 millet ve topluluk adı, 3 savaş adı, 29 yapıt adı, 216 yer adı ve 19 ülke adı olmak üzere toplamda 547 özel ad saptanmıştır. Bu özel adların eserdeki sıklık sayısı 1290 olarak bulunmuştur. Efsanelerde özel adların kullanımı; sözcük türlerinin belirlenmesi, yazım kurallarının öğretilmesi, öyküleyici anlatım türlerinde yer ve kişi unsurlarının kavratılması açısından oldukça yeterlidir.

“Söz varlığı toplumun kültürüne ışık tuttuğu gibi birey için de son derece önemlidir. Birey dünyayı sözcüklerle tanır. Söz varlığının güçlü olması bireyin dış dünyayı anlaması ve anlamlandırması adına son derece önemlidir.” (Budak, 2000: 92). “101 Türk Efsanesi” adlı eserde tespit edilen söz varlığı öğeleri oldukça zengindir. Türkçe Dersi Öğretim Programının genel amaçlarından olan okuma ve anlama becerilerinin gelişimine katkı sağlaması açısından tespit edilen söz varlığı yeterlidir.

Efsanelerin hemen hepsinde ortak bir hususiyet olarak, insanların doğruluktan ayrılmamaya davet edildiğini görürüz. Yalan söyleyenler, tartıda hile yapanlar, emanete ihanet edenler, doğru söze kulak asmayanlar, kendini beğenmişler ve daha başkaları, efsanelerde ya cezalandırılır veya uygun bir şekilde ikaz edilirler. Gözlerini mal hırsı büyüyen pek çok insan, efsanelerin büyülu havasında iyilik yapmayı, doğru yola girmeyi kolaylıkla öğreniverir (Sakaoğlu, 2007: 11). Türkçe Dersi Öğretim Programının genel amaçlarından birisi olan “*millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi*” amacı efsanelerde yer alan değerler ve öğretiler yoluyla daha kolay gerçekleştirilebilir.

Efsanelerde tespit edilen söz varlığı öğeleri (atasözleri, deyimler, kalıp sözler, tekrar öbekleri, yöresel ifadeler, yabancı sözcükler, argo ifadeler ve özel adlar), Türkçe Dersi Öğretim Programının genel amaçlarının gerçekleşmesine katkı sağlayacak düzeydedir. Ayrıca Türkçe dersi 5, 6, 7 ve 8. Sınıf kazanımlarının gerçekleştirilmesi için yeterlidir. Bu eserde yer alan efsaneler Türkçe dersine kaynak metin olarak seçilebilir.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan (1990). *Her yönüyle dil*. Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara
- Aksan, Doğan (2001). *Türkçenin gücü*. Genişletilmiş 7. Basım, Ankara: Bilgi Yayınları.
- Aksan, Doğan (2015). *Türkçenin sözvarlığı*. Birinci Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ömer Asım (2010). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü 1*. İnkılâp Kitabevi: İstanbul.
- Aksoy, Ömer Asım (2007). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü 2*. İnkılâp Kitabevi: İstanbul.
- Aktunç, Hulki (1998). *Türkçenin büyük argo sözlüğü(tanıklarıyla)*.Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- Baş, Bayram (2006). *1985-2005 yılları arasında çocuk edebiyatı sahasında yazılmış tahkiyeli metinlerin söz varlığı üzerine bir araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Baş, Bayram (2011/Bahar). Söz varlığı ile ilgili çalışmalarda kullanılacak ölçütler.*TÜBAR- XXIX-*. s.27-58.
- Budak, Yusuf (2000). Sözcük öğretimi ve sözcüğün işlevi. Ankara: *Dil Dergisi*, s. 92.
- Darıcı, Esra (2012). *Türkiye Türkçesinin söz varlığında yer alan kalıplaşmış sözlerin politik söylemdeki yeri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Delice, H. İbrahim (2003). *Türkçe sözdizimi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Demir, Celal(Bahar/2016). Türkçe eğitim-öğretim programları ve kişisel söz varlığı. *Milli Eğitim*. Sayı 210, s.146.
- Demir, N. ve Yılmaz, E. (2012). *Türk dili el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metotlarına giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Elçin, Şükrü (1986). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları:365.
- Göçer, Ali (Summer/2009). Türkçe eğitiminde öğrencilerin söz varlığını geliştirme etkinlikleri ve sözlük kullanımı. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4/4, s.1029-1046.

- Gökdayı, Hürriyet (2008). Türkçede kalıp sözler. *Bilig*, Sayı: 44:s. 106.
- Gönen, Selçuk (2015). Türkçe kelimelerin efsane dünyasında anlamlandırılması ve çözümlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*: Konya. Sayı: 33, s.181-200.
- Gözler, H.Fethi (1983). *Büyük deyimler sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Gül, Zülküf (2008). *Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü romanındaki söz varlığı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Güney, Eflatun Cem (1967). Folklor ve eğitim, İstanbul, s.12.
- Güzel A. ve Torun A (2012). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. (7. Baskı) Ankara: Akçağ Yayınları, s.173-174.
- Hatipoğlu, Vecihe (1972). *Türkçenin sözdizimi*. Ankara: Türk Dil Kuru
- Hengirmen, Mehmet (2002). *Türkçe dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Jable, Ergin (2010). *Kosova Türk ağızları inceleme metin-sözlük*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kıbrıs, İbrahim (2000). Uygulamalı çocuk edebiyatı, Ankara, s.64.
- Korkmaz, Zeynep (2007). *Türk dili ve kompozisyon*. Ankara: Ekin Yayınevi.
- Korkmaz, Zeynep (1992). *Grammer terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınlar.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2009). *Dinî terimler sözlüğü*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Onan, Bilginer (2016). Söz varlığı terminolojisi üzerine bir analiz çalışması. *Millî Eğitim*, Sayı 210, s.11-29
- Önal, Mehmet N. (2003). *Muğla efsaneleri*. Muğla: Muğla Üniv. Yayınları, s.8-9.
- Özbay, Murat ve Melanhoğlu, Deniz (2008). Türkçe öğretiminde kelime hazinesinin önemi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt:V, Sayı:I, s.30-45
- Özezen, Muna Yüceol (2001). *Türkçe deyimler üzerine birkaç söz*. *Türk Dili Dergisi*, Sayı: 2, s.877
- Püsküllüoğlu, Ali (2004). *Türkçe deyimler sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

- Sakaoğlu, Saim (1980). *Anadolu Türk efsanelerinde taş kesilme motifi ve bu efsanelerin tip kataloğu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s.6-16.
- Sakaoğlu, Saim (2018). *Efsane araştırmaları*(2.Baskı). Konya: Kömen Yayınları.
- Sakaoğlu, Saim (2007). *101 Anadolu efsaneleri*(4. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Saussure, d. F. (2001). *Genel dilbilim dersleri*.(çev. B. Vardar). İstanbul: Multilingual. (Eserin orijinali 1916'da yayımlandı).
- Seyidoğlu, Bilge (1985). *Erzurum efsaneleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s.2-3.
- Seyidoğlu, Halil (2009). *Bilimsel araştırma ve yazma el kitabı*. (10. Baskı). İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2009). *Derleme sözlüğü: Türkiye'de halk ağzından*. (3.Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uzun, Leyla Subası (1991). "Deyimleşme ve Türkçede deyimleşme dereceleri" *Dilbilim Araştırmaları*. İstanbul: HititYayınevi, s. 29–39.
- Yılar, Ömer (2005). Mit, efsane ve eğitim, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:11, Erzurum. s.388-392.
- Yıldırım, A. Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, Nezihe (1990). *Türkçe deyimler sözlüğü*. İstanbul: Mahir Yayınları.
- Yörük, Sevim ve Yörük, Yaşar (1997). *Açıklamalı deyimler sözlüğü*. İstanbul: Serhat Yayınevi.
- Zülfikar, Hamza (1990). *Terim sorunları ve terim yapma yolları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

WEB KAYNAKLARI

MEB (2018). Türkçe Dersi Öğretim Programı.

Web: <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812312239736T%C3%BCrk%C3%A7e%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1%202018.pdf> adresinden 5 Şubat 2018 tarihinde alınmıştır.

Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'nun Hayat Hikâyesi (2007). *Millî Folklor*. Yıl 19, Sayı76

Web: <http://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=76&Sayfa=2> adresinden 15 Nisan 2018 tarihinde alınmıştır.

Türk Dil Kurumu (2018). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü/Güncel Türkçe sözlük/ Bilim ve sanat terimleri sözlüğü/ Derleme sözlüğü/ Tarama sözlüğü/ Türkçede Batı kökenli kelimeler sözlüğü*.

Web: <http://tdk.gov.tr>. adresinden Şubat-Mart-Nisan-Mayıs 2018 tarihlerinde alınmıştır.

Ulusal Tez Merkezi “Söz varlığı” konusunda yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri

Web: <https://tez.yok.gov.tr>. adresinden Nisan 2018 tarihinde alınmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Fırat YOLCU
Uyruğu : T.C
Doğum Tarihi ve Yeri : 25.06.1983/ KANGAL
Medeni Durumu : Evli ve bir çocuk babası
e posta : firatyolcu@hotmail.com

Eğitim

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
İlköğretim	Alacahan İlköğretim Okulu	1997
Lise	Alacahan Lisesi	2000
Lisans	İnönü Üniversitesi	2004
Yüksek Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi	2018

İş Tecrübesi

Kurum	Görev	Tarih
Alacahan İlköğretim Okulu	Türkçe öğretmeni	2005-2007, 2009-2012
Alacahan İlköğretim Okulu	Okul müdürü	2007-2009
Behrampaşa Ortaokulu	Türkçe öğretmeni	2012-2017
Selçuk Ortaokulu	Türkçe Öğretmeni	2017-(devam ediyor)

Akademik Sınav Bilgisi

Sınav Adı, Puanı ve Yılı: Ales(85,45- 2016)

Yabancı Dil Bilgisi

Sınav Adı, Puanı ve Yılı: Yökdil(66,25- 2018)